

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Doğan Yarıcı

Her Aşk Gibi Yarım

ROMAN

YKY

Yapı Kredi
Yayınları

HER AŞK GİBİ YARIM

Doğan Yarıcı (Beykoz, 1 Haziran 1967) Öykü, şiir ve denemeleri *Gösteri*, *Nar*, *Varlık*, *Çalıntı*, *Adam Öykü*, *Sanat Dünyamız*, *Sanat Olayı*, *kitap-lık*, *Notos* dergileri ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlandı.

Yapıtları:

Şiir: *Aşk ve Sair*, 1995.

Öykü: *Evlâ*, 1993; *Kemik*, 1994 (1994 Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülü Birincisi); *Gece Kelebekleri*, 2004.

Roman: *Kıyıda*, 2007; *O Boşluk*, 2012.

Derleme: *Türkçe Aykırı Sözler Derleme Sözlüğü*, kendiyayini.net

*Doğın Yarıcı'nın
YKY'deki kitapları:*

Gece Kelebekleri (2004)
Kıyıda (2007)
O Boşluk (2012)
Her Aşk Gibi Yarım (2013)

DOĞAN YARICI

Her Aşk Gibi Yarım

Roman

Yapı Kredi Yayınları - 3883
Edebiyat - 1098

Her Aşk Gibi Yarım / Doğan Yarıcı

Kitap editörü: Filiz Özdem
Düzelti: Ömer Şişman

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak resmi: Engin Öztekin

Baskı ve Cilt: Ertem Basım Yayın Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Başkent O.S.B. 22. Cad. No: 6 Malıköy / Ankara
Tel: (0312) 640 16 23
Sertifika No: 26886

1. baskı: İstanbul, Mayıs 2013
ISBN 978-975-08-2546-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2013
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Orhan Sunder'in unutulmaz anısına.

*Derler ki, bazı hikâyeleri biraz kötü çeksen
berbat bir film olurmuş. Neyse ki sen varsın.*

DY

Anlatıcı (dış ses): Beykoz çayırı mesire yerindeyiz. Güzel bir akşamüstü. Hava henüz kararmaya başlamış. Özellikle yaz aylarında çevre sakinlerinin akın akın ziyarete geldiği, piknik yaptığı, kazanların kaynadığı, satıcıların mevsimine göre birbirinden lezzetli mısır, kestane, macun, pamukhelva, kâğıthelva, dondurma, düdüklü şeker, balon sattığı, çocukların kovalamaca oynadığı, tek kale maçların yapıldığı, yeniyetme kızların ve oğlanların fink attığı, salıncakların asıldığı, beşiklerin sallandığı, mangalların semaverlerin tüttüğü, kilimdi döşekti dört bir yana renk renk yayılıp serildiği, gondolu pek rağbet gören lunaparkının aylarca kurulu kaldığı, çok ayrılığa çokça tanışmaya şahit olmuş, çevresi asırlık çınarlarla çevrili, yemyeşil çimenlerle kaplı, İstanbul'un en geniş, meşhur mesire yeri, şimdi bomboş... Ortalıkta kimse yok! Bu koca Beykoz çayırında, hem de bu saatte, bir insan yok. Fakat, ilginçtir, bu devasa yeşil alan alabildiğince sandalyeyle dolmuş, yan yana kıcın kıcın omuz omuza eğreti sıralanmış. Önden başlayıp ufukta kaybolana dek yüzleri bize dönük sıralanan sandalyeler yetmemiş, koltuk kanepa tabure makam koltuğu sedir divan park banklarıyla devam edilmiş. Beykoz'daki bütün kahvehanelerden, çay bahçelerinden toplanan tahta sandalyeler burada. Evlerden getirilen eski yeni, hasır ahşap dökme bükme demir sandalyeler, berjer koltuklar, kadife pazen tafta kaplı kanepeler de bu sıralarda yerini almış. Sahildeki eski banklar sökülüp getirilmiş, sünnnet tahtları, hastane yatakları, sedye bile var. Şöyle bir baktığımızda azıcık yükselerek, burada yaşayan yüzlerce hayat, yüzlerce zevk, yüzlerce huy suyu, sahipleri olmaksızın mesire yerini huncahıncı doldurmuş. Bütün bu boş sandalyelerin, oturulacak türlü tuhaf eş-

yanın hepsi de yüzünü iki koca çınarda gerili duran büyük beyaz bir perdeye dönmüş. Onlarca eski yeni yatak çarşafının orasından burasından birbirine dikilip eklenmesiyle oluşturulmuş perde, dört bir yanından iki koca çınara tutunup gerilse de, akşam rüzgârının vurmasıyla hafif hafif salınıyor. Hikâyemizi anlatmaya burada başlıyoruz. Anlatmaya burada başlıyoruz fakat saklamaya gerek yok, burası filmimizin son bulacağı sahne aynı zamanda. Bakın, işte orada biri var, Beykoz çayırının göbeğine serpilmiş de sıralanmış sandalyelerin ortasında bir yerde bir başına oturuyor, bize bakıp gülümsüyor, bir şeyler söylüyor. Bakalım bu kibar görünümlü beyefendi kim, yaklaşılm ve kulağımızı açalım. İnce bıyıklı, briyantınli saçlı, orta yaşa dayanmış, sandalyelerden birine ilişmiş de konuşan bu kibar bey... evet... sanırım anladınız... benim efendim. Bendeniz hikâyenin anlatıcısı; yeri geldiğinde teşrifatçı, moral verici, yol gösterici. Filmin içinde oradan oraya gezinen, geriden figüranlık da yapan, gerektiğinde araya girip dırdır eden kulunuz. İyicene yaklaşılm, bir vesikalık boyu sokulalım da ne diyorum bakalım. Ön jenerik yazılarımızı da bu esnada tamamlamış olalım.

Anlatıcı (Sadri Alışık), oturduğu ahşap sandalyeden kalkar ve yürüyerek anlatmaya devam eder: Efendim hoş geldiniz, sefalar getirdiniz... İstanbul'da fakat İstanbul'dan da İstanbul'a da çok uzak bu kasabada, Beykoz'da, ortalıktan ve kılık kıyafetimizden de anlayacağınız üzere kırklı yıllarda, İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yokluk zamanlarında geçen, gerçeğe dayalı bir hikâyedir bu. Oldukça basit fakat anlatması ne kadar basit kestiremiyoruz. Sonuna kadar sabrederseniz, olaylara tanıklık etmiş Beykoz sakinlerinden derlediklerini belki toparlayacak da bizim mıy mıy yazar, ben de doğma büyüme bir Beykozlu olarak dilimin döndüğünce anlatmaya yardımcı olacağım. Ancak, söylemedi demeyin, bendenizden başka, olup bitenlerin ortasında yer almış ve hâlâ hayatta olan, arkamdan Dalyan'a doğru topukları götünde koşarak geçen şu sıska çocuk da zaman zaman araya girecek. Buyurunuz...

1. Bölüm

Sihirli pabuçlar

Dalyan

Geçmiş günlerde direkleri çatılmış olur dalyanın. Uzun, kara-yağlı kayınlar gövdeleri ziftlenmiş ağır ve ürkünç sandallarla biraz açığa taşınır. Dalyan sökülene kadar bir daha ortalarda görünmeyen zebella adamlarca tek tek çakılır. Biraz beklenir, biraz daha çakılır. Az daha, biraz daha... Sonunda kara balıklar gelir, kara ağları direklere gerer, öylece bırakıp gider.

Dalyan hazırdır. Bin gözlü ağlar tek gözlü balıklara, sazan çipura barbun torik ve orkinoslara göz kırpmak, onları aldatmak, tuzağına düşürmek için sessiz bir bekleyiştir artık. O görmüş geçirmiş yaşlı ağlar öyle yalnızdır ki, direklerden birine sıska kımıltısız bir adam oturtulur.

Hüsam'm (Nüvit Özdoğru) sandalyesi direğin tepesindeki bu sıska adamı tam ensesinden görür. Karşı kıyı uzakta yamyassı uyumaktadır. Çarşaf gibi su, çivit atılmış, kolalı. Fener'e doğru bir kızılık, hareli ucu. Uçta, en uçta, iki kıyının, rüzgârların, iki denizin kesiştiği dönemeçte güneş nazlı nazlı belirir, direğin tepesindeki kapakçı denen sıska adamın (Hüseyin Baradan) çıplak ayaklarına tutunarak yükselir. Su bir iki hareketlenir, esinti başlar, ıslı çay kokusu ocaktan, Hüsam'ın

tırnaksız parmakları arasından gelir, sandalyesinin yanı başında ayaklarını serin suya salmış çocuğun burnuna durur.

Çocuk (Küçük Ali), bu sabah da gözlerini bir anda açacak, yatağında doğrulacaktır. Yeni sandaletleri ayağında. Gecedен giydiğı yakasız gömleği, yeleği, şortu üzerinde. Dizleri taze yara. Ahşap döşemede ustalıkla yürür. Evin seslerini uyan-dırmadan içerlek balkona çıkar. Hanımelinin kokusunu aşar, tırabzana tırmanır, tutunur, kendini kerpiç bahçe duvarına bırakır. Üç katlı, cumbalı, hurma yüzlü evin geçesinde durur. Çeşmeden su içer, ağzının pasını akıtır, parmağıyla dişlerini temizler. Çeşmeden aşağı vuracak, iskeleye inecektir. Kıyı boyunca saklı patikalardan yürüyecek, on beş dakika sonra Beykoz meydanına varacaktır.

Meydanda, on çeşmesinden çağıl çağıl sular akan İshakağ'da soluklanır. Tepede sokulgan güvercinler... Omuz omuza, birbirlerine yapışmış, çinkodan kanatları yekpare dam olmuş, teleksiz. Çeşmelerden akan buz gibi suyun büyük yalakta buluşmasını, meydanı verevine geçerek Boğaz'a karışmasını izler çocuk. Ayaklarını yalağa sokup çıkarır, sandaletlerini yumuşatır.

Fırın kapalıdır. Herkese. Ona değil. Kapısında sekizgen şapkası, kahverengi üniforması ve baston copuyla bekçi (Salih Tozan) hazır.

Bitişigindeki hamamla fırının komşu duvarları arasına hızla dalar. İki binanın izin verdiğı açıklıkta, daracık koridor-da, omuzları değdi degecek koşturur. Bu aralıktan yalnızca cesur martılar, eşini arayan kumrular, taklacı güvercinler, karnı yapışık kediler, kestirmeci çocuklar geçebilir.

Koridorun bitiminde, iki binanın arkasında dimdik bir böğürtlen duvarı. Güvercin ölüleri. Patlak bir kamyon lastiğı. Terk edilmiş pırtık ağlar.

Çocuk arka kapıyı çalacak, fırıncının küçük oğlu (Gürdal Tosun) kapıyı aralayacak. Ayakları eşikte bekleyecek çocuklar

serin sıcak, birbirlerini gıdıklayacak. Fırıncı (Necdet Tosun) gelip elindeki karneyi alacak çocuğun, iki sıcak somun uzatacak. Gerisingeri koşmaya başlayacak çocuk, koynunda somunlar, sırtında buhar.

Bomboş meydandan uygun adımlarla dalyan çay bahçesine artık. Sol omzunda deniz, sağ omzunda mezarlık. Çocuk gelecek, Hüsam'ın sandalyesinin dibine oturacak. Ayaklarını suya salacak...

Gün doğuyor. Sırtını mezarlığa vermiş Dalyan çay bahçesine. Kıyısında oturmuş çaylarını yudumlayan bu yaşlı adam ve çocuğa. Direğin tepesindeki çiroz kapakçıya. Başka toprakların, suyun, insanların yorgun soluşunu, dünden daha fazla yokluğu, hastalığı, ölüyü sallasirt eden güneş, bu unutulmuş, belleğini yitirmiş uzaktaki kasaba, belki bir şeyler anımsar umuduyla yükseldikçe yükseliyor.

Gün doğuyor. Yine. Bu güne de. Boğaziçi'nin çorak tepelerine, tek tük servisine, koylarına sığınmış az sayıdaki yalılara; Boğaz'ın diğer ucunda üç suyun birleştiği Pera evlerine, demir örgüden köprüye; yangın kulesine; büyük meydana, meydandaki kalabalık ve yalnız heykele; ahşap sıra evlerin küllerine.

Koca İstanbul şehri geç yatmış, tedirgin, uyuyor hâlâ. Uyanmış olan belki de yalnızca bu üç insan. Bir balıkçı, çaycı ve çocuk. Günü karşılıyorlar. Hem bir gemi geçer umuduyla, hem de korkusuyla.

Alabildiğine boşluk... Buncacık yıldır yaşadığı hayatta hiç bu kadar boş görmemişti Boğaz'ı çocuk. Duymamıştı hiç Hüsam. Çocuğun gözleri Boğaz'ın yatay tenhaliğini bozan en hareketli manzarada, dalyanda, dalyanın kimi hafif yan yatmış direklerinde, direklerine sıkıca sarılmış yorgun ama güçlü ağlarında.

Yükselen güneş kirpiklerinden sızıyordu artık. Karşıdaki çorak tepelerden, boş boş sallanarak omuz silken dubalardan, kıyının dönemecinde burnunu çıkarmış demirli birkaç mavnadan sıkıldığı belliydi güneşin. Şimdi bütün oyunlarını dalyanın gerili ağlarında oynuyordu güneş, değdiği her yeri inceden ısıtarak.

Bir gariplik vardı ama. Durduk yerde hafif bir dalgalanmayla kabardı Boğaz. Dalgalar ağları yalayıp yuttu, çocuğun yüzüne ışıdı. Bir şey görünüp gitti çocuğa. Bir el, bir bacak, siyah bir çizme sanki. Hunharca gülümseyen bir yüz, artı işareti belki. Dalyanın ağları oynastıkça bir an belirdi ve yitti bütün bu gördükleri.

Ter bastı çocuğu, Hüsam'ın bacaklarına yaslandı, yeleşini çıkardı. Hüsam çayını yudumluyordu, oralı değil, olanların olacakların ayırımında değil.

Az önceki dalgayı, kıyıya vurmadan ayaklarıyla karşıladı çocuk, içi ürperdi. Tekrar dikti gözlerini direklerde gerili ağlara.

İşte o adam! Yine! Bir masanın üzerinde, büyük bir deniz topu elinde. Topun üzerinde dünya haritası çiziliydi, sağ elinden sol eline atıyor, topla oynayarak dans ediyordu. Yüzünde mutlu bir ifade vardı. Fırça gibi gür saçları, badem bıyığı, süvari pantolonu, dizlerine kadar kapkara parlak çizmeleri.

Düş mü görüyordu çocuk sabah sabah? Bu her zaman seyre daldığı tanıdık manzara oyun mu oynuyordu ona? Bir serap mıydı gördüğü, sanrı mı?

Hüsam'ı dürttü dirseğiyle çocuk. Başını eğdi aşağıya, çocuğa, taşlara doğru Hüsam. Ne var? der gibi baktı, yeşil.

Deniz topuyla oynayan adam bir an dolabın yanında, bir anda masanın üzerinde, şimdi elinde siyah bir telefon. Kolunda bir işaret, yüksek tavanlı odanın duvarında asılı kocaman aynı işaret. Hızlı, titrek, kimi kez kopuk.

Korkuyla gözlerini yumdu çocuk. Hemen açtı. Tekrar karşıya bakmadan Hüsam'a döndü.

"Ben dalyanda bir şeyler görüyorum!"

Dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi Hüsam'ın.

"Anlat çocuk!"

Tek tek anlattı çocuk o an ne gördüyse.

Kapakçının sırtını dayadığı direğin hemen yanı başında, gerili ağlarda daha önce hiç görmediği resimler, kıpraşık görüntüler vardı. Bir beliriyor, bir yitiyorlardı. Birbirini tamamlamayan anlar, eriyen akan insan yüzleri. Tuhaf giysili kadınlar ve adamlar, hiç gitmediği yerler, birilerinden dinlemediği ya da okumadığı ürkütücü görüntüler. Kimi az biraz renkli, kimi sepya, kimi siyah beyaz.

Sesi titreyerek, korkuyla anlatıyordu çocuk. Çocuk anlattıkça Hüsam'ın gülümsemesi silindi, yeşil bakışı buzlandı, duruldu yüzü. Onun da belki son gördüğü buna benzer şeylerdi, gözlerine perde inmeden.

Ansızın, direğin tepesindeki sıska kapakçı da doğruldu yerinde. Kucağındaki taşı fırlattı görüntülerin üzerine. Dağıldı deniz, ağlar sarsıldı, ortalık karıştı. Kapakçı hızla kıyıya dönüp baktı, olanca gücüyle, cüssesinden beklenmeyecek davudi bir sesle bağırmaya başladı.

"Şıraaaa!"

Çay bahçesinin bitişiğindeki balıkçı kulübelerinden kara yüzler çıktı bir iki.

"Şıraaaa!" diye bağırmaya devam etti kapakçı. Yüzler çoğaldı.

"Şıraaaa! Dalyanda resimler görüyoruuuuuum... Tanımadığım insanlar, hiç görmediğim yüzleeeeeer!"

Ayağa kalktı çocuk. Kulübelerinden çıkan balıkçılar, kıyının kara yengeçleri gibi, yan yan, çarçabuk, ince uzun dar iskelede çıplak ayak seğırtmeye başladı. Bazısı ipleri çekti, bazısı kayıklarla ağların yanına doğru uzadı.

Fırladı çocuk da yerinden, attı kendini bir kayığın içine; balıkçılara, Hüsam'a dur demeye fırsat bırakmadan.

Çocuğun sandığı gibi değildi ki! Bir balık sürüsü yanaşmıştı dalyana. Kapakçı da icabına bakmış, attığı gibi taşı, sürüyü ürkütmüştü. Sürünün yönünü kıyıya, koya doğru çevirmişti. Hızla dalmıştı balıklar dalyana. Kapakçının bağırışıyla dalyanın kapıları kapatılmıştı. Sürü içerideydi artık, ölüm koridorunda can derdiyle dönüp duruyordu. Ağlar çekilecek, balıklar sandallara alınacaktı birer ikiye. Ne sanıyordu ki çocuk!

Oysa o kadar emindi ki çizmeli, badem bıyıklı dans eden adamı gördüğünden, peşi sıra belirip yiten resimlerden, başka başka yüzlerden! Sandallara çekilen kendisi kadar toriklerin, balıkçı boyunda orkinosların, yarısı suyun içinde kalmış ağlarda çarpınan balıkların arasında, hâlâ, ısrarla arıyordu az önce gördüklerini.

Orkinoslar kancalarla sandallara çekilmiş, canları alınmış, sıra sıra dizilmişti toriklerin yanına. Kan içindeydi dalyanın sığ suları, ağları, sandallar. Çocuk kıçta, sandala yön veren hamlacının oturağında iki büküm kalmış, hayal kırıklığıyla bakıyordu, inanmaz gözlerle.

Ağların dibinde kalmış küçük balıklar çekilecekti yukarı artık. Balıkçılar asılacak, ağlar kaldırılacak ve içinde ne varsa bir anda dağılacaktı sandalların içine.

Ağırdı ağ. Boldu balık bu sabah. Kalktığı gibi indi kara gergin ıslak ağ, ortasında patladı sandalın. Dört bir yana saçıldı irili ufaklı balıklar, yosunlar, denizaneleri, kerevitler, top, şapka, çizme!

İşte! Siyah çizme öylece duruyordu çarpınan balıkların arasında. Uzandı bir balıkçı almaya. Çizmenin içinde kopmuş bir bacak vardı. Biri önünü kapadı, göremedi gerisini çocuk. Hamlacı Ahmet (Hayati Hamzaoğlu), bu kıçta oturup tek küreğiyle dev sandala yön veren dev adam, çocuğa doğru geli-

yordu küfürler savurarak. Kaptığı gibi fırlattı çocuğu kıyıya doğru. Havada döndü, düştü bir başka kucağa çocuk, yarı beline kadar denizin içindeki bir başka balıkçıya. O balıkçı da fırlattı serpme ağ gibi çocuğu, iskeledeki başka bir balıkçıya. Burnunda şarap tuz soğan tütün çürük kokusu, kıyıya vardı çocuk kucaktan kucağa böyle, parmağı bile ıslanmadan. Balıkçılar yakası açılmadık küfürler bıraktı kulağında.

Yine de gördü, Hüsam'a anlattı gördüklerini ânında. Bacağı kopmuş çizmeden başka, kafası miğferli bir adam da çıkmıştı ağlardan, yüzü yok. Denizanası gibi, kocaman göbekli, şişmiş, soluk bir kadın daha. Kopmuş bacağın bir eşi, çizmesiz. Bir de anlayamadığı büyük bir et yığını işte.

Çocuk dehşet içinde, sesi titreyerek, ağlamadan iç çekecek, soluksuz anlatıyordu gördüklerini... Gri, siyah, koyu kahve, parlak sırtlı balıkların arasından çıkıveren şişmiş, kopmuş, çürümüş cesetleri. Daha anlatacakları bitmemişti ki, el yordamıyla yakaladı Hüsam çocuğu, çocuğun gözlerini iki eliyle sımsıkı kapattı.

(Kararma)

Zincir

O akşam suspustu herkes. Olaya tanık olanların hepsi düşünceliydi. Bıçak açmıyordu ağzını hiçbirinin. Hiçbir şey olmamış gibi sakindi dalyan. Çıt çıkmıyordu balıkçı kulübelerinden. Işık yoktu Hamlacı Ahmet'in naylon penceresinde; kulübesinde değil. Çay bahçesi bomboş.

Uyuyordu çocuk.

Çay ocağının ardındaki döşeğinde boylu boyunca uzanmıştı Kör Hüsam. Nicedir ilk kez erkenden kapatmıştı kahveyi. Güneş batmış, yüzü soğudukça rahatlamıştı biraz, gün bitmişti nihayet.

Seksenine merdiven dayamış, bedeninden yalnızca giysileri değil, kolları bacakları elleri ayakları kafası omuzları da sarkan bu uzun boylu yaşlı adam, yattığı yerde hüngür hüngür ağlıyordu. Kederin mahremiyeti. Çocukken kandırdı çevresindekileri, körler ağlamaz. Tutamıyordu şimdi gözyaşlarını. Bir şeye üzüldüğünden değil; bitkinlikten, yorgunluktan. Öfkelendiğinden değil; susmaktan, anlatamamaktan. Düşünceleri sözlere dökülmemişti hiçbir zaman. Ne düşündüğünü asla söylememişti. Aklını açamazdı ki. Aklı anca kendine yettiydi. Oysa ömründe ilk kez birini istiyordu. Şu an. Yanında. Anlatmak. Kim olursa. Yetmiş küsur yıl boyunca sustuğu her şeyi çıkarmak ortaya. Hep buradaydı. Hep yalnız. Kimsesiz. Hiç şikâyetçi olmamıştı ama. Olmazdı da. İyiydi böyle. Böyle hayatta kalmıştı. Her şeyden uzak bildiği bu koyda. Dünyanın bir ucunda. Fakat işte bugün, dünyanın

ne kadar küçüldüğünü, küçücük olduğunu anlamıştı bir kez daha. Gitmediği, anlayamayacağı kadar uzaktaki, çok uzakteki yangının nasıl da büyüyerek buralara uzandığını. Gelmez denenin nasıl da kapıya dayandığını. İki ateş arasında nasıl da sıkışıp kaldıklarını! Savaşa bulaşmasan da savaş sana bulaşıyordu mutlaka, artıklarıyla da olsa.

Niye şaşırıyordu ki buna? Neden şimdi yadırgıyordu? Ömrü böyle geçmemiş miydi? Kendini bildi bileli korkular aynı. Aynı şeyleri dinleyerek büyümüş, yaşamış, hep durmuştu. Daha önce böyle bir şeye ağlayıp ağlamadığını düşündü. İlkinde de ağlamış mıydı, dünyanın gördüğü ilk savaşta? Bazı ilkleri neden anımsamıyordu insan? İkinci yüzünden mi? Gökyüzünü gördüğü ilk günü örneğin? Bulutların kayışını. Güneşin batışını ilk ne zaman izlediğini? Kendi başına ilk çorbayı içtiği sabahı. Elinin kesildiği ilk öğleden sonrayı. İlk ağlayışını. Önce sağ, çok geçmeden sol gözünün yavaş yavaş perdelenişini, kapanışını, karanlığa gömülüşünü.

Hepsini anımsıyordu Hüsam.

Renkler solarken, ışık azalırken aç çocuklar gibi görebildiği her şeye yüzünü çevirmiş, unutmamak için gördüklerini ezberlemeye çalışmıştı. Çocuğun yaşındaydı. Sonradan kendiliğinden gelişecek bir itkiyi, rast geldiği bir berduş söylemişti, o zaman öğrenmişti unutmamak için koklamak ve dinlemek gerektiğini. Aradan yıllar yıllar geçince, gözlerinde hiç ışık kalmayınca, karanlık olduğunu bile anlayamadığı bu koyulukta, biçimce anımsayamaz olmuştu hiçbir şeyi.

Hiçbir şeyi!

Düş görebiliyordu fakat. Sesler ve kokularla. Göremese de biliyordu, bir güldü gördüğü düşünde, sarı renkliydi, öyle kokuyordu. Buluttu üzerinden geçen pamuk gibi beyaz, öyle üflüyordu. Kederliydi ifadesi, karşısında sessizce oturup yüzüne bakan insanın, öyle susuyordu. Düşleriyle gerçek hayat çok da farklı olmamıştı bir noktada. Sesler ve kokulara konu-

rumuş bir hayat. Gün bildik, düşler şaşırtıcı. Kimseye kolay kolay dokunmazdı bu nedenle Hüsam.

Üzüldüğü, bu gece döseğe kendini öylece bırakıp bütün bedeniyle ağladığı, çocuktı belli. Çocuk içindi evet, uzun yıllar sonra ağlaması tekrar. Çocuğun gördüklerini bir daha asla unutamayacak olmasıydı. Herkeste olduğu gibi görüntüler zamanla silinse de, kör olsa da her insan, çocuğun bugünkü tortuyu, sesleri ve kokuları asla aklından çıkaramayacak olmasıydı. Böyle düşününce, tok gözlerini uysalca kapattı Kör Hüsam. Yarma.

Uyuyordu çocuk.

Hamlacı Ahmet tek göz odasında değil. Yalıköy'de, yüz seksen adımda çıkılan merdivenin sonunda, Lerna'nın (Neriman Köksal) dalyana tepeden bakan üç katlı taş evinde. Evin üst kat cumbasında, pencere kenarında. Şarap içiyordu, ışıksız, şişeden. Aklında dalyanda olanlar. Küfürler ediyordu hâlâ içinden, bazısı sızıyordu şişeyi dikleyip indirdikçe dudaklarının kenarından.

Hamlacı Ahmet biliyordu neler olduğunu, neden olduğunu. Cesetlerin, parçaların nereden geldiğini, nasıl dalyana kadar sürüklendiğini. Buradaki herkesin bilip de gelmez diye umduğu, birbirine bile anlatamadığı, çocuklardan özenle saklanan zincirinden boşalan gerçeği.

Boğaz'ın Karadeniz girişini boydan boya kapatan zincir... Dubalarla bağlanan zincirler birbirine. Kapısına kilit vurulmuştu sanki evlerinin. Koca şehrin. Yukarılardan, ta Tuna'dan Karadeniz'e iniyor, buralara kadar sürükleniyordu cesetler bata çıka. Gemiler geçemesin diye, girişe, Boğaz'ın iki yakası arasına gerilen zincire takılıp kalıyordu.

Kışın çıkmıştı daha, Anadolu Kavağı'nın oralara kadar Ahmet. Hemen her gün toplanıyordu zincire takılan cesetler, görmüştü, kancalarla çekip teknelere alıyorlardı. Yükleyip götürüyorlardı bir yerlere, nereye, gömmeye mi, yakmaya mı?

Dün zinciri aşip dalyana kadar geldilerse çoktular, iyice çoğalıyorlardı demek ki, çok fena!

Arka odada uzanmıştı Lerna, gece neye uğradığını şaşır-mıştı, orasında burasında belirginleşen morluklar. Oysa sof-
raya denizhıyarı da çıkarmamıştı. Öfkeyle, dövercesine, hay-
vanca sevişmişti Lerna'yla Ahmet. Güzel kalçalarını koparır-
casına sıkarak, bağırarak, yapma dedikçe daha da abanarak.
Bunca zamandır gizli dost tuttuğu Lerna'ya neden böyle yap-
mıştı, düşünmüyordu, düşünmek istemiyordu, başka biriydi
Ahmet.

Uyuyordu çocuk.

Kapakçı direğin tepesindeydi yine, karanlığın içinde.
İkinci cıgaralığım sarmış. Ekmek yiyememişti. Bakamamıştı
bile ekmeğe; kıtlıktan un bulamayıp içine yalnızca mısır, arpa
ve darı kondukça bozulan, sıcakken yıvış yıvış, bayatlayınca
dökülüp un ufak olan apak somuna. Görmüştü onları. Otur-
duğu yerden. Sürünün gelmesinden az önce. Somun parçaları
sanmıştı şişmiş, suda yüzen. Olmaz a, biri atmış denize diye
düşünmüştü somunları. Küçük balıklar kemiriyordu itiş ka-
kış löp löp parçaları, birini seçip hep beraber saldırıyorlardı.
Hemen dağılıyordu akçıl parçalar balıkların ağzında. Aklı al-
mıyordu hâlâ. Nasıl anlamamıştı! Denizden çıkan ne çok şey
görmüştü, ne çok. Ama böylesi...

Derin bir nefes daha çekti kapakçı, direğin tepesinde göz-
lerini yumdu. Cıgaralığının kor ışığı parlayıp söndü gecenin
kör karanlığında.

Uyandı çocuk.

Pijaması sıırıslıklam. Karanlık.

Bağırdı bütün gücüyle.

"Şıraaaa!"

Titriyordu. Yatağın içinde iki büküm.

Bağırdı, bağırdı.

"Şıraaaa!"

Önce annesi, sonra babası koştı geldi yanına. Anne (Aliye Rona) yataktan alıp pijamasını atletini çıkardıktan, yeni giysiler giydirip sarıp sarmaladıktan sonra, alt katta çocuğa çişini yaptırmaya çalışırken gelebildi yanlarına baba (Kadir Savun). İzledi, tepkisiz. Çocuğun gözleri kapalıydı, bir kâbustan uyanmışçasına korkuyordu. Aralarda gülüyordu. Hatta kahkahayla. Birkaç anlamsız söz söylüyor, sonra tekrar ağlıyordu.

Şöyle bir baktı adam, karısı yüzünü yıkamaya çalışırken, derin dalgalı, ensede ve yanlarda belik saçlarına oğlunun. Karısının su çektiği küçük alnına. Alnından çenesine, hokka burnuna, dolgun titrek dudaklarına, uzun ıslak kirpiklerine, küçük kavruk suratına. Gözlerini açtı çocuk babasına, yüzüne bir avuç su daha çarpılınca. Neredeyse tıpatıp benzeyen baba oğul, kandil ışığının loşluğunda birbirlerine baktılar... Oğlunun yüzünde gördüğü korku değildi adamın. Başka bir şey. Yalvarır gibi bakıyordu babasına çocuk. Ne için? Ne yapması için?

Yukarı çıktılar tekrar. Adam, karısı çocuğu yatağına yatırdığında, koynuna girip ona sıcacık sarıldığında gitti ancak yanlarına. Aşağıda kaldı bir süre, sigara içti taşlıkta. Ayaklarına baktı belli belirsiz, parmaklarına, parmaklarının uçlarına, derin kesilmiş tırnaklarına. Kalktı, kapıyı araladı, sigarasını fırlattı bahçeye. Geldi, tekrar oturdu karanlıktan karanlığa. Dikkatle baktıysa da seçemedi ayaklarını, parmaklarını, tırnaklarını bu kez.

Çocuğun ağlayışları seyreliyordu. Katılırcasına iç çekerek bir an susuyor, sonra tekrar ağlıyordu. Süreler uzadı, iç çekişler azaldı. Yatıştı çocuk. Boğdu tekrar korkuyu, korkuyu yaratan uyku.

Bir sigara daha yaktı adam, bahçeye çıktı yalınayak, taşlığa oturdu. Çocuk uyandığından beri karısının sesini hiç duymadığını, kadının böyle gecelerde hiç konuşmadığını ayımsadı.

Uyuyordu çocuk.

Anası. Kör Hüsam. Hamlacı Ahmet. Lerna. Kapakçı. Balıkçılar. Boğaz'ın kör kuytularında gözden kaçan, suyun üstünde salman şişmiş, parçalanmış, limelenmiş cesetler. Hepsinin yüzünde aynı korkunç yansıma.

(Kararına)

Çare

Sabah dalyana gidemedi çocuk, kaçamadı. Annesinin sevgin kollarında. Kıpırdanayım dedi, uyandı hemen kadın. Güzel güzel okşadı alnını, parmak çekti, avcunu yanağına dayadı, uyuttu bir daha oğlunu. Unutturdu dünü, geceyi sanki oğluna. Sonra kalktılar.

Şimdi arka bahçede, erguvanın altındalar. Komşu duvardan sarkmış, killi toprağa tutunmuş, alacasız erguvan. Gece yaşanmamış gibi, dolu ağız konuşuyor, dişleri yemyeşil, anlatıkça anlatıyor çocuk. Maydanoz ayıklıyorlar.

"Kadın, belli, öyle seviyor ki adamı anne, çok zaman geçmiş ama unutamamış. Ağlıyor taş bir köprüde. Az önce gördü ya, adam onu istemedi ya, oturuyor arabanın içinde."

"N'apıyor?"

"Bilmiyorum. Ağlıyor işte. Sonu yok. Hava çok güzel, yağmur da yağmıyor, kadın ağlıyor, ağlarken arabanın sileceklerini çalıştırıyor."

"Vah canım."

"Köprü upuzundu, hava çok güzeldi anne."

Yalvaç çocuk. Dolanıp duruyor. Durmuyor. Yollar anlatıyor iki yanı ağaçlıklı, tüneller ışıklı, şık giyimli insanlar ellerinde renkli bayraklar tutan, uzun çok uzun binalar, eğri büğrü hayvanlar, demiryolları demiryolları.

Gördüğü her şeyi sıralıyor. Bazen bir ânı, bir duvarı, duvara yaslanmış oturan, şapkasını sağ kaşına yıkmış uyuyan bir adamı örneğin, bu kısacık ânı, adam bahçelerinin duvarın-

daymış gibi, görür gibi heyecanla, bütün ayrıntılarıyla, uzun uzun anlatıyor.

"Püsküllü pantolonu var. Bak böyle kırpık kırpık ve..."

Garip bir edayla yürüyor bahçe duvarına, sanki duvarın dibinde duruyormuş gibi, adama doğru.

"...ve kenarları böyle sallanıyor. Yani adam uyanık. Belinde tabancası var nah bu kadar. Ne yapacağı hiç belli olmaz."

"N'apacak?"

Anlattıkça çocuk, daha fazla tedirgin oluyordu kadın. Yine de susuyor, sonuna kadar dinliyordu. Çocuğun böyle düşler görmesi, birçoğunu kavrayamadığı olmadık olaylar anlatması, dün dalyanda gördükleri yüzünden olamazdı yalnızca. Bunca şeyi nasıl uydurabiliyordu ki? Korktu büsbütün kadın.

İçinde taşıyamıyordu çocuk, taşıyordu artık sesler, görüntüler, bunlar her neyse, düş, hayal, uydurmacalar. Sabırla bekledi kadın. Sonunda yorgun düştü çocuk, yığıldı kaldı salıncağında. Boş gözlerle salt baktı annesine.

Doğrusu, geceleri uyanmasının, ağlayıp hıçkırıklara boğulmasının, nefessiz kalmasının nedeni bu gördükleri değildi. Onlar varken, gözkapaklarının içinde ışık ışık geçip giderken mutluydu, çok mutluydu hem de çocuk. Mışıl mışıl uyuyordu o zaman. Bir yerde teklemeye başlıyordu ya bu görüntüler, onlar gidip evin karanlık tavanı, annesinin kaygılı yüzü geliyordu ya bütün onların yerine, babasının donuk bakışları, titreyen kandil ışığı, işte o zaman çok fena oluyordu. Kopuyordu anlar, kopuyordu onlardan. Buna ağlıyordu. Sürmediğine. Korkmuyordu, korktuğunu sandıkları şey bitince başlıyordu korkusu, başka her şey. Elinde değildi ağlamamak.

"Şıraaaa!" diye niye bağırdığını bilmiyordu, anımsamıyor da. Kör Hüsam'ı, Hamlacı Ahmet'i, kapakçıyı, balıkçıları, sonrasında kıyıya toplaşanları dehşete düşüren hiçbir görüntü yoktu anlattıklarında, uyurken gördükleri arasında.

Orada gördüğü gerçeklerle değil, dalyanın ağlarında, evinde yatağında uyurken gördükleriydi çocuğun ilgilendiği, derdi, delirdiği, merakı, aklından çıkmayan. Sürsün, hep sürsün istiyordu. Bir yere varsınlar. Anlam kazansınlar. Sözlerini bitirsinler. Tamamlansınlar. Öyle son bulsunlar.

Çocuk evden çıkmadı birkaç gün daha. Babası olabildiğince erken geldi eve fabrikadan, kaçtı oğluna. Konuşmadılar. Göge baktılar. Günleri bitirdiler birlikte.

Geceleri yatak odalarında, çocuğun yatağına bitişik duvarın ardında fısır fısır konuştu karı koca. Doğrusu, kadın fısıldadı, adam fısıldamak nedir bilmediği, hayatında hiç buna gereksinmediği için beceriksizce, her zamanki ses tonuyla olurladı, hayırladı kadını. Sorular sordu ara ara kim? ne! neresiymiş? o da neymiş? ne dedi? olmamış mı? niye?

Günler geçiyordu. Dalyandaki ağlarda, komşu evlerin balkonlarını birbirine bağlayan iplerde asılı çarşaflarda, Boğaz'ın sisli durgun sularında gördükleri, geceleri düşlerinde çoğalıyordu çocuğun.

Günler geçtikçe çocuk daha çok anlatmaya, ağlayarak her gece uyanmaya, gözlerini zorla açtıktan sonra neden ağladığına ilişkin hep aynı şeyleri söylemeye başlayınca...

Bitiyorlar gidiyorlar artık hep aynılar aynı adamlar kadınlar sokaklar merdiven ağaç hep aynılar!

Bir çare aramak zorunda kaldılar.

Öyle hacı hocalarla işleri olmaz. Fakat konu komşunun ısrarıyla Yûşa Baba'ya götürecekti çocuğu kadın. Kocasına söylemedi. Dua edip derman dileyecek, o kadar.

(Kararma)

Yûşa Baba

“Bir iki üçler, yaşasın Türkler. Dört beş altı, Polonya battı.”

Aşağıda, ayazmanın uysal eğimli çatısında sayışmaca oynuyordu çocuklar. Sesleri yokuşun başına kadar geliyor. Misafirlige, önemli bir ziyarete gider gibi giyinmişti annesi. Durağa iniyorlar. Ayçiçeği desenli mavi başörtüsünü takmış, hardal rengi tayyörü üzerinde, hafif topuklu kahverengi pabuçları ayağında. Kalçaları katana. Bayılıyordu annesine böyle. Rahat inmek için olsa gerek, topuklarını her adımında yanlara açıyor, böyle yaptıkça katana kalçaları belirginleşiyordu. Büyük, anaç, sağlam bir kısraktı annesi yürürken önünde. Seke seke geçti annesini dik bayırda.

Askılı siyah pantolonunu, küçük yakalı cepsiz yeşil keten ceketini giydirmişti annesi, beyaz gömleğini yalandan kola lamıştı; ayağında yeni sandaletleri değil, eski pabucu. Böyle giyinmeyi sevmiyordu. Cepleri olsun, eli cebinde dolaşsın, cebinde bir şey taşısın, bir şey daha bulup koysun, içinde ellerinden başka bir şey olsun, dibinde kırıntılarla oynasın, kendine tutunsun. Cepsiz bir gün, yoklukla geçen her günleri gibiydi.

Aşağıda, sabahın bu erken saatinde toplaşmış, suç işlemiş gibi fısır fısır konuşup başörtülerini çekiştiren yoksul ve yorgun kadınlar, sırtları ayazmaya dönük bekliyor. Uzunca bir yola çıkacaklar. Her perşembe kuzeye gidilir, Dev Dağı'na,

Yûşa Baba'ya, çoğun kocalardan gizli. Çocukların türlü türlü sorunları sayılıp dökülür, mahrem dilekler dilenir, şifalı sudan içilir, dualar edilir. Sıra gelirse de akıl fikir alınırdı Yûşa'daki meşhur hocadan.

Güzeldi hava yine. Kıyıya inmeden tam bilemezdin. Kimse kafasını kaldırıp göğe bakmıyordu. Gök lacivert, öbek öbek bulutu içinden geçiriyordu. Varsa yoksa deniz. Ayazma camiyeye bakıyordu, cami iskeleye bakıyordu, iskele Boğaz'a. Bu küçük meydandan yukarılara çekilmiş, bu şehirde yaşayanların adını neredeyse hiç duymadığı Paşabahçe denen işçi köyünün çeperlerine yerleşmiş ahşap evler de. Ağaçlar, birkaç martı, avluda yalaşık kedi, herkes... Her şeyin yüzü denize dönük. Meydana indiklerini bir süre ayırımsamadı kimse bu nedenle, varsa yoksa Boğaz. Annesi birkaç kadınla kuru kısa selamlaştı. Ayazma duvarına iliştiler.

Bekledikleri, Çubuklu yokuşundan kopup geldi. Martılar açıldı, kediler kaçtı. Çatlak patlak burnu yuvarlacık, gözleri faltaşı açık bağırğan otobüs ayazmanın önünde anca durdu. Kadınlar hareketlendi, çocuklar çevresine üşüştü.

Ahşap kasası pencereler eklenerek yükseltilmiş, kamyon-
dan bozma, üstü açık, Amerikan yapımı, *Gazoille White* marka kapkara otobüs, yaz kış kasketli sürücüsü Halil Aga'nın (Daniel Topatan) motoru durursa bir daha çalışmaz diye verdiği ara gazlarla homurdanıyor, titriyordu. İki kişilik tahta sıralar ardışık dizilerek oturma düzeni sağlanmıştı. Arka tampona dayanan uyduruk bir ahşap merdivenle çıkılıyordu kasaya. Sağlı sollu sıraların arasında, bir kişinin zorlukla geçebildiği koridorda ilerliyor, sıkış pıkış oturuluyordu, yol boyunca kalkmamacasına. Ortalarda bir sıraya yerleşti ana oğul. Hareketlendi otobüs.

"Yedi sekiz dokuz, Ruslar domuz. On on bir on iki, İtalya tilki."

Arka sıralara yayılmış çocuklara katılması için baktı oğluna kadın. Omuz silkti çocuk. Böyle iyiydi. Annesinin ya-

nında. Korunakta. Gecedan bitkindi biraz. Oyun oynamak istemiyordu canı. Gitmek, rüzgârı yüzünde duymak, başını hafifçe öne eğip ensesinden içeri, sırtına almak, ürpermek. Hayatta olmak, mutlu olmak. Varsa, gelecekse, yeni sesler duymak, resimler görmek. Yenisi varsa. Devamı varsa. Henüz yok.

Annesinin yanından, onun bedeninin ardından, omuzlarının, tayyöründen dışarlak anaç göğüslerinin hizasından bakmayı yeğledi yollara, denize, aralarda görünüp yiten, onu hemen her sabah Paşabahçe'den Beykoz'a, kasabanın meydana götüren saklı patikalarına.

Yol aldı otobüs sallana sallana, tozu dumana katarak, kıvrılan sokaklardan, yıkık bostan sınırlarından, boş bağlardan, kaptırıp geçtiği bahçe duvarlarından çeşit çeşit kokular devşirerek. Meydana kadar başka bir şey görmedi, duymadı çocuk, rüyasında da. Uyuyakaldıydı.

Sultançayırı'ndan sonra, genç irisi çınarların dizildiği yoldan geçip Beykoz Kulübü binasından burnunu doğrulttuğunda, bir duman, aşkın bir buhar karşıladı otobüsü. Yavaşladılar. Meydanın girişinde, İshakpaşa iskelesinin önünde koca koca kazanlar yakılmıştı. Onlarca kazan yola taşmıştı, odunlarla tutuşturulmuş fokur fokur kaynıyordu. İstanbul'a içme suyu taşıyan mavnalar iskelede dizili, birbirini iteliyordu. Veremli ustasının üflerken kanlı nefesini boncuk boncuk içinde bıraktığı cam damacanalara, kaynar su dolu kazanlara batırılıp çıkarılıyordu. Tifüs salgını vardı. İdare'den gelen emir kesindi. Her damacana üç dakika boyunca suda tutulacak! Bu çağıl çağıl, rakıya kattığında insanı bir başka hoş eden, demlediğinde çayı iksir gibi efkârlı yapan meşhur Hüseyinbeyi Suyu kaynatılan damacanalara doldurulacak, damacanalara hasır sepetlere girecek, mavnalara yüklenecek, Köprü'ye yollanacaktı. Oradan atlı arabalarla ev ev gezmeye başlayacaktı. Çoğu boşalan evlerin, başka şehirlere kaçan insanların kapı-

ları da alışkanlıkla çalınacak, bir umut belki dönmüşlerdir diyerek avunulacak ama kapılar açılmayacaktı. Eskisinden az da olsa şehirde kalanlar alacaktı bu eşsiz lezzetteki suyu. Yine ya çoğu veresiye yazılacaktı ya da bir damacana su karşılığı olmadık şeylerle takas yapılacaktı.

Meydanda, İshakpaşa'nın on çeşmelerinde, son durakta durdu otobüs. Bir yığın kadın ve az çocuk daha doluştu kasa-ya. Son durak deniyordu Beykoz'a. Buradan öteye araç gitmezdi. İstanbul burada biterdi. Bundan sonrası kuzeye, artık neredeyse işlemeyen fabrikalara giden kamyonların yoluydu. Oralar işçiler, malzeme taşıyan sürücüler, avcılar, bağına bostanına ölüsüne gidenler içindi yalnız. Bir de haftada bir şifa arayan bu kadınlar ve çocuklar için.

Kalktı otobüs tekrar. Yalıköy'den geçtiler. Dalyan تنها, direğin tepesinde kapakçı, çay bahçesinde Kör Hüsam bir başına; annesinin omzunda uykuda çocuk.

Yalıköy'ü Ortaçeşme'ye bağlayan tıknaz yokuşta, otobüs tıknafes olup da peş peşe vites küçültünce Halil Aga, uyandı çocuk. Gülümsedi annesi, ne zaman uyansa yüzünde annesi. Gidecek daha yolları vardı. Vardık mı diye sormadı, buraları biliyordu. Burası bayramlarda, yılbaşında, mutlaka bahar başlarında geldikleri, yayıldıkları, salıncak kurdukları, top oynayıp piknik yaptıkları, kasabayla ilgili önemli toplantıların yapıldığı Beykoz çayırdı. Zamanında bazı padişahların ava geldiği, “yedi cihanda meşhur” olsa da cumhuriyeti kuran adaşının sağlığında bir türlü ziyaret edemediği; şu an ülkeyi yöneten, paraların üzerinde resmi olsun isteyen Reis'in “maatteessüf” henüz gelemediği. Yemyeşil, uçsuz bucaksız görünen çayır solda, rengârenk yapraklı meyve ağaçlarıyla bezeli Sıratepe yanda, sağlı sollu ulu çınarlarıyla dümdüz giden Dereseki yolu tam karşılarında. Saptı otobüs, düz gitmedi. Camsız tahta pencereden sarktı çocuk. Kokuları bekledi. Kundura fabrikasının önünden geçecekler. Aslında önünden

sayılmazdı. Fabrikanın önü Boğaz'dı çünkü. Gececekleri yolu ardına almış, geniş bir arazi üzerine kurulmuştu, Beykoz'un son koyuna özgürce yerleşmişti fabrika. Fakat hiç yayılmış uygunsuz otururken görülemeyen saygıdeğer beyefendiler gibiydi. Adı söylendiğinde gurur duyulan.

Nicedir gelememişti buralara çocuk. En son babasıyla meydandan çayıra kadar yürüyüp girmişti kapısından fabrikanın, kışın, kar vardı yollarda, dize kadar. O zaman kokuyu alamamıştı, sıcak havalarda koydan vuran esintiyle fabrikanın iç bayıltan kokusu yollardan da duyulur olurdu. Bu garip, yabancıların yadırgadığı deri kokusu, aslında deriyi deri yapan her şeyin bir bütün olmuş kokusuydu. Emek, ekmek, umuttu bu koku, inanç, gurur, birliktelikti. Burada yaşayanları rahatsız etmezdi bu nedenle, tam tersi. Çocuk bu kez de kokuyu alamadı.

Fabrika kapısına uzanan dar yolda işçiler aceleci yürüyordu, sanki geç kalmışlar. Babası işçilerden önce olurdu fabrikada, onlarca dikiş makinesinin başında; her şeyi kontrol eder, tek tek bakar, not tutar, yerini alırdı işçilerden çok önce.

Fabrika yolundan uzaklaşırken son anda baktı, "fabrikadan halka" satış yapan kulübe artık bakımsızlıktan çökmüştü. Malzeme yokluğundan, halka doğrudan satacak kadar mal üretemiyordu fabrika, üretse bile ekmeğin karneyle olduğu bir zamanda nasıl olacaktı ki bu! Deri, iplik neyse bulunabiliyordu da, tabakhane için ilaç bulmakta zorlandıklarını anlatıyordu babası, hammadde stokları gün geçtikçe eriyordu. Asıl sorun, bulunmaz olan, koca ülkede üretilemeyen, savaş nedeniyle yurtdışından da gelmeyen, çok gerekli bir maddeydi ki, o yoksa ayakkabı üretmek olanaksızdı... Tutkal. Çocuk, meğer nedenli önemliymiş bu tutkal, diye düşünmüştü.

Tutkal olmadığından uzunca süredir ayakkabı, postal, sandalet gibi mallar üretilemez olmuştu. Yalnızca kemer, deri örgü palaska, kayış gibi perçinli, dikişli ürünler, onlar da az.

Babasının işi bitmiyordu yine de. Fabrika eskisi gibi çalışmasa da, maaşlarını alamazlar da bütün işçiler zamanında başlayıp zamanında bitiriyordu vardiyayı. Yeni fabrika müdürü bu konuda titizdi. İşçiler bir arada zaman geçirsın diye çaba gösteriyordu, boşta kalmasınlar diye bazı etkinlikler bile başlatmıştı. Babası “iyi bir beyefendi” demişti bu yeni müdür hakkında kısaca.

Fabrika sapağını tam geçmişlerdi ki, otobüse biri daha bindi. Bir adam, babası yaşlarda, sürekli yere bakan, soğuk sayılmayacak bir zamanda kalın palto giyen ama yine de terlemeyen. Temiz yüzlü, saç tıraşını yeni olmuş, öyle işsiz güçsüz sayılmayacaklardan. Yabancı, belli. Gâvur gibi. Paltosu yeni, kırçillı, balıksırtı.

“On üç on dört on beş, Fransa kalles.”

Anadolu Kavağı’nda, denizi kısa bir an kucaklayan küçücük meydanda indi, yol boyunca en arkada yere bakarak oturan bu paltolu adam. İskeleye, iskeleye bağlı bir sandala doğru yürüdü. Sandaldaki iki bahriyeli duruşunu düzeltti, biri siyah çantasını aldı adamın elinden saygıyla. Sandal kundura fabrikasına doğru yol aldı. Tamam da, madem fabrikaya gidecekti bu yabancı, fabrikaya kapıdan girmek varken neden bahriyelilerle denizden gidiyordu? Anlam veremedi.

Anadolu Kavağı’nı aşmış, Kabakoz’a doğru tırmanıyorlardı. Sesi gittikçe boğuluyordu otobüsün, inildemeleri, dingilinden gelen aksak sesler artar olmuştu. Bitki değişmeye başladı. Ulu ağaçlar, sık ormanlar, yeşil bahçeler azaldı, bitti, kurudu, toprak sarardı, iri toparlacık taşlar çoğaldı, bodur meşeler arttı. Yağmuru yiye yiye çoraklanan, kabaklaşan, meşinleşen yol sıkılaştı, mermer gibi sertleşti. Kaya kuya zirveye vardılar. Altlarında bir anda Boğaz, Karadeniz, köpük köpük dalgalar.

“On altı on yedi on sekiz, haydut Portekiz.”

Ayağa fırladı çocuklar. İstanbul’un Çamlıca’dan sonra en yüksek tepesi Dev Dağı’ndaydılar. Otobüs sanki bir daha ça-

lışmamak üzere öksürük aksırıklar içinde durdu, hırpaladığı yolcularını indirdi.

Küçük bir barınağı çevrelemiş servilerden başka ağaç yoktu tepede. Barınağın alnacında mermerden Osmanlıca bir levha; çevirdi annesi çocuğa. Musa peygamberin bir şeysi olduğuna inanılan Yûşa hazretlerinin mezarı Boğaz'ın bittiği Karadeniz'in başladığı noktaya hâkim tepede, boylu boyunca uzanıyordu işte. Buydu onca yolu geldikleri mübarek adam. Gözlerine inanamadı çocuk. Kanıksamış gibiydi anneler, annesi de olağan karşılamıştı bu garip mezarı. Mezar çocuğun otuz iki adımı boyundaydı, on yedi metre. Üstelik bu mezar Yûşa Baba'nın dizlerine kadardı, dizlerinden aşağısı yoktu, bilmemne savaşında çarpışırken bir kılıç darbesiyle ortadan ikiye ayrılmıştı her iki bacağı. Çocuğun gördüğü sanrılardan biri, uydurduğu bir şey değildi bu, annesi okuyordu tabe-ladan işte, uzun upuzun bir mezardı çevresinde kadınların çocukların toplanıp dua ettiği. Tahta parmaklıklarla çevrili mezarın ortasında yüz yıllık bir çam ağacı yükseliyordu tek başına, şemsiye gibi açılmış. Hazretin dizleri dibinden fışkıran şifalı sudan avuç avuç içtiler. Yumuşaktı su, şekerli gibiydi tadı, kolaydı içimi.

Suyun kaynağında durup aşağı, ayaklarının ucunda-ki manzaraya baktı bir süre kadınla çocuk, içeride ziyaret edilen hocanın huzuruna çıkmadan önce. Zincir çekilmişti Karadeniz'in bittiği, Boğaz'm başladığı noktaya. Dubalarla bağlanan birbirine. Her iki uçta, Asya ve Avrupa'da birer savaş gemisi demirliydi, kıçlarına cüsselerinden iri birer Türk bayrağı asılmış. Biri mayın tarama, diğeri keşif için kullanılanlardan. Küçük bir tekne, motorlu bu, Boğaz'm girişini kapayan zincire koştur, hızla yol alıyordu, denizde bir kaybolan bir beliren noktacılar lekeler arasında. Yanlarından geçtikçe teknenin ardına takılıyordu noktacılar, ardına takıldıkça büyüyordu leke. Bazıları da dalganın itmesiyle zincire tutunu-

yordu öyle. Bir gerdanlık gibi. Güzeldi bu her neyse, çocuk ne olduğunu tam olarak anlamasa da, annesiyle aralarında bu konuda konuşmasalar da, güzeldi manzara, böyle zincirli, dubalar, gemi, motorlu tekne, bayraklar, rüzgâr falan. Güneş yükselmiş, denizden yüzlerine çarpıyordu ıslıl ıslıl. İki saatleri vardı otobüsle dönmeleri için. Dua edecek, sıra gelirse hocanın huzuruna çıkacaklardı.

“Ruh gezer. Parlak bir nur gibi âlemde gezer evladım.”

Derme çatma bir kulübeydi dışarıdan, koyu kahverengi, ağdalı gibi.

“Bu gezinti esnasında ruh âlemde gördüklerini bazen beyne aktarır. Bu esnada rüya görülür.”

İçi yeşildi fakat. Sırtlarını dayadıkları duvar hasır kaplı, duvar tavana kadar aynı tonda yeşile boyalı.

“Rüyalar görülmeyen âlemlerin kapısını aralayan şifreler gibidir kızım. Ölümün küçük kardeşi olan uyku, Rabbimiz tarafından dinlenme vasıtası olarak kılınmıştır.”

Girer girmez oturuyorsun, sağ yana geçiyor, diz kırıp sığışıyorsun anca. Hocanın (Reha Yurdakul) gözüne gözünü dikmeden derdin neyse anlatıyorsun.

“Uykudayken, gün boyu çalışan âzalarımız istirahat eder. Başta göz, kulak, el, ayak, kemikler, kaslar, sinirler, damarlar, kalb, ruh olmak üzere bütün zahirî ve bâtinî hisler, hasseler ve uzuvlar istirahata çekilir. Bu tatil esnasında, yani insanın uykuya dalma esnasında ruhun cesetle irtibatı belli bir zaviyede kesilir...”

Tükrüklü nefesi. Islak dudakları hocanın.

“Ruh, parlak bir nur gibi âlemde gezmeye başlar, bu gezinti esnasında âlemde gördüklerini beyne aktarır. İşte bu esnada rüya görülür.”

Garip kokuyor, tiksiniç değil ama güzel de değil.

“Rüya, Arapça rü’yet’ten gelir, bak! Ekseriyet gözle görmek rü’yet kelimesiyle ifade edilir. Oysa rüya, doğrusu, ru-

hun gördüklerini beyne aktarmasından sonra hafızada kalanlardır. İnsan yüzündeki gözüyle sınırlı âlemleri görebilir ama ruh ve kalb vasıtasıyla şu madde gözüyle göremediği âlemleri de görebilir güzel kızım. Bu çocuk gibi, ki o senin evladın mıdır?”

Hocanın kokusu kulübeye sinmiş, çocuğun yüzünü sıvazladıkça yukarıdan büyük elleriyle, kokunun kaynağı avuçlarından burnuna kazınıyor.

“Nasıl odamızdaki hava zerrelerinde gizli, yüzlerce binlerce radyo istasyonunun yolladığı sesleri ancak sesi işitilir hâle çevirebilen radyo gibi telsiz gibi cihazlar vasıtasıyla idrak edebiliyorsak, gözle görünmeyen âlemleri de ruh ve kalb vasıtasıyla idrak edebiliriz. İşte rüyalar da o görünmeyen âlemlerin kapısını aralayan şifreler gibidir.”

Hoca bacıklarını gömdüğü geniş şiltede oturuyor. Bıyıkları gürse de sakalı seyrek, rengi soluk, terk edilmiş örümcek ağı gibi, tel tel. Yeşilli kırmızılı kaba kilim altlarında. Baktığı, kilim. Fakat aralarda hocaya da göz kaçırıyor çocuk.

“İşte bu yazdığım muskayı hep taşıyacak; fanilasının sol tarafına, kalbinin üzerine iğnele. Hiç çıkarmasın, uyurken de çıkarmasın.”

Kilimin desenleri bir garip, tutarsız, hep sürgit böyle, belirsiz aralıklarla sıralanmış. Annesinin ve kendi dizlerinden başlıyor, çoğala çoğala hocaya doğru gidiyor, hocanın oturduğu şiltenin altında kayboluyor.

“On dokuz yirmi yirmi bir, cennetin yolunu kim bilir?”

(Kararma)

Anlatıcı (kilisede arka sıralardan istavroz çıkararak ayağa kalkar): *Fesupanallah!!! Sandalyesinde kıpırdanan, ziyadesiyle meraklanan ya da daha başından sıkılanlar için, çare olur mu bilemem ama, az biraz hızlansak mı ne? Biraksak mı edebiyat yapmayı, perdahlı tıraşı? Şöyle duruma uygun akıcı bir dil seçsek de yürüsek hızlı hızlı? Ne yapmaya çalıştığını anlayamasam da, madem aykırı gidiyor, dürtelim biraz dik kafalı yazarı, araya girelim de ayrıntıları izleyenlere bırakalım. Eskilerin dediği gibi: Yürü ya Fettah...*

Aysun

Geçmiyordu.

Sonraki günlerde çarşıdaki kiliseye götürecekti annesi çocuğu, ev sahipleri Madam Eleni (Mualla Sürer) ile birlikte. Kuzguncuk'taki Ortodoks kilisesinde, herkes sıraların ardında, bizimki cüppeli adamın eteğinin altında, kafasının üstünde koca bir kitap, okunacak, tütsülere boğulacak, ayazmadan su içecek...

Geçmeyecek!

Yaz başına doğru, eve bir konuk gelecek, onlarda kalacakmış uzun bir süre. Çocuğun büyük teyzesinin, bugüne dek hiç karşılaşmadığı ama çok duyduğu büyük kızı Aysun (Fatoş Sezer). Sarı bir hırkası var. Kalın gözlükleri. Beykoz Kundura'da iş ayarlamış çocuğun babası. Gün sayıyor, müdürle çalışacak, okul okumuş. Diyor ki Aysun, "Bu böyle olmaz, bir doktora gösterelim."

Kulak memesinden ensesine, oradan tekrar kulak memesine ne güzel düz, mısır rengi, güneşte kurutulmuş, kim kestiyse saçlarını, alnına iniyor perde gibi, susuyor hep, sandalet giyiyor parmakları gümüş, gözleri kesilmiş de konmuş, kısık, içleri dolu, koyu kahve.

Hayret, bizim çocuk hemen kabul ediyor doktora görünmeyi; gördüğü ilk günden beri Aysun'a âşık.

Kara yüzlü gazeteler, kitaplar okuyor. Güzel bakıyor ama. Gü-lünce ağzı gülüyor, dudaklarının kenarlarında kusursuz parantezler. Annem pek seviyor. Ablamdan emanet diyor. Annemin abla dediği Bahire Teyzem, onu hatırlıyorum, kara baklavası, karanfilleri,

gülen elleri, çukura inişi, üzerine toprak çekip uyuyuşu. Büyük kızı bu Aysun, beni bilirmiş hep, ben yeni tanıyorum.

Beykoz Devlet Hastanesi'ne götürüyorlar çocuğu, annesi ve Aysun. Başhekim yardımcısı doktor Sezer Bey (Zeki Sezer) bizzat ilgileniyor. Bizimki elbette Aysun'dan utanıyor. Odada bir yatağa yatırıyorlar, kafasına kordonlar yapııştırıyorlar.

"Ben dalyanda... ağların arasında... tanımadığım adamlar, hiç görmediğim kadınlar... değişik şehirler... patlayan toplar... yıkılan kaleler... at üstünde Kızılderililer..."

"Konuşmadan bekle çocuğum. Çok az kaldı, kımıldama."

"Ata'yı gördüm bir keresinde. Fötr şapkasını küçük eliyle tutmuş bastırıyordu küçük göğsüne, çevresinde çocuklar vardı, gülüyordu, diğer elinde, parmaklarının arasında sigarası küçük..."

"Kımıldama!"

"Ben bu aleti de gördüm orada. Kör Hüsam da şahidim. Bir adamın kafasına bağlamışlardı bu kordonları böyle böyle. Adamın şakaklarında mantar tıpası. Şimdi siz sonunda bu uzun kâğıdı bu aletten koparıp alacaksınız, 'hımmm' deyip susacaksınız."

İlaçlar, şuruplar, iğneler, haplar... Karşılığında kalkan yasaklar. Doktor Sezer Bey, sıkmayın diyor çocuğu, üzerine gitmeyin. Bırakın ne isterse yapsın. Gececektir bu.

Anlatmayınca oğullar her gördüğünü, üzölmüyordu anneler, yanıliyordu doktorlar, susuyordu babalar. Kör Hüsam'm yanında çalışmaya artık izni vardı. Dalyan'ın gözü kulağıydı yine, garsonu, çaycısı, sabahları suskunluğu.

Aysun da iş çıkışları Dalyan'a geliyor, sigara çay içiyor, tanımazmış gibi bahşış veriyordu.

Anlatıcı (kuytudaki bir masada okuduğu, geçmiş tarihli pırtık gazeteden kafasını kaldırır): *Çocuğun gördüğü fakat sezemediği bir hikâyecik var dalyanda. Yeri gelmişken, bu ayrıntıyı da aktaralım:*

Kara kadırgalara binip kara ağıları çeken, Lerna'yı dost tutmuş, şu yaşına gelene kadar pek susmuş, geçmiş i karanlık, kara kollu, kara yüzlü Hamlacı Ahmet var ya hani, geldiği günden beri Aysun'u gözler, gözetir olmuş. Gölgede, kayıkhanenin serin karanlığında hep. Oradan bir görünüp bir kaybolarak gözucuyla izliyor, kolluyor, uzaktan uzağa domates peynir kesiyor kıza. Ne Aysun ne de çocuk farkında.

Bir gün çocuk malzeme almaya gittiğinde takas pazarına, Dalyan çay bahçesine geldi oturdu Aysun, Kör Hüsam çayını getirdi. Biraz sonra bir adam girdi kahvenin bahçesine, zayıftı, gözü bastığı yeri görmüyordu, buralardan değil; Hamlacı Ahmet'in oturduğu kayıkhaneden, onun kara ininden bakıyoruz. Dalyan'a giren Reha adındaki (Tugay Toksöz) bu yabancı adam, doğruca Aysun'un yanına gitti. Aysun adamı gördüğünde şaşırdı, irkildi, yüzüne bakamadı; tanışı yorlar belli ki, tartış tılar. Adam bir ara kolundan kavramak istedi Aysun'u, Hamlacı ışığa çıktı çıkacak; savuşturdu Aysun, kovdu bahçeden yabancı adamı, adam birkaç sandalye devirdi, Kör Hüsam seslere yaklaşırken basıp gitti. Hamlacı Ahmet, kayıkhanenin üzerinden geçen yoldan sinirle gidişini izledi bu yabancı adamın sessizce.

Konuşulmadı bu konu. Çocuk olanların farkında değil. Yeni, firuze renk sandaletleriyle gelmişti çay bahçesine Aysun. Büyük gündü, çocuk bilmiyor, sır kalkacak, nihayet gördüklerini bir başkası da görecekti...

Müşteri çoktu. Şansları vardı, rast geldiler, yolunu şaşırdı yağlı bir sürübaşı, başından sonuna izlediler şenliği. Çaylar, limonatalar gırla. Direğin tepesindeki sıska kapakçı birden doğruldu, dönüp seslendi kıyıya...

"Şıraaaa..."

Sesi yankılanınca sıska kapakçının kıyıda, kafasını kaldırdı müşteriler, söğüt dalları, gölgelerde saklı ak gözlü balıkçılar. Kapakçı ciğerlerini patlatırcasına bağırıyordu...

"Dalyanda resimler görüyoruuuum... Tanımadığım adamlar, hiç görmediğim kadmlaaaaar!"

Kara sandallara atlayıp kara kollarıyla çektiler, topladılar kara ağları. Bohçanın ortasında kaldı kıpır kıpır uskumrular, torikler, aptal istavritler, gabi kefaller, kaldıysa lüfer, birkaç kofana, sarhoş kovboy, bir ayı, dans eden eşek, kamelyalı kadın.

"Bak bak bak, işte, gördün mü?" dedi çocuk.

Hiç beklemediği bir yanıt verdi Aysun...

"Gördüm."

"Sahiden?"

"Sahiden!" diye güldü dişleri kesme şeker, teyzesi alnına parmak çekmiş hep dua okumuş, büyüdüğü güzel olmuş bu yüzden. "Sadece dalyanda değil hem."

"Nerede başka?"

"Rukiye Hala'nın astığı çarşılarda."

"Başka başka?"

"Boğaz'm sisli sularında."

"Biliyordum! Biliyorduuuum!"

Uçuyordu bizimki! Bu dünyada yalnız değildi artık! Çay tepsisini, önlüğü bir kenara atıp koştu Rukiye Hala'nın evine doğru... Yolun yarısında, fırının yokuşunda aydı, öyle hızlı koşuyordu ki duramıyor, gerisingeri dönüp soramıyordu: Ne görüyordu çarşılarda Aysun? Dalyanda ne görmüştü şimdiye kadar susup susup? Rukiye Hala (Adile Naşit) görüyor muydu astığı çamaşırlarda bir şey? O ne görecekti şimdi akşam rüzgârına kollarını açmış sakız beyazı çarşılarda?

Evlerinin balkonunda, yıldızsız bir gecede, göğün laciverdine bakıyorlardı Aysun'la. Çocuk anlatıyor, birlikte görüyorlardı...

Bir adam, daha önce görmedim, yüksekçe bir yerden, bir dağın yamacından düşüyor. Bir kadın, birkaç kez görmüşlüğü var, adamın ardından çığlık atıyor. Fener var, fenderde balkon, balkonda adamla kadın... Bisikletli bir çocuk, cam

kıran, peşinde bir polis, onun da ardında paytak bir adam, bir de köpek... Taşlanan bir kadın mahalleli tarafından, sakallı hacı hocalar bağırıp çağırır... Bir sandalda, güzel, ağaçlıklı bir gölde, çok güzel, filinta gibi bir adam, çok çok güzel, elinde kocaman bir ayna, yok, resim, yok yok fotoğraf, çok çok çok. Akan uçan zıplayan titreyen yazılar sesler görüntüler...

"Sen neler görüyorsun?"

"Gördüklerini."

"Başka şeyler de görüyormuşsun gibi sanki."

"Neler?"

"Başka şeyler oluyormuş da sen bu gördüklerini kimsele-re anlatmıyorsun sanki. Öyle bir bakışın var, şöyle işte!"

"Bir gün anlatırım, sen de görürsün nasılsa."

"Söz mü?"

"Söz."

Çocuk sımsıkı sarıldı Aysun'a.

Anlatmayacak ki Aysun. Buralara kaçarcasına neden geldiğini, neler getirdiğini, ne taşıdığını, bıraktığını sansa da peşinden gelenleri, içinde olan biteni, günler geçtikçe büyüyen, çaresizliğini. Susacaktı Aysun, çocuğa da.

Şiltesini alıp odasına giderken gülümsedi...

"Yarın öğleden sonra çay bahçesine gelip seni fabrikaya götüreceğim, izin al Hüsam Amca'dan."

Sevinçle kollarını göğsünde kavuşturdu çocuk. Gözlerini kapadı. Gökyüzü yıldız doldu.

(Kararma)

Anlatıcı: Şimdi bütün bunlar olup biterken, tam da hikâyeye muktedirken bilemezdik elbette çok yakında bir yerde, neler neler oluyor... Hem de aynı anda. Anlayacağınız, bir başka hikâye daha var görmeniz gereken... Bizim çocuğu Aysun'la gideceği Beykoz Kumdura Fabrikası'nda bekleyen sürprize kadar sürecektir bir hikâye... Aysun'la çocuğu fabrikada, asıl hikâyemizle buluşturacak, kahramanların hepsini bir araya getirecek koşut bir hikâye. Buyurun bakalım...

2. Bölüm

Tutkal

Orhan Bey

Sabah yine erken kalktı Orhan (Muzaffer Tema). Bu kez olduğundan daha erken. Terlemişti biraz. Yatağında doğruldu. Başucundaki kristal sürahidten, bardağa su doldurup içti. Kendi kendine, tedirgin, ancak bu durumdan sanki hoşnutmuş gibi de, söylendi...

“Allahallah!..”

Giyinirken dalgın, ruganlarını ayaklarına geçirirken devam etti mırıldanmaya...

“Yine aynı şeyler, kıpraşık resimler, hareketler.”

Anlatıcı (önünden dalgın dalgın geçip kendisini görmeden sokağa çıkmaya hazırlanan Orhan’a kapıyı açar): *Beykoz sırtlarında, tek katlı, bahçe içinde ahşap bir ev burası. Başlarda fabrikaya girene kadar kim olduğunu anlayamayacağımız bu genç adam, Orhan Bey. Beykoz Kundura’nın yeni müdürü. Hikâyemizin gerçek sahibi. Bu filmin varoluş nedeni. Bu sabah çok dalgın ve endişeli. Takılalım peşine. Hastane, iç-gün, hadi...*

Rusların fi tarihinde yaptığı, o dönemin son model sağlık gereçleriyle döşediği ve olduğu gibi de bırakıp gittiği, artık çoğu çalışmasa da Beykoz gibi bir kasaba için lüks sayılacak donanımda bir hastane olan, İstinye koyuna tepeden bakan, benzersiz bir Boğaz manzarasına sahip Beykoz Devlet Hastanesi'nde şu an Orhan. Onu çok seven, tanıştıkları şu kısa sürede babası gibi sevdiği Başhekim Dünder Bey'in arada bir hasta bakmak için de kullandığı makam odasında. Gömleğini çıkarmış, fanilasını yukarı sıyırmış. Başhekim Dünder Bey (Hulusi Kentmen) sırtını dinliyor steteskopla. Orhan sansürle-yerek, utanarak da biraz, derdini anlatıyor...

"Gündüzleri oluyordu daha çok, şimdilerde nedense rüyalarım da giriyor. Tanımadığım adamlar, yerler, hiç görmediğim kadınlar, acayip olaylar."

Dünder Bey, çok çalıştığını söyledi Orhan'a. "Yorgunluktan," dedi bütün bunlar, "genç adamsın, enerjin de var anlıyorum ama bu kadar da yüklenme kendine." Bir içerik yazdı, selam da söyledi eczacı Enbiya Bey'e.

Pek de kulak asmadan Orhan, sezdirmeden ama saygıdeğer büyüğüne, reçeteyi alıp çıktı odadan. Bitişik odadaydı çocuk, annesi, Aysun, başhekim yardımcısı Sezer Bey. Çocuğun kafasında kablolar.

Orhan, Beykoz meydanından geçerken, Yeniköy'e kalan motor iskelesinin yanı başındaki denize nazır Sunder Eczanesi'ne uğradı yine de. Eczacı Enbiya Bey'e (Ekrem Dümer) reçeteyi bıraktı, fabrika yoluna devam etti, düşünceli.

Her gün bekçilerin vardiya değişimlerinden de önce geliyordu fabrikasına Orhan. Beykoz Kundura Fabrikası onun her şeyiydi çünkü, farkında olmadan kendi kendine fabrikam demesi doğal. Bu göreve gelmeden önce Ankara'daydı, ondan önce de Anadolu'da pek çok yerde. İşini ciddiye alan, titiz bir adamdı. Fabrikaya el atacak, verimli hâle getirecek, bir çıkış yolu bulacak en uygun kişiydi. Denmişti ki, bizzat Milli Şef ka-

rar vermişti. İşin bu yanıyla böbürlenmese de, seçilmiş olması çok önemliydi Orhan için. Henüz otuzlarındaydı, cumhuriyet ilan edildiğinde on üç yaşında. Hayatın cilvesine bakın ki bu yaşına dek iki ülkesi olmuştu, iki alfabesi, iki babası; hangisi üvey hangisi öz bilemiyordu. Fakat yaşadığı bu toprakları, insanlarını çok seviyordu. Görevi memnuniyetle ve büyük bir onur duyarak kabul etmişti. Kimi kimsesi varsa hepsini çocuk denecek yaşta savaşlarda yitiren bu genç adam, tası tarağı toplayıp Beykoz'a gelmişti. Gönüllü bir sürgün. Geleneksel üretim yöntemlerine yenilikler getirebilmişti. Şansı da yaver gitmişti ve üretim hızı az da olsa artmıştı. Bir süredir Orhan'ın canı sıkındı ama! Çok sıkındı hem de. Ankara'dan gelen bir emir, bir gün yazıhanesinde otururken, İstanbul'dan, İdare'den randevusuz çıkagelen bir emir kulu, hayatına hiç beklemediği bir zorluk katmıştı. Gördüğü kâbuslar belki de bundan.

İdare'den gelen adamın (Baki Tamer) koltuğunun altında yassı, yuvarlak teneke bir kutu vardı. Çıkarıp masaya koydu. Anlatmaya başladı. Ülke zor bir dönemeçteydi malum, bir şeyler yapılması gerekiyordu. Deri, işçi, tabakhane kimyaları bulunabiliyordu fakat tutkal, Orhan Bey'in de bildiği gibi içinde olduğumuz bu zor şartlar altında bulunması imkânsız bir hammaddeydi. Almanya'da yapılan bazı araştırmalar bu problemi ortadan kaldıracaktı. Bundan böyle, bu teneke kutunun içindekilerden elde edilecekti tutkal. Fabrikaya çok yakında getirtilecek uygun bir kazanda bunları eriteceklerdi, elde edecekleri bu yeni tutkalı kullanacaklardı. Bir Alman mühendis, sözünü ettiği bu özel eritme kazanıyla birlikte gelerek işlemi bizzat öğretecekti. Almanya'da yapılan testler bu özel tutkalın daha önce kullanılan normal tutkaldan daha güçlü olduğunu bile göstermişti. Bir de burada, fabrikada deneceklerdi. Sonuç başarılı olursa, ki bundan şüphe yoktu, gece gündüz tam kapasite çalışarak yalnızca asker postalı üretmeye başlayacaklardı.

Mutlulukla el sıkıştılar Orhan ve İdare'den gelen adam. Haber çok iyiydi. Kalması, çay içmeleri ya da fabrikada şöyle bir gezinti yapmaları için ısrar etse de Orhan, adam Köprü'ye gidecek vapura yetişmesi gerektiğini söyleyerek yazıhaneden ayrıldı. Gitmeden önce, söz konusu hammaddeden elde edilmiş iki küçük kavanoz tutkalı da bir çabuk denemeleri için bırakmayı ihmal etmedi. Ve sıkı sıkıya tembihledi, Almanya, Alman mühendis gibi ayrıntılar aralarında kalacaktı, herkesin bilmesine gerek yoktu, üretilen postalların nereye sevk edileceği daha sonra bildirilecekti. Bu önemli bir devlet işiydi.

Beklenmedik ziyaretçisini fabrika rıhtımına kadar uğurlayıp yazıhanesine döndü ve kapıyı içeriden kilitledi Orhan.

(Kararma)

Şey

Çalışma masasının başında düşünceli dikildi. Kavanozlardaki yeni tutkal, şimdiye dek kullandıkları yapıştırıcıya benzer, fakat daha beyaz ve bulanıktı. Birinin kapağını açıp kokladı, kokusu tutkala benzemiyordu. Hemen bir deneme yapmalıydı bu yeni tutkalla, sonucu görmeliydi.

Orhan'ın asıl merak ettiği şey, kavanozlardaki yeni tutkaldan çok, yassı teneke kutunun içinde duran, tutkal elde etmek için eritmeleri gereken hammaddeydi. Kavanozları bir kenara çekti, teneke kutuyu aldı, masasına geçti, koltuğuna oturdu.

Yassı teneke kutunun kapağını dikkatlice açtı. Kutunun içinde daha önce hiç görmediği fakat ne olduğunu bildiği "şey", eriteceği "şey", eriterek elde edeceği tutkalın hammaddesi olan "şey" vardı: Rulo hâlinde sıkı sıkıya sarılmış, otuz beş milimetre film pozitif.

Film şeridinin bir ucundan tuttu ve çekmeye başladı. Şeridin karelerini, kenar deliklerini, tırtıklarını, rengini inceledi uzun uzun, kocaman gözlerle. Bu şaşkın hâli akşama, mesaisi bitene, evinde çorbasını içene, yorgunluktan uykuya dalana değin devam etti.

Ertesi gün bir kamyon dolusu film kutusu geldi fabrikaya. Nereye koyacaklarını bilemediler. Fabrikanın, hâlâ ayrıştırmaya çalıştığı, envanterini çıkardığı Osmanlı'dan kalma demirbaşlarının yığılı olduğu büyük hangarına taşıttı bütün film kutularını.

Karışıkta Orhan'ın kafası. Savaşın ortasında, bunca zaman tarafsız kalmışken ve bir dolu bedel ödemişken Almanlarla ne işi vardı ülkenin? Bu iş kime yarayacaktı, üretecekleri bu çamura ve soğuğa kat kat dayanıklı asker postalları nereye gidecekti? Bu kadar filmi gözü kapalı nasıl eritecekti? Elbette emir büyük yerden, İdare'den gelmişti ama yine de ister istemez aklını kurcalıyordu bu konu. Ayrıca eritme kazanı gelene kadar bunca filmi saklaması, istiflemesi gerekliydi. Çünkü o buranın müdürüydü ve gelen kutuları saymak, dizmek, kutuların içindekileri incelemek, tek tek karelerine bakmak, onları ister istemez bir sıraya koymak yetkisi dahilinde ve de oldu olası kimsenin vazgeçiremediği bir huyuydu. Kafa karışıklığına bir nebze de olsa iyi gelecek kötü bir huy. Ancak bu resimlere, uçuşan, kıpraşan, renk renk değişen, birbirini tutmayan, kimi zaman da başka başka kutulardan çıkıp bir bütün olan bu film şeritlerine baktıkça onlara nasıl kıyacağını, dili varmıyordu ama onları nasıl eritip yok edeceğini bilemiyordu. Hele de şu eritme kazanı ve Alman mühendisin gelmesi geciktikçe!

Diğer yandan görevini de ihmal etmiyordu Orhan. Söz konusu hammaddeden elde edilmiş, gelen iki kavanoz örnek tutkalla başarılı denemeler yaptı: Yardımcısı Aysun'a verdiği firuze renk bir hanım sandaleti, kendi için siyah bir çift rugan. Ha, bir de ustabaşına, çocuğuna götürmesi için armağan ettiği bir çift papuç ve sandaletler.

Gerçekten iyi yapıştırıyordu bu yeni tutkal. Kolayca kuruyor, kaskatı kesiliyordu; kat yapmıyor, deri ve köseleyi muntazam birleştiriyordu. Kuruduktan sonra dikiş geçmek imkânsızdı ama diktikten sonra tutkalladıklarında iki malzemeyi birbirinden ayırmak da olanaksızdı.

Buna karşın bir türlü içi rahat değildi. Konduramıyordu kendine, bunca görevi yerine getirmiş deneyimli bir memur olarak içindeki garip duyguya anlam veremiyordu. Yüzlerce film kutusunun arasında dolaştıkça, kutuları açtıkça, filmlere

şöyle göz ucuyla bakacağım derken koca bir bobini sonuna kadar kare kare taradıkça, onları eritilecek ve tutkala dönüşecek bir *meta* olarak göremiyordu. Filmlerin çekimine kapılıyor, gitgide onlara bağlanıyordu.

Filmleri istiflerken üç kategoriye ayırıyordu. Bu kadar çok sayıdaki bobini düzenlemesine olanak olmadığını bile bile ısrarla sürdürüyordu çalışmalarını.

Birinci kategoride uzun metrajlı filmler vardı, onlar da kendi aralarında anlayabildiği kadarıyla *yerli* ve *ecnebi* olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Yerli filmler diğerlerine göre çok azdı, hatta yerli olanların bazılarında özellikle kadın oyuncular yüzünden yanılıyor ve onları *ecnebi* filmler bölümüne koyduğu da oluyordu.

İkinci kategori belge niteliğindeki film şeritleriydi. Sinema filmlerinin başına eklenen, artık mazide kalmış fakat her şeyden uzakta yaşayan Beykozlular için yeni sayılacak, ülkeden ve dünyadan haberler.

Üçüncüsü de, çok nadir olarak aralarda karşılaştığı, tek elden çıkmış, tuhaf, her seferinde uzun uzun, kare kare incelediği bazı amatör çekimlerdi.

Bir de, dağılmış, koparılmış, parçalanmış, kırpık kırpık edilmiş şeritler vardı ki bunlar için yapabileceği hiçbir şey yoktu, hangardaki asıl yığını oluşturunuyorlardı. Geceleri onu uyutmayan, görünüp yiten görüntüler en çok bunlar olsa gerek.

Bir süre sonra film şeritlerini böyle tek tek açarak, kare kare bakarak ve sonra da, elinde değildi, tekrar sararak ayırmanın ne denli zor olduğunu, başka bir yöntem bulması gerektiğini düşünmeye başladı. Gördüğü bir düş ve o düşün ardından uyuyakaldığı masada gözünü açtığı sabah eline geliveren film şeridindeki bir kare, aklına güzel bir çözüm yolu getirmişti bile.

Anlatıcı (Orhan'ın uyuyakaldığı masanın yanı başında): *Önce rüya...*

Orhan, bir gece vakti yine bir sürü anlamsız resmin peş peşe gözlerinin önünden geçmesiyle yatağından fırlayarak uyanır. Ter içindedir. Kalkar. Ev soğuktur. Hâlâ gördüğü kâbusun etkisindedir. Pencereden dışarı bakar, zifiri karanlıktır. Kandili yakmak için kibriti çakmasıyla pencere kenarında gördüğüne şaşar kalır. Yaz günü lapa lapa kar yağmaktadır. Hızla yüklüğe gider, naftalinleyip sarmaladığı paltosunu çıkarır, pijamasının üzerine geçirir, kendini sokağa atar.

Dışarıda göz gözü görmez. Lapa lapa yağan kar ağzına burnuna yumuşacık dolar. Akıllı fabrikada, fabrikanın avlusunda açıkta duran ve kardan bozulacak deri yiğınlarında, hızlı adımlarla, bata çıka, deniz kıyısına koşut fabrika yolunda yürümeye başlar. Birkaç silik kandil ışığı görür uzakta. Bunlar iskelenin ışıklarıdır. İskeleyi geçip yoluna devam edecekken, gişeden gelen keman sesini duyar. Kafasını çevirir, sese döner. İskeleden sorumlu, geceleri de küçük gişe odasında yatak açıp uyuyan Ertuğrul Beyefendi (Suphi Kaner) bu saatte kemanyla terennüm ediyor diye düşünürken, olağanüstü bir görüntüyle karşı karşıya kalır.

Zifiri karanlığın ortasında güçlü bir huzme vardır. Ve gecenin karanlığını bıçak gibi kesen bu huzme, içinden geçen lapa lapa karları aydınlatmaktadır. Orhan büyülenmişçesine, gişeden gelen naif keman sesinin eşliğinde bu görüntüye bakakalır. Sisli sabahlarda, karanlık gecelerde kaptan yolunu bulsun diye vapurun burnuna oturtulan bu güçlü ışık, lapa lapa karları aydınlatan bu huzme, koskocaman bir projeksiyon makinesidir sanki. Işık birdenbire yüzüne doğru döner, yağan karla birlikte aydınlanır, eliyle yüzünü örter Orhan. Sandalyesinde aniden zıplar, hangarda film şeritlerinin ortasında uyanır.

Vakit epey geç olmuştur. Bakmak için eline aldığı bir film şeridine, uyuyakaldığında tükürüğü sızmıştır. Bezle özenle silerken, şeritteki karelere gözü takılır, ışığa tutar bakar. Film şeridinde, bir projeksiyon makinesi vardır. Çevresi dumanlarla kaplı, ışık saçan bir projeksiyon makinesi. Kim bilir hangi filmin içinde geçen bir andır bu, bu an bir filmin nasıl oynatıldığını, beyazperdeye nasıl yansıtıldığını göstermektedir. O an bulmuştur Orhan kendince çözüm yolunu.

(Kararma)

Melek

Ertesi gün, öğleden sonra, şehir kıyafetlerini giyip iskeleye gider, heyecanlı bir hâli vardır Orhan'ın, vapura atladığı gibi Köprü'ye. Yürüyerek Galata Köprüsü'nü geçer, Karaköy'den tünele biner, Tünel'de iner. Taksim'e doğru, İstiklal boyunca yürür. Çevresini hayranlıkla seyrederek, İstanbul'a geldi gelesi bir türlü göremediği bu medeniyet yollarını uygun adımlarla kateder ve Melek Sinema'sının girişinde durur. Yol boyunca yoksul ama zarif insanlar görmüştür. Beykoz şu an ne kadar köyse, Pera da o kadar şehirdir işte. Kafasını kaldırır gözleri kamaşarak Orhan, sinemanın alnında, kapının girişini de kaplayan, el yapımı devasa bir pano: *İlk filmiyle dünya çapında harikulade başarı elde eden, yirmi beş yaşındaki dâhi çocuk Orson Welles'ten... Yurttaş Kane!*

Orhan gişeye yanaşır, filmin başlamasına çok az kalmıştır. Gişe memurundan (Cevat Kurtuluş) bir bilet alır, içeri geçer, koltuğuna oturur. Çevresine çocukça bir sevinçle bakar. Sinema salonunu pürdikkat inceler. Salon kararır.

Önce dünyadan ve ülkeden haber görüntüleri gelir perdeye. Ardından, neredeyse bütününü Milli Şef'in uzunca konuşmasının oluşturduğu propaganda ses kaydı salonun karanlığında öksürük ve aksırıklar eşliğinde dinlenir ve nihayet sinema filmi başlar.

Orhan bir yandan perdeye yansıyan ışığa, ışığın kaynağına bakmakta, diğer yandan da salondaki izleyicilerin tepkilerini merakla incelemektedir. Kimi gülümsemelere, bazı

yerleri alkışlamalarına önceleri çekingen, sonra biraz daha rahatlayarak o da katılır. Oturuşu yumuşar, sinemayı dolduran tanımadığı, çoğu çift gelmiş kalabalığın bir parçası olmaya, onlarla bu güzel ânı paylaşmanın tadını çıkarmaya başlar. Kendini unuttur, filme, filmde gördüklerine, projeksiyonun güçlü ışığına, tozlu ağır kadife perdeye, tavandaki parlayıp sönen yaldızlı köşebentlere, salonu dolduran ortak nefese kaptırır... ve tık... film biter!

Büyülenmiş gibidir. Salondan fuayeye çıktığında değişmiştir sanki. İki saat gibi kısa bir sürede gözleriyle gördükleri ruhunda ve belleğinde yepyeni kapılar açmıştır. Filmin söylediklerini düşünerek yürür. Biletleri kendi kesmiş, salonun sahibiymiş, filmi kendi çekmiş gibi övünçle çevresine bakınır. Buraya gelmekle ne denli doğru bir iş yaptığından emindir. İçinde karşı koyamadığı bir istek uyanır... Fabrika hangarında hüznle yana yatmış bekleyen yığınla film, o büyülü ışığa mutlaka kavuşmalıdır, perdeye ulaşmalıdır, insanların yüzlerinde yansımalıdır.

Çıkış kapısına yönelmişken salona dolan, perdeyi dolduran ışığın kaynağına istemsizce sürüklenir. Üst kat balkonuna yapışık küçük odayı ayırmsar. Odadan gelen tırrr tırrrr seslere gider. Kapı açıktır, biten bobini makaraya saran adamı izler. Adamla göz göze gelirler bir an, Orhan cesaretlenir, içeri girer.

Makinist Kirkor Usta (Vahi Öz) yadırgamamıştır bu efendi, makine odasına alan gözlerle bakan genç adamı. Buyur eder. Orhan sorar, o anlatır. Filmı nasıl özenle sardığını, nasıl uç uca yapıştırdığını, bunun tek kopya ve mücevher değerinde olduğunu, kılına zarar gelirse başının yanacağını, şimdi kapıda bekleyen oğlanın Kurtuluş'taki sinemaya bu sardığı bobinleri nasıl yetiştireceğini...

Soğuması için kapağı açık duran projeksiyon makinesini uzun uzun inceler Orhan. Derdini anlatır. Elinde bazı filmler vardır, bunları oynatacak bir makineye gereksinimi vardır.

Bu aleti nereden alacağını, nasıl kullanacağını bilememektedir. Kirkor Usta, bobinlerle birlikte Kurtuluş'taki sinemaya gönderir Orhan'ı.

Her şey bir anda olmuştur... Koskoca fabrika müdürü Orhan kucağında bobinler, gözü dönmüş bir adamın (Feridun Karakaya) deli gibi kullandığı döküntü ve gürültücü bir motosiklette yan seledede oturmuş, Kurtuluş'taki seansa film yetiştirmektedir. Kim olduğunu, konumunu unutur. Rüzgârda sümükleri uzayarak dönüp dönüp kendisine sırttan yanındaki adama karşılık verir. Hayata bir de bu tarafından bakar. Böyle hızla giderken, yol boyunca gördüğü her şey film karelerinde gördüğü akan kayan titreyen görüntülere karışır.

Kurtuluş'a geldiklerinde daha büyük bir makine dairesi ve daha haşmetli bir projeksiyon makinesi karşılar onu. Bura'nın makinisti Topal Ali (İhsan Yüce) film sarma, film takma, şanzıman çekme inceliklerini anlatırken, aradığını zor bulacağını, bu aletlerin dışarıdan geldiğini sürekli ve kısa kısa hıçkırarak anlatır. Orhan bu aletlerin bozulduğunda ne olduğunu sormayı akıl eder. Topal Ali der ki, Pangaltı'da bir usta vardır, o gelir bakar, parçasını alır uydurur, getirir takar. Orhan kartını, fabrikanın telefon numarasını verir, söz alır. Uygun bir projeksiyon makinesi varsa, külüstür de olsa, tercihan makul fiyata, mutlaka Orhan'a haber verilecektir. Tamam mutlaka, en kısa zamanda...

(Kararma)

Hayal Hanım

Ertesi sabah Orhan, fabrikada, çardakta. Biraz rahatlamış fakat köşeye de sıkışmış duyumsuyordu kendini. Rahatlamıştı, çünkü belki bir projeksiyon makinesi bulunacaktı, belki. Hatta kafasında bu aleti kim yapar tilkileri de dolaşıyordu. Diğer yandan içi sıkkın, daralmıştı, çünkü filmleri eriteceği özel kazan gelmiş, hangarın bir başka köşesinde duruyordu, Alman mühendis de birkaç güne fabrikada olacaktı. Üzerini hemen örttürmüştü Orhan eritme kazanının, hangara girip çıktıkça, pek çıktığı olmuyordu ya zaten, bir öcü gibi bütün heybetiyle tepeden bakıyordu kazan ona ve filmlere.

Neyse ki, pırıl pırıl bir zihne sahip olduğunu ilk görüşmede anladığı Aysun işe başlamıştı da rahatlamıştı. Aysun işini seviyordu, iyi bir kızdı, şanki biraz huzursuzdu, bir kez fabrika kapısında yabancı bir adamla tartışmış, çok üzüntülü ve sinirli görünen bu adamı kapıdan kovmuştu, bekçiye de tembih etmişti bir daha gelirse beni çağırmadan adamı kov diye, Orhan Bey'e de bir şey söylemesindi. Aysun da anlıyordu, Orhan kız kardeşi gibi seviyordu onu. Soru sormuyordu Orhan kapıya dayanan kim diye. Aysun'a neredeyse bütün idari işlerini yüklüyordu. Böylece daha fazla zaman ayırabiliyordu bu tutkusuna, yoksa inadına mı demeli?

Birkaç araştırma daha yaptı bu arada Orhan, Pangaltı'daki Avram Usta'yı (Altan Erbulak) buldu. Kıpır kıpır bir adam. Az aksi, çokça çatlak. Yürüyünce hep bir çalkalanma sesi. Cebinde her daim küçük bir kanyak şişesi. Aslında

şemsiyeci, savaş yıllarında radyo tamircisi olmuş. Bu arada çocukluktan sevdalı sinemaya, projeksiyon makinelerine; çıkmamış makine dairelerinden. Şu kadarcıkken daha, gölge oyunlarıyla başlamış sinemaya, Karagöz Hacivat oynatmış. Orhan'ı çok seviyor, ona bir film kahramanını hatırlatıyor-muş. İşte bu Avram, takıyor Orhan'ın bu isteğine, başlıyor parça toplamaya, derme çatma da olsa bir projeksiyon makinesi yapacak fabrikaya. Bu arada filmleri sarmak için bir çık- rığı oluyor Orhan'ın, filmleri birbirine yapıştırmak için basit bir mekanizması da. Bir süre sonra Avram, topladığı parça- lardan kol gücüyle çalışan, basit, artık projeksiyon makine- si denir mi bilinmez ama, buna benzer bir şey uyduruyor. Hızlanıyor film istifi. Orhan daha fazla zaman geçirir oluyor hangarda. Baktıkça, gördükçe, hayatın peliküle geçmiş bin- bir hâline tanıklık ettikçe, memurluğu, görev adamlığı kabu- ğunu kırıyor, bakışı değişiyor. Belge-haber filmlerle geçmişe ve bugüne tanıklık ediyor, dünyada neler olduğunu daha iyi kavlıyor. Sansürlenmiş, bobininden kesilip atılmış, izleyici- ye görünememiş sahnelerle dolu şeritler ellerine dolanıyor. Hayalleri süsleyen filmlere baktıkça düne, bugüne, gelece- ğe yüz tutuyor. Kimsenin umurunda olmayan, görmediği, unuttuğu bir yaşanmışlığı, önüne çıkan bir film şeridinde aniden anımsıyor.

Film şeritleri arasında boğuşurken, ilgisini çeken fakat kimseye göstermediği ve sözünü etmediği şu basitçe çekilmiş acemi işi filmler vardı ya, rastladıkça yüreği burkuluyordu. Bu filmlerde bir kadın vardı, beyaz tenli, hülyalı, puslu bakış- lı, kendi yaşlarında saygıdeğer bir hanımefendi. Değişik za- manlarda çekilmiş, aynı kişi ama kimin çektiği belli değildi, bazen yüksek pencere- li bir evin içinde, bazen çeşit çeşit ba- kımlı güllerin tırmandığı bir balkonda, çoğu zaman bir sahil bahçesinde kaydedilmiş filmlerdi bunlar. Yalnızca bu kadın. Bakışlarında, duruşunda, kendine özgü bir hâl, saf bir hü- zün.

Orhan *Hayal Hanım* koydu adını. Hayal Hanım'la (Cahide Sonku) film şeritleri arasında rastlaştıkça, derinleşiyordu merakı. Artık, yeni film kutularına daldıkça, ilk bu hanımefendiyi arar oluyordu elleri, gözleri.

Derken geldi istenmeyen Alman mühendis. İyi bir eğitim aldığı ilk sohbette anlaşılan, babası cumhuriyetin kuruluş çalışmalarında makine mühendisi olarak Türkiye'ye birkaç yıllığına geldiğinden çat pat Türkçe de bilen, r'ler ağzından "ğ" olarak çıktığı için Orhan'a Almancası da komik gelen, genç bir yüzbaşıydı. Yüzbaşı Hans (Önder Somer) kendinden söz etmeyi sevmiyordu. Kaymakamlığın misafirhanesinde kalıyordu. Almancasını beğendiği Orhan'dan başkasıyla neredeyse hiç konuşmuyordu. Pangaltı'daki dükkâna kilit vurup fabrikada kalmaya başlayan, her saatini Orhan'la geçiren Avram elbette hiç hoşlanmadı bu Alman subaydan. Birkaç kez aynı masada çay içtiler, pek fazla konuşmadan, o kadar. Avram, Hans'ı uzaktan her gördüğünde Hitler selamı veriyordu, Hans da her defasında yolunu değiştiriyor, bu dalga geçmeyi savuşturuyordu, sakladığı bir gülümseme vardı yüzünde. Diğer herkes kayıtsızdı yüzbaşıya, yokmuş gibi davranıyordu, özellikle çocuğun babası ustabaşı ve erkek işçiler.

Eritme kazanını, gönülsüz de olsalar, Avram'm komutları ve türlü küfürleri eşliğinde hangarın ortasına taşıdılar, çalıştırdılar. İlk denemeler başarılı oldu. Orhan, Aysun ve Avram buruktu. Orhan, bir gece kazanı tam bozacakken yakaladı Avram'ı, engel olmaya çalıştı ama nafile, zaten onarma işi yine Avram'a baktığı için özellikle bir hafta daha uzadı kazanın tekrar çalışmaya başlaması.

Eritme işlemine önce kırpıklarla başlamayı, en azından şimdilik, akıl ettiler. Fakat zaman geçtikçe tükenmeye başladı bu yığın, yeni gelen birçok bobini inceleyemeden eritmek zorunda kaldılar. Zordu durumu Orhan'ın, gerçek bir projeksiyon makinesi edinemediğinden filmleri ayrıştırmada ister

istememez yavaş ilerliyordu. Hangi filmleri saklayacak, hangilerini eritecekti, bakmadan karar vermek zorundaydı!

İşte tam bu sırada Aysun, güzel bir haberle geldi. Zamanında İzmir'den Safranbolu'ya gönderilmiş bir projeksiyon makinesi varmış, Alkazar'dan Kirkor Usta telefon etmiş, haber vermiş. Atlayıp gittiler Safranbolu'ya. Eski bir konağın deposunda, bir kenara atılmış, toz içinde, neyse ki sağlam kalmış portatif bir projeksiyon makinesiydi buldukları. Tam da aradıkları gibiydi.

Anlatıcı (uzun burunlu eski bir kamyonetin kasasında): *İzmir'den Safranbolu'ya düşen bu makinenin hikâyesi de pek hazin...*

Makine, ince hastalığa yakalanan çok sevdiği zevcesini kaybettikten sonra intihar eden bir adamın haraç mezat satılan malları arasından geliyor buralara kadar. Küçük kızlarından başka kimseleri olmayan bu talihsiz adam ve karısının ölümünün ardından, yaşadıkları yalı satılıyor, küçük kızları İstanbul'da uzak bir akrabanın yanına gönderiliyor. Eşyanın bazısı da yalının yeni sahipleri tarafından bir kenara kaldırılıyor. Bu projeksiyon makinesi de yıllar yıllarca bir köşede duruyor. Savaş çıkınca da para eder diye elden çıkarılıyor, geliyor Safranbolu'ya.

Eskiciye üç adet pabuç, iki adet sandalet, el işi deri çanta verdi Orhan, az biraz da para. Yüklenip makineyi, döndüler. Yolda Aysun fenalaştı, kustu birkaç kez, neyse ki İstanbul'a varmadan düzeldi.

Beykoz'a döner dönmez hemen temizlendi cânım makine, kapağı açtılar, içinde bir makara kalmıştı. Makarada sarılı filme ucundan bakınca beti benzi attı Orhan'ın. Kaçırırçasına Avram'dan ve Aysun'dan, çekmecesine sakladı.

Gece, el ayak çekilince bakacak Orhan bu makaradaki filme. İnanılmaz bir rastlantının şaşkınlığını yaşayacak. Elin-

deki bütün parçalar bir bir yerine oturacak, tane tane biriktirdiği, uç uca eklediği Hayal Hanım'ın merak ettiği gizemli hayatı aydınlanacak. Kolla çalıştırdığı projeksiyon makinesinde tekrar tekrar oynatıp zor günler için bir kenarda sakladığı boğma rakısını içecek, ağlayacak. Çevresindekilerin anlamadığı bir nedenle kapanacak Orhan, hemen her şeye, herkese karşı. Sessiz, kimsenin alışık olmadığı, ortalarda görünmeyen Orhan olacak.

Buna neden, projeksiyon makinesinin içinden çıkan tozlu makarada sarılı Hayal Hanım filminin sonuydu. Şimdiye dek biriktirdiği parçalarda tam olarak anlayamamıştı Orhan, neden puslu bir hüznle baktığını Hayal Hanım'ın, zorla da olsa niye hiç gülmediğini. Safranbolu'dan getirdikleri projeksiyon makinesinden çıkan bu son makarayı izlerken, artık anlamıştı. Bu olmaz olası rastlantıyla eline geçen ve tekrar makineye takıp da izlemeye başladığı filmde bir hayatın, bir aşk hikâyesinin nicedir merak ettiği acı sonu vardı.

Hayal Hanım yine bahçede, yüksek tavanlı salonda, tüllelerin balkon kapısından ağır ağır uçuştığı yatak odasındaydı. Fakat bu kez yorgundu, çok daha bitkindi, yüzü beyaz, apaktı; gözlerinde beliren bir korku vardı; bedeni gün gün eriyor, tükeniyordu. Bembeyaz çarşafların içinde, ölümün pençesinde, son dakikalarını sayıyordu.

Ve Hayal Hanım, onu bunca zamandır izleyen, peşini bir kez olsun bırakmayan kameranın objektifine, onu gözyaşlarıyla izleyen Orhan'ın gözlerinin içine gülümseyerek ilk ve son kez baktı, gözlerini kapattı bir daha açmamak üzere.

Ayağa kalktı Orhan, perdeye, son nefesine kadar filme aktarılmış bu hayale yaklaştı. Hayal Hanım'ın perdeyi dolduran yakın plan yüzüne, alnına, yanağına, dudaklarına son bir kez dokunmak, vedalaşmak için elini uzatmışken, bir başka erkek elinin görüntüye girmesiyle duraladı. Kehribar yüzüklü bir erkek eliydi bu, bir yandan kamerayı kullanırken diğer

yandan Hayal'i incitmekten korkarcasına, titreyerek, yanağına, dudaklarına, alnına dokunuyor, yarı açık gözlerini kapatıyordu bu el. Kopuyordu hayattan Hayal Hanım, kopuyordu aşkından Orhan, kopuyordu film...

Umutlar, hayaller, karşılıksız da olsa bütün aşklar eriyip gidiyor işte ellerimde... Tıpkı bu filmler gibi. Fakat benim eriyen hayatım şu tutkal bile olamıyor.

Hayal de olsa bir insanı sevmek... Ona ulaşamasa da yaşadığını düşünmek... Olmayan bir şeyin olamadan ölmesi... Hayal olan bir hayalin sona ermesi... Bir filmde gerçeğin hayale, hayalin gerçeğe dönüşmesi. Orhan'ın şimdiye dek izlediği bütün filmlerde kadın kahramanların yerinde Hayal Hanım'ı görmesi neyi değiştirecekti ki?

Anlatıcı: Aysun değiştirecek! Herkesten ustalıklı gizlediği kendi büyük derdine rağmen. Işıldayan gözleriyle akıl edecek Orhan'ı zor da olsa yeniden hayata döndürmeyi.

Orhan odasına kapanmışken, bir film koydular Safranbolu'dan getirdikleri, Avram'm elden geçirip hangara kurduğu projeksiyon makinesine. Filmi oynattılar, sese geldi Orhan bir süre sonra istemese de. Ardından başka bir film, bir film daha... Büyüsüne kapıldı Orhan sinema filmlerinin tekrar. Dönüp ardına baktığında, hangarın kapısında bir avuç insan. İzlenen her yeni filmde artan kalabalık. Kalabalığın gözlerinde ışık. Filmlere tutundu yeniden Orhan.

Madem eritmek zorundayız biz bu filmleri, bu değersiz görünen hayatlarımızı; o zaman hep beraber, bir kez dahi olsa izledikten sonra eritmeye gönderelim hepsini.

Hummalı bir faaliyet başladı fabrikada. Aysun'un şefkati ve inancı, Avram'm inadı ve ustalığı, sadık işçilerin çabasıyla yemekhaneye taşındı projeksiyon makinesi. Dikim atölyesinde hazırlanan büyük perde gerildi karşı duvara boydan boya.

Sandalyeler dizildi. Yarın, büyük gün... Yarın akşamüstü, fabrika çalışanları hep birlikte film seyredeceklerdi, birlikte oluşturdukları kendi sinemalarında. Bir veda töreniydi bu aslında aynı zamanda. İlk kez görecekler ve eritmeye uğurlayacaklardı filmlerini... Hem fabrikadaki ekmek paralarının hem de hayallerinin hammaddesini. Ancak ne diyecekti Orhan ilk gösterim öncesi onlara:

Eritmeye göndersek de biz şuncağızları, filmler, bir kez izlendikten sonra belleklerde, kalplerde eriyip yok olmaz ki...

Aysun da büyük bir sürpriz yapacaktı çocuğa yarın. Akşamüstü fabrikadan dalyan çay bahçesine inecek ve onu yemekhaneye, film izlemeye götürecekti... Son verecekti çocuğun kâbuslarına.

(Kararma)

ON DAKİKA ARA

Anlatıcı: *Efendim siz hacet giderirken, içecek leblebi yemiş çerez derdindeyken makine dairesinde bobin değişti. Bu arada, verdiği parayı yakıp eve kaçanlar oldu, kaldık baş başa... Kahramanlarımızın hepsi bir arada, yerlerini almış, sizi bekliyor. Geçiyoruz son bölüme. Önden buyurunuz...*

3. Bölüm

Buluşma ve veda

Büyyülü mavi ışık

Fanilasına hunharca girip çıkan, sonra da kancasına uslu uslu ilişen engelliğne, zırt pırt tenine değmiş, gece boyunca canını acıtmıştı ocuğun. Göğsünün üzerinde yatan iri muska, olduğundan ağır gelmişti, uyku tutmamıştı. Baktı böyle olmayacak, sesleri dinledi, gölgeleri izledi o da, kırpmadı gözlerini sabaha kadar.

Uyumayınca, gelmediler. Gelen birkaçını da savurdu ânında, sokaktan odaya sızıp tavana vuran gölgelerin arasına. İçeri süzölen mavi ay ışığı pencere camında kırılıp tavanda uzuyor, duvarda büyüyordu. Camdaki minik hava kabarcıkları, küçük lekeler, dallar, uzak yapraklar, pırtlayıp uç vermiş tomurcuklar odasının duvarında devleşiyordu. Balkondaki amaşır ipleri yansıdığı duvarda tren yolu, iplere asılı mandallar sıra sıra vagon olmuştu. Bacağını yattığı yerden havaya kaldırmış, ayak parmaklarıyla treni kovalayan atlı kovboyalar yapmıştı. Perdeyi ucundan tutup hafifçe sallayınca gökyüzünü kararttı, elleriyle şimşekler aktırdı, yağmur yağdırmaya başladı. Vagonların üzerinde zıplayan kuzu postuna bürünmüş ıslak tilki, gökyüzüne yükselen ipli balona saldırıyordu.

Şaşı kovboyun denk gelen kurşunuyla balon güm diye patladı ve yeryüzüne gelincik çiçekleri düşmeye başladı. O anda ortaya çıkan kocaman bir gece kelebeği, gelincikleri havada tek tek yakaladı. Duvakları paraşüt olmuş uçuşan gelincikler, büyük denizlerde bekleyen yelkenli gemilere güvenle indi.

Gölgeler gölgelere karıştı, sesler seslere. Böyle böyle oyalandı kendini, sabahı etti. Ona görünenleri, görmek istediklerine çevirdi.

Bir ara içi geçmiş olmalıydı ki, alt kattan gelen tıkırtılarla gözlerini açtı. Aysun'un uyandığını anladı. Nefesini tutup dinledi... Aysun'un yatağından kalkıp ayağına terliklerini geçirişini, topuklarını sürterek yürüyüşünü, yüzünü iki maşrapa suyla yıkamasını, hışır hışır giyinmesini, annesinin aşağı kata inişini, mutfak lakırdılarını, yan odada babasının öksürük aksırıklarla uyanmasını.

Heyecanla yataktan fırladı. İlk işi muskadan kurtulmak oldu. Eteklerinden tutup sıyırdı bütün gecenin yükünü, kafasından geçirip çıkardı, yatağın üzerine attı. Sabah serinliği sardı sıska bedenini, ferahladı. Giyinip aşağı koştu.

Yalan yok, açık açık söyledi annesine muskayı bugün takmak istemediğini, "sabah ekmeği"ni kemirirken. Soydur çeker, dedi babası. Peki, dedi annesi. Aysun, eniştesiyle birlikte işe gitmek için evden çıkarken, saçını okşadı çocuğun.

"Unutma, bu akşam fabrikaya geliyorsun."

Hiç unuttur mu!

Dalyan'da bütün gün Hüsam'm kafasını ütüledi çocuk. Hüsam'ı güldürecek varsayımlarda bulundu. Bir bardak kırdı, az daha haşlanıyordu. Nedenini bilmiyordu ama neşeliydi, mutluydu. Nedenini bilmediği içindi belki. Öğrendiğinde daha da mutlu olacağını düşündüğü bu bilinmezlik, hoşuna gidiyordu.

Akşama doğru nihayet çay bahçesinin kapısında belirdi Aysun. El ele tutuştular, fabrika yoluna koyuldular.

Çocuğu fabrikada nelerin beklediğini söylemedi ablası. Israrlı ve meraklı bakışlarına karşılık, çok şaşıracaksın, dedi yalnızca. Yetti çocuğa bu söz, çok şaşırmak! Elini tutmuştu bir kere Aysun'un, artık nereye giderlerse, ne yaparlarsa kesin güzel olacak!

Yalıköy'ü geçip yokuşu tırmanmışlardı ki, düzlükte bir uğultu karşıladı onları. Altlarında Beykoz çayırı, çayırın girişinde takas pazarı. Sesler oradan geliyordu.

Pazara daldılar. Yerlere gelişigüzel atılmış, tahta tezgâhlara özenle dizilmiş, hasır sepetlere tıklımış işe yarar yaramaz, anlamlı anlamsız, gerekli gereksiz yüzlerce şuncuk buncuk ıvır zıvır arasından geçtiler.

Para etmeyecek her şey para ediyordu burada, bu para yokluğunda. Değere dönüşüyordu, değerinden düşüyordu, bir şey başka bir şeyle yer değiştiriyordu. Birinin hayatından gelen, diğerinin hayatına geçiyordu. Benzemezler eşleşiyor, öyle ya da böyle denk görülüyordu. Takas pazarı, yoklukla yaşayan bütün bu insanların ortalık yerde içini dökmesi, koskoca bir sitem gibiydi. Yüreğini burkuyordu Aysun'un. Ancak, pazarın derinliklerine ilerledikçe bu duygusu biraz olsun yatıştı. Kimisi sıkıntılı kimisi güle oynaya, yokluğunu yoksulluğunu değiş tokuş eden bu insanları izledikçe, kazanamadıkları paranın onlar için artık hiçbir değerinin kalmadığını gördü. Böyle daha zengindiler. Elde avuçta ne varsa görücüye çıkarıyorlardı; kalp kırmadan, gurur incitmeden takas ediyorlardı; kimse kimseye el açmıyordu.

Kıpkırmızı, ağız sulandıran "bir dostluk elma"ya, babadan kalma dişi kırık bir tahta tarak duraksamadan feda ediliyor, sohbetle devam ediliyordu. Küfesi kadar boyu olan bir kadın, kurutulmuş mısır koçanlarını almak isteyen çam yarması bir adama dikleniyor, mısır koçanlarının karşılığında adamın önerdiği koç boynuzunun diğer tekini soruyordu. Asıl kıyamet ise biraz ileride, pazarın bittiği uçta kopuyordu.

En değerli takas olan un ve şekeri ve bir de “gâvur ilaçları”nı bulup getiren uyanıklar oradaydı.

Tam aralarına karışıp fabrika yoluna bağlanacaklardı ki, bir anda yönünü değiştirdi Aysun. Kolu uzadı, havada sekti çocuk, Aysun’un peşi sıra sürüklenmeye başladı. Bir yandan Aysun’a ayak uydurmaya, diğer yandan ne olduğunu anlamaya çalışarak geriye baktı. Bir şey göremedi. Tanımıyordu, bilemezdi, kalabalığı yarararak Aysun’a doğru gelen kara kuru adamın Reha olduğunu.

“N’oldu?” diyebildi çocuk.

“Geç kalıyoruz!” dedi Aysun, zoraki gülümseyerek.

Pazardan çıkıp fabrika yoluna vurduklarında her köşe başında dönüp dönüp ardına baktı Aysun. Reha, pazarın bitimindeki bir çınarın altında dikilerek sigara sarmış, gidişlerini izlemişti.

Çocuğu ter basmıştı. Dizleri yanmaya başlamıştı ki, fabrikanın kapısına vardılar.

Fabrika terk edilmiş gibiydi. Üç tekerlekli arabalar duvar diplerinde bırakılmıştı, göğe yükselen bir merdiven bulutlara çatılmıştı, inen çıkan işçi yok. Ortalarda kimse yok. Tabakhane yazılı taş binaları, levazım yazılı çinko barakaları geçtiler, yemekhane tabelası asılı kapının önünde durdular.

“Kimse yok mu?”

“Herkes içeride.”

Çıt çıkmıyordu. Birkaç öksürük. İçeri girdiler.

Ne çok insan! Çocuk, yemekhanede bu kadar insanı bir arada hiç görmemişti. Yemekhane böyle tıklım tıkış insan doluyken küçüleceğine, daha da büyümüştü sanki. Mavi önlüklü kadın erkek işçiler yan yana, art arda dizilmiş sessiz sessiz oturuyordu, merakla ön tarafa bakıyordu, boş gözlerle, umutla, heyecanla bakıyordu, çekine çekine bakıyordu.

Çocuk ön tarafta ne var seçemiyordu, kenardan kenardan yürüdüler. Önlerde, duvar kenarında, ustabaşının ya-

nında iki küçük tabureye iliştiler, çocuk soramadan *sus* etti babası.

Karşılarında köşelerinden duvara gerilmiş, beyaz, ütülü, büyücek bir çarşaf. Çarşafa baktılar. Bir şey olduğu yok, baktıklarını görür gibi bir hâlleri yok. Çocuk kıstı gözlerini, baktı, baktı... Bir gürültü koptu. Çarşaf ışıkla doldu. Yazılar geldi yazılar gitti, resimler geldi resimler gitti siyah mavi sarı. Çocuk yerinden fırladı...

“Ben gördüm! Ben gördüm! Siz de görüyor musunuz?”

Gözünü kırpmadan duvarda gerili çarşafa kilitlenmiş yüzlerin, donmuş kalmış kafaların hemen üzerinde dumanlı bir huzme, kıpır kıpır mavi bir ışık çarşafa dek uzuyor, büyüyordu. Işık perdedeki kadının kolu, ışık kumsalın dalgası, ışık denizden koşarak gelen adam, birleşen iki ışık birbirine sarılan ve öpüşen iki insan... Beykoz koyuna bakan bu eski fabrikanın yemekhanesinde *İnsanlar Yaşadıkça* yeniden hayat buluyordu.

Çocuk mavi ışığın kaynağına koştu. Arkada, bir masanın üzerinde, her bir yanından dumanlar çıkan, tırrr tırrr tırrr bir yaratık. Başında, şiş gözlü, kendinden geçmiş Avram. Ayakta, heyecandan kıpır kıpır Avram’a bakan, şaşkın izleyenlere bakan, çarşafta oynaşan görüntülere bakan, çocuğa gülümseyerek bakan, sakın, kavrulmuş iri bademden gözleri, üryaniden göz torbaları, şeftaliden yanakları, kayısıdan kulakları, kokulu kavundan elleri, beyaz önlüklü, ütüsü muntazam çizgili pantolonlu, rugan pabuçlu bir adam.

Adam, dizlerini büküp çocuğa doğru eğildi. Tam kaçacakken Aysun çocuğun kolundan usulca yakaladı. “Bu, müdürümüz,” dedi saygıyla.

Orhan eğildi yükseltiden, küçüldü küçüldü, çocuğun gözlerine girdi. Dolma parmağı domates dudaklarında, sus işareti yaptı çocuğa, çocukça. Tokalaşmak için elini uzattı. Fıstıyla konuştu...

“Merhaba çocuk, çok yakışmış pabuçlar ayağına, ben Orhan.”

Film boyunca, salondaki herkes, Orhan, Avram, Aysun, ustabaşı, işçiler, önceleri salonun her yanını sevinçle dolaşan ancak şimdi en önde, avcunda terli sarı leblebiler kıpırtısız dikilen çocuk, hepsi ama hepsi donakalmış, büyülenmiş, çıt çıkarmadan, komik hüzünlü korkunç heyecan verici de olsa, hiçbir tepki veremedenden öylece bakıyordu karşılarındaki çarşafa, çarşaftaki suretlere, dumanlı mavi ışığa.

Film bitti, film şeridi makineden kurtuldu, makara boş döndü, çarşafta titreyen mavi ışık kaldı, yine kimse kımıldamadı. Herkes öylece, büyülenmiş, çıt çıkarmadan perdeye bakmaya devam ediyordu...

(Kararma)

Ve fısıldar

O zamanlar şanslı çocuk olmazdı, iyi ya da kötü, çocukluğun tümü armağandı. Çocuk savaşa, açlığa, haksızlığa, saklı kıyılara, unutulmuş kasabalara, umutsuz insanlara, aşksız anne babalara en iyi ilaçtı. Boynunu bükünce bizim çocuk, uzatınca elini küçük, kısınca gözlerini ufarak, istediği her şeyi elde edebilmişti. Elbette, ömrü boyunca büyük bir bedel ödeyerek, unutmayarak.

Kâbuslarla dolu günler ve gecelerden sonra, hayal bile edemeyeceği güzellikte günler ve geceler geçiriyordu artık. Sabahları Kör Hüsam'la çay demledikten, karşılıklı birer bardak içtikten sonra doğru fabrikaya gidiyordu. Orhan'ın gölgesi, ona sorarsanız sağ koluydu; Avram'm, küçücük parmaklarıyla olmadık yerlere ulaşabilen tornavidası; babasının tatlı belası; fabrikanın maskotu; gün geçtikçe yürümekten yorulan, bazı günler tedirginlikle çevresine bakman, aralarda oturup dinlenmek için bahaneler uyduran Aysun'un eve dönüşte yol arkadaşı.

Büyük hangarda akşama kadar aşkların, ihtirasların, yalan ve dolanların, doğruların, yanlışların, birbirine karışan hayatların arasındaydı. Bütün gün ortalıkta dolanıyor, ona buna takılıyor, yardım ediyor, boşta kalınca da, artık işe yaramayan ve erimeye giden kırpık filmleri aralardan çekiyor, bunları peş peşe ekliyor, bir bobine sarıyor, söküyor tekrar yapıyor, kendi kendine oynuyordu.

Üstelik, gerçek bir kahramanı vardı artık... Müdür Or-

han Bey. Yapışmıştı fabrikadaki ilk film gösteriminden sonra Orhan'a, peşinden ayrılmıyordu. Hangarda daha çok kalmak istiyordu. Gördüklerini, olanı biteni Dalyan'a koşup Kör Hüsam'a, yol boyunca Aysun'a, akşam evde annesine anlatıyordu. Çocuğun, hastalığının çaresini bulduğunu, onu ancak hastalığının iyi edeceğini anlıyordu, okuyamamış, ancak hayati okuyabilecek kadar görmüş geçirmiş anne ve baba.

Fabrikadaki o unutulmaz çarşamba, ilk film gösterisinin olduğu gün, olay olmuştu işçiler arasında. Birkaç gün kendilerine gelemediler, bastıkları yeri bilmediler. Mutluydular, ama şaşkın da. Düşünceliydiler, ama rahatlamış da. Kalabalıktilar, ama yalnız da.

Bir hafta sonra, yine çarşamba, akşamüstü olduğunda, kendilerinin de bilmediği ve anlamadığı bir itkiyle üçer beşer gelip yemekhanede toplandılar, beklemeye başladılar. Duvar da gerili boş çarşafa baktılar. Omuz omuza, art arda oturduklar, sustular. Orhan da, yeni bir film bulup verdi Avram'a, makineye takıp oynattılar...

Her şey kendiliğinden gelişmiş, bir gelenek başlamıştı fabrikada. Her çarşamba, saati geldiğinde yemekhanede yerlerini alıyor, film izliyorlardı. Kazanda erimeye giden darmadağın, bobinleri karışmış, kopuk, kesik, hırpalanmış onca film arasından Orhan'ın üç beş de olsa toparlayabildiği derli toplu her filmi böyle bir törenle gönderiyorlardı eritmeye.

Bir sonraki çarşambaya yeni filmler yetiştiriliyordu. İşçiler izleyecekleri filmleri hafta boyunca merakla bekliyordu, artık şanslarına ne çıkarsa. Orhan, mümkün olduğunca, herkesin ilgisini çekecek filmler seçmeye çalıştı. Hatta bazen, önceden izleyemeden projeksiyon makinesine taktıkları da oldu.

İşçilerin ilgisi şaşırtıcıydı. Hem işler aksamasın hem de filmleri kaçırmamasınlar diye canla başla çalıştılar, vardiyayı ustabaşıyla anlaşılarak ayarladılar, ne yapıp ne edip yemekhaneye doluştular.

Yüzbaşı Hans hayretle izliyordu bu olanları, yüzünde sakladığı her zamanki gülümsemeyle. Ortalarda dolaşmadan, Avram'a da bulaşmadan, bir kenardan seyrediyordu her filmi mutlaka.

Fabrikada olanlar Beykoz'a da yayılmış, filmlerden aldıklarını evlerine taşıyor olmuştular işçiler. İzin alıp eşlerini, çocuklarını da getirmeye başlamışlardı her hafta. Bir zaman sonra baktı ki Orhan, dışarıdan gelenler, işçi sayısını ha geçti ha geçecek.

Tam da bu günlerde beklenmedik bir konuğu oldu Orhan'ın. Gelen, ilçe kaymakamı Önder Bey'di. Tatsız bir konuşma geçti aralarında.

Önder Bey (Kenan Pars), İttihat ve Terakkicilerden, Avrupa görmüş, Milli Şef döneminde Beykoz'a sürgün gönderilmiş, bu zamanda bile şık giyinebilen, halkın arasına pek fazla karışmayan, daha çok ilçe komutanının çardakaltı rakı âlemlerine takılan, bir söylentiye göre gizli Fevzi Çakmak hayranı, başka bir söylentiye göre Hamlacı'nın Lerna'sına gönül vermiş ama cevabını da fena almış, rengini belli etmeyen, gerçek yüzü bir türlü anlaşılamayan, karışıkça bir adamdı.

Havadan sudan konuştular biraz. Orhan'ı övüp yere göğe koyamayan kaymakam, belli ki temkinliydi. Başlarda sevimsiz görünmüyordu. Hatta insan, içinde biraz daha kötülük olsa, bu adamla arkadaş bile olabilirdi. Derken, ikinci kahveler içilirken, esas konuya girdi de elini belli etti kaymakam.

Orhan'ın bu yaptığının iyi bir şey olduğunu söylüyordu. "Bu yaptığınız" dediği, film oynatmaktı. Fabrikadaki işçileri eylemek, onlara hayaller vermek, düşüncelerini ve sorgulamalarını engellemekti; vatana millete ne olacak diye gereksiz kaygılara kapılacaklarına hizmet etmelerini sağlamaktı. Adam gerçekten böyle düşünüyordu!

Niyetinin, buyurduğu gibi olmadığını kaymakama olanca sakinliğiyle ve uygun bir dille anlattı Orhan. Orhan'ın bu kibar karşı koyuşu üzerine, başka bir anlatım yolu denedi kaymakam.

Kaymakam, oturduğu sandalyede kaykılarak üst üste attığı bacaklarının yerini değiştirebilir.

Orhan, koltuğundan kalkar, yaklaşır, kaymakamın gözlerinin içine bakarak samimi yetle sorar.

Kaymakam, bacaklarının yerini bir kez daha değiştirir, sandalyesinde dikilir.

Kaymakam: Bütün Beykoz'a aksetti bu hadise. İşçi ve aileleri de iştirak ediyormuş her hafta. Ya ilçe hudutları içerisinde zaptedemezsek?

Orhan: Şu şerit parçalarının ne zararı olabilir ki hayatlarımıza, hayatların ne zararı olabilir ki hayatlara?

Kaymakam: Avrupa'da ben de şahit oldum. Bu merzup mu, meret mi belli değil. İnisiyatifi ele geçiriyor, güzergâhını kendi belirliyor. (Fısıldar) Ya maksadını aşarsa? İstikametini bilemezseniz?

Lafı uzatmadı Orhan, konuşmanın nereye varacağı belliydi. Cevabı netti! Hem burası fabrikaydı, fabrikanın müdürü, tek yetkilisi de kendisi. Bu sınırlar içinde işçilerini dinlendirmek, eğitmek, verimli hâle getirmek için pek çok şey yapabildi, buna yetkisi vardı. Kaygıları anlayamıyordu, kendisine güvenmesini rica etti kaymakamdan. Efendiliği elden bırakmayıp adamı sepetledi resmen.

Fakat o gün, kaymakamla yaptığı tatsız konuşma sırasında, önemli bir ayrıntı dikkatini çekmişti Orhan'ın. Misafirhanede kalan Yüzbaşı Hans'ın kaymakam üzerinde kendi adına güzel bir etki yarattığını, fabrikadaki sinema seanslarını desteklediğini öğrendi laf arasında. Kaymakamın o günkü politik yaklaşımının ardında yalnızca işçilerin ve ailelerinin desteğinin değil, Hans'ın katkısının da olduğunu anlamak şaşırtmıştı onu.

Bu nedenle, güneşli bir hafta sonu, öğlen rakısına davet etti yüzbaşmayı. İskelede yalı kırmızı yalının altında kurulmuş, gelenleri her şeyiyle üç kuşaktır *sermest* eden Şadi'nin salaş meyhanesinde buluştular, iki kadeh tokuşturdular, sohbet ettiler. Meyhaneci Şadi (Nubar Terziyan) güzel mezelerle donattı sofrayı, piktan Tatyos Efendi'yi dayadı öğlen öğlen.

Konu konuyu açtı, epeyce lafladılar. Orhan'a Almanca, Hans'a Türkçe alıştırması oldu. Savaştan, hayattan, gelecekten, evlilikten, çocuk sahibi olmaktan konuştular; Orhan'ın aklında kalanlar, bunlar. Konuşurken konuşurken, karşısında oturan bu kusursuz kesim Alman subayına baktığında, derinlerde bir yerde genç bir delikanlı görür gibi oldu Orhan. Gözlerini açıp dikkatle bakmaya ve görmeye çalıştı. Güneş inmeye başlamıştı, gözünü aldı, aradığını ters ışıktaki seçemez oldu. Kalktılar. Çakırkeyif Dalyan çay bahçesine geçtiler.

Çay bahçesi kalabalıktı, Aysun ve Avram da bir masadaydı. Kısa bir duralamadan sonra, gidip yanlarına oturdular; herkes biraz ekşidi. Hüsam tam kahvelerle gelmişti ki, üst

mahallenin zangocu kilise çanına asıldı, müezzin de peşi sıra ezana başladı.

İşte o anda beklenmedik bir şey oldu.

“Duydunuz mu?” dedi Hüsam, yüzbaşıya. Çevirdi Orhan.

“Duydum!” dedi yüzbaşı.

“Peki, görüyor musunuz?” dedi Hüsam, yeşil gözlerinde acı bir parıldamayla.

“Neyi görüyor muyum?” diye sordu yüzbaşı.

“Elinin körünü!” dedi içinden Avram.

Sandalyelerden birini yoklayıp altına çekti, oturdu Kör Hüsam, çay bahçesinin masalarını gösterdi eliyle, yüzü Hans’ta. Ne düşündüğü hiç bilinmeyen bu ihtiyaç, açtı ağzını yumdu kör gözünü...

“Bak, şu köşede İstanbullu bir Ermeni aile var, masayı birleştirip oturduklarıysa Kafkaslar’dan göç etmiş Türk vatandaşlar. Şuradakiler Rum balıkçılar, yanlarındaki kalabalık masada ise Musevi, Ortodoks, Süryani ve Müslüman var. Bu bahçede bir arada oturmuş Laz, Çerkes, Tatar, Boşnak, Gürcü, Avşar, Pomak da var. Sen tanır, bilir misin Kürt kimdir? Öğren, işte onlardan da var. Bak, bir arada yaşıyorlar, kin yok, garez yok, azsın çoksun yok, aralarına giren yok. Şuncacık kasaba beceriyor da, koca dünya beceremiyor mu; sizin harbiniz kimlerle evlat?”

Orhan çoğunu çeviremedi ama anladı Hans. Ne cevap vereceğini bilemedi, bir iki kekeledi, Türkçe, “Gidince mutlaka anlatacağım burayı, dünyamız örnek almalı,” diyebildi.

“Hassiktir!” deyip kalktı masadan Avram.

Masada oturanların hiçbirinin, o âna kadar belki Hüsam’ın bile beklemediği tatsız olaydan birkaç hafta sonra, Alman mühendis sessiz sedasız ülkesine geri döndü. Gitmeden bir gün önce yalnızca Orhan’la, Aysun’la ve çay bahçesine kadar gidip Hüsam’la vedalaştı; Avram’a uzaktan son bir selam çaktı; çocuğa takas edip dilediğini alması için, bavulundan hiç çı-

karmadığı üniformasından bir gümüş düğme söktü, bir paket de çikolata bıraktı.

Yeni tutkalla üretilen ilk postallar, fabrikaya yanaşan gemiye gece boyunca sessizce yüklenmişti. Gemi, sabahın ilk ışıklarıyla fabrikanın rıhtımından halat çekerek hareket etmişti. Kıyıda dikilmiş, geminin gidişine bakıyordu düşünceli gözlerle Orhan...

Sağlam bir postal, giyeni çamurdan balçıktan kardan soğuktan böylesine koruyan Beykoz yapımı bu özel postallar, Orhan da Hans da çok iyi biliyordu ki, bir silahtan daha değerliydi. Düşmanla karşı karşıya kaldığında tüfekle, süngüyle ya da yumruk yumruğa dövüşür, o an ya kazanır ya da kaybederdi. Fakat uzun gecelerde, bitmek bilmeyen zorlu yollarda ayakta kalmak, kışın parmaklarının donmaması, yazın tabanlarında irin oluşmaması için, bir çift temiz çoraba ve iyi postallara gereksinimin vardı. Hayatta kalmanın ilk şartı düşmana değil, doğaya yenik düşmemektir bu ilkel, bitmeyen savaşta.

Kim bilir nerelerden gelmiş, nerelerde savaşan askerlerin ayaklarına geçecekti bu postallar. Erittikleri filmlerle ürettikleri bu postallar, o askerlerin gece gündüz düşleri olacaktı. Hangi film kareleri, hangi anlar ısıtacak içlerini. Cephede son nefeslerini verirken, hayatları bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçerken, araya giren görüntüler kim bilir nasıl şaşırtacaktı o askerleri. *Hayal* ile *hakikat* arasında kaldıkları o son anda, *beyhude* olanı tercih etmelerini diledi içinden Orhan. Hayata tutunmalarını.

Gemi ağır ağır uzaklaştı, Boğaz'ın henüz uyanmamış dip ve yüzey akıntılarının üzerinde sessizce yol aldı, Akıntıburnu'ndan silindi gitti. O sırada vardiyaya başlayan işçilerin hiçbiri uzaklaşan gemiye bakmadı, aralarında konuşmadı, sessizce işlerine koyuldu. Yüzbaşı, fabrika gözden yitene dek güverteden ayrılmadı.

(Kararma)

Haber

İlk parti postalların gönderilmesi, yüzbaşı Hans'm da gemiyle birlikte gitmesi, gözle görülür bir rahatlama sağlamıştı fabrikada. Doğrusu, işler hiç olmadığı kadar yolundaydı, aksamadan yürüyordu. Kamyonlarla ve kimi zaman gemiyle gelen yığınla film, heyecanla fabrika hangarına istifleniyor; gelen filmleri eriterek tutkal elde etme işlemine de üzüntüyle devam ediliyordu. Bu iki gelgitin, yok etme ve var etmelerin, eritme ve üretmelerin arasında, yemekhanedeki çarşamba seansları da, teselli ikramiyesi gibi, alt alta üst üste tıklım tıklık doluyordu.

Yine böyle çarşamba günlerinden birinde, bir zamandır aklına gelmez olan, unuttuğunu sandığı Hayal Hanım, ansızın karşısına çıktı Orhan'ın. Herkes filme kaptırıp gitmişken, Orhan'ın gözleri yemekhanede öylesine gezinirken, cam kenarında oturup sessizce filmi izleyen genç bir kadına takılıp kalmıştı. İnanamadı, Hayal Hanım'dı bu! Hele filmin bazı sahnelerinde yüzünün dalgalanması... Bir an, çok kısa bir an saçının perçemini küçük bir parmak hareketiyle düzeltmesi!

Film bitince gerçeği anlamıştı Orhan, elbette bir yanılsamaydı bu. Yine de, daha önce dikimhanede tek tip işçi kıyafeti içinde bir kez gördüğü, fakat o gün yemekhanede başörtüsünü çıkarmış otururken Hayal Hanım'a benzettiği bu genç kadından gözlerini alamıyordu. Hastalanan komşusunun yerine dikimhanede çalışmaya gelen, Enise adındaki bu genç

kadın da farkındaydı Orhan'ın ona şimdiye dek olduğundan çok daha derin baktığının. Gel zaman git zaman kurtaramadı içine düştüğü bu ruh hâline kendini Orhan. Bir yeniyetme gibi utanıyordu, kendini alamadığı bakışlarından. Enise (Gülstan Güzey) çekinip karşılık veremese de, açtı ki, rahatsız olmuyordu bu durumdan. Birkaç kez genç kadının yanına gitmeye çalıştı, yapamadı, bir rastlantı da olmadı, ortada kaldı bu kaçamak bakışmalar.

Beykoz'daki ilk baharıydı Orhan'ın, elbette kestiremezdi neler olacağını, başına neler geleceğini. Buradaki baharlar, ister ilk ister son olsun, insanı kendi içine çeker, ortada şöyle bir çevirir, bir oraya bir buraya savurur, sonra da ne hâli varsa onu görmesi için dımdızlak ortada bırakırdı. Beykoz'un baharları hiçbir yerin baharına benzemezdi, bilemezdi Orhan; ne geldiği gördüğü gezdiği bozkırların ne de ilk filmi izlediği Pera'nın ya da İstanbul'un bir başka köşesinin baharına. İlkbaharı getiren cemreler, Boğaziçi'nin bu gizemli köşesine başka türlü düşerdi. O cemreler ki, buranın havası suyu toprağı için yaratılmıştı. Beykozlular, buna kuşku duymadan inanır, direnmeden teslim olur, onlara gelen baharı sonuna kadar yaşar, içinde eriyip kaybolurdu.

İşte böyle bir bahar sabahı, balıkçısından bostancısına, işçisinden berduşuna, çocuğundan yaşlısına bütün Beykozlular, hayatlarını değiştirecek bir habere sersem sepelek uyandı. Ağaçların tomurcuklanıp çiçeklendiğini epey sonra ayırmışlardılar.

İstanbul'dan Beykoz'a düştüğü anda, meydandaki asırlık çınarın gövdesine çivilerle tutturulan, günü değil haftası geçmiş gazete sayfasını okumak için koştura koştura gelenler, o sabah okuduklarına okuttuklarına gördüklerine duyduklarına inanamadı. İlk kez onlardan söz ediliyordu. Girişinde, çıkışında, hatta resmî dairelerin hiçbirinin tabelasında yazılı olmayan, yalnızca kundura fabrikasının kapısında okuyabil-

dikleri BEYKOZ adı, gazetenin baş sayfasında, hem de büyük harflerle yer alıyordu.

Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'nın başarısı gazetede haber olmuştu. Haberde fabrika müdürü Orhan Bey'in işçilere *ecnebi* ve yerli filmler gösterdiği de yazıyordu. Üretilen postallardan, eritilen filmlerden, tutkaldan söz edilmiyordu. Yurdumuzun sanayideki başarısı falan filan...

Beykozlular gururlandı, bir o kadar meraklandı. Orhan ve fabrikadakiler sevinirler mi tedirgin mi olsunlar bilemezken, ânında damladı kaymakam Önder Bey; bu kez yanında, burgulu kaşları önde giden ilçe komutanı da vardı. Orhan'ın yazıhanesinde bir süre konuştular. Komutan Refik Bey (Yıldırım Gencer) genellikle ayakta durdu ve pek ağzını açmadı. Orhan'dan çekindikleri hâllerinden belli oluyordu. Fakat bu kez ellerinde İdare'den gelen resmî kâğıt vardı. Gazetede yayımlanan haber yüzünden vali bizzat soruyordu.

Vali (*dış ses*): Neler oluyor yâhû! Bu hâdisât, tarafınızdan tarafımıza niçin aksettirilmedi? Burnunuzun dibindekilerden bihaber misiniz?

Kaymakam Önder, elindeki mektubu sallayarak odada telaşla dolanıp durur.

Kaymakam: İşittiniz mi Orhan Bey, yandık ki ne yandık!

İlçe komutanı Refik, sıkıntı içinde kaşlarıyla oynar.

Komutan: Bir izahatta bulunmamız lazım.

Kaymakam, pencereye doğru yaylanır.

Kaymakam: Vatandaş şikâyetinde bulunuyor efendim, işçilerin hısım akrabası fabrikaya girebiliyor da, biz niye filmleri göremiyoruz diyor.

Komutan, yanlışlıkla kaşından bir tel koparır.

Komutan: Tafsilatlı bir izahat.

Kaymakam, bacaklarını dizlerinden kırarak iki yana açar, vites değiştirir.

Kaymakam: Daha önce de ifade etmiştim, maksadını aşılıyor iyi niyetiniz.

Öbür kaştan bir tel daha...

Komutan: Tehlike arz ediyor.

Bir vites daha...

Kaymakam: Hepimizi yakacaksınız böyle giderse.

İkisini de gülümseyerek dinleyen Orhan, kapıya doğru hareketlenir.

Orhan: Beyler, geliniz... Size bir şey göstermek istiyorum.

Komutanla kaymakamı sürüklercesine hangara götürdü Orhan. Onlar film istiflerinin arasında şaşkınlıkla dolaşırken, projeksiyon makinesini hazırlattı, ellerine birer bardak çay tutuşturdu, birer de nargile... Bir film izletti ikisine.

Bütünü altmış sekiz dakikalık olan *The Kid* filmiydi bu. Henüz ilk bobini bulabilmişti yığınlar arasından. Kötü bir kopyaydı, hırpalanmıştı ama idare ederdi. Sessiz titrek başladı film.

İlçe komutanı Refik hayatında ilk kez film izliyordu, hemen anladı Orhan. Kıkırdayarak, hüznlenerek, mırıldanarak izlediler. Şarlo'nun, dökülen yoksul evinde, çocuğu bir mendil parçasıyla temizlediği sahnede, gülmekten az kaldı boğuluyorlardı. Çocuğun camı kırıp polise enselendiği anda, on altıncı dakikasında bitti bobin, kursaklarında kaldı film. On altı dakika boyunca yüzlerindeki tebessüm hiç silinmeyen bu iki adam, bir perdeye bir de Orhan'a hayranlıkla baktı.

Orhan: Artık İdare'ye ne cevap yazacağınızı biliyorsunuzdur. İkinizin de birer yetkisi var, kullanınız lütfen!

(Kararma)

İkna

“Sevgili dinleyicilerim. Bir yılı daha, harp içinde geçiriyoruz. Memleketler arasındaki yollar tıkanık olmakta devam ediyor. Piyasaları birbirine bağlayan yollar, kalpleri birbirine bağlayan yollar! ... otuz dokuz yıllarının bile fersüdelenmiş sulh şartlarını insanın özleyeceği geliyor. 1914’ten bugüne kadar, ortalama bir nesillik bir müddet geçtiği hâlde, dünya ile insanlık tanınamayacak bir hâle gelmiş bulunuyor. O mübarek zamanlarda; çarşıların tıka basa mal dolu olduğu, ... seyahatların pasaportsuz yapıldığı, bir seyyahın cebindeki altın ile nereye giderse gitsin, şüphesiz, kontrolsüz, sıkıntısız ve baş ağrısız karşılandığı, unutulmuş gibidir. Sanki dünya yerinden oynamış ve bütün maddi manevi değerler tepe aşağı gelmiştir. Ve otuz yıldan beri devam etmekte olan doğum ağrıları ... dinmemiş ... yeni çağ ... henüz doğmamıştır. Kasvetini muhafaza etmekte olan bu çağ değiştirme hadisesi karşısında, insanlık, kendi namına iki faraziye yürütebilir: Birincisinde, çıldırdığına hükmeder ve ... doğru ve güzel şeyleri bir daha görmemek üzere yıktığına hayıflanarak, kendi kendinden ümidini keser. Bu faraziye menfidir. Ne taze nesillere bir hayat vadeder ne de ... insanlığın neden çıldırmış olduğunu izah eder. Gelelim ikinci faraziyeye: İnsanlık çıldırmamıştır, çağ değiştirmesi ... olması ... mukadderatının ... icabıdır. Üzerinden ... eçmedikçe ... arz ... kıym ... suz ... hiçb ...”

İkide bir kendi kendine gülümsüyordu Orhan, kimsenin anlamadığı masum bir suç işlemiş, için için sevinen sinsi çocuklar gibi. Sevincini de saklayamıyordu, yüzünü toparlayamıyordu, neredeyse ağzı kulaklarında dolaşıyordu son birkaç gündür.

Tek göz oda evine çekilip küçük el radyosundan her hafta dinlediği Burhan Belge'nin radyo konuşmaları, sonunda bir işine yaramıştı. Hangarda kaymakam ve ilçe komutanına öyle bir konuşma yapmıştı ki, kendi de şaşırılmıştı. Bürokratların süslü sözcükleri yerine, her hafta radyodan dinlediği Burhan Belge'nin kullandığı sözcükleri seçmiş, vurgularını taklit etmiş, olayları ele alışı ve dikte edişinden yararlanmış, sonunda ikisini de ikna etmişti.

Ne ilginç rastlantıdır ki, çarşamba akşamları Ankara Radyosu'ndan yayımlanan propaganda amaçlı bu programı, o gün yemekhanede yaşanan benzersiz film gösterilerinin üzerine dinlerdi Orhan.

Madem Beykoz halkı merak ediyordu fabrikada olanları, haklı olarak onlar da filmleri izlemek istiyordu; o zaman işçilere yasaklamak yerine, neden herkese açık bir yerde göstermiyorlardı filmleri?

Eve gelir gelmez kendine bir kahve yapar, pencere kenarındaki koltuğuna otururdu. Issız ve karanlık Beykoz koyuna gözlerini kısar, cızırtılarla kimi cümleler aradan kopup gitse de konuşmayı anlamaya çalışırdı. Birkaç saat önce yemekhanede izlediği filmin aklında kalmış görüntüleri üzerine, Burhan Belge'nin duru Türkçesiyle konuştuğu İstanbul beyefendisi sesi düşerdi.

Değil mi ki sanatçılar ister doğru ister yalan söylesin, bu filmleri halk onları sevsin diye yapıyordu; aynı halk böyle bir toplu film gösterisine önyak olan, izin veren, destek çıkan kaymakamı ve ilçe komutanını da koşulsuz severdi.

Radyo konuşmalarından Orhan'ın bugüne dek öğrendiği bir şey vardı, herkesin korktuğu zamanlarda kimin neye hizmet ettiğini anlamak güçleşiyordu. Savaşan ülkelerin arasında kalmış bir halk, taraf ve tarafsızlık üzerinden savaşan politikacıların arasında da sıkışıp kalmıştı. Böylesine ortada kalmak korkutuyordu insanları. Ne için korkuyorlardı? Aç kalmaktan! Ne açlığıydı bu?

Kaymakam ve ilçe komutanı, ayrıcalık gözetmeksizin bütün Beykoz halkının bir araya gelip film izlemesine izin verse, ne olurdu? İlçe yöneticilerinin, bir avuç ayrıcalıklı fabrika işçisine karşılık, sokaktaki vatandaşı düşündüğü ve gözettiği pek güzel ortaya çıkmaz mıydı? İleri görüşlü her lidere yakışan sağduyulu ve şefkatli bir davranış olurdu bu.

İnsanın türlü türlü açlığı vardı. Yoklukta çekilen açlık, belki bir somun ekmekle telafi edilebiliyordu; bugün susuyordu halk, yarın ekmeği karneyle almayacağını, bolluk beklemese de karnının doyacağını düşünerek sabrediyordu. Peki ya, manevi açlıkları?

Atalarımızdan yadigâr tarihî Beykoz çayırında herkesi kucaklayacak büyük bir açık hava sineması kursalardı? Herkesi ücretsiz davet edip birlikte filmler izleselerdi? Şu maddi yokluk zamanlarında, manevi açlığını böylesine güzel doyan insanlar, bu güzel anları asla unutmazdı. Geride güzel şeyler kalırdı. Bu da geçecek diyerek avunur ve umutlanırlardı. Birkaç saatliğine de olsa başka dünyalara ait olurlardı. Geleceğe daha güzel bakarlardı.

Nargile ateşleri sönen kaymakam ve ilçe komutanı susup kalmış, bir an birbirlerine baktıktan sonra, yerlerinden coşkuyla kalkarak hararetle el sıkışmıştı Orhan'la. Çıkmadan öpmüşlerdi her iki yanağından.

"Sevgili dinleyicilerim. Bütün Türk inkılâbının mânâsı ... halkımıza yapacağımız yardımlardan ibarettir. Biz bu yardıma başlarken, şu kararlara varmıştık: Cehaletimizden temizlenmek, irtica temayüllерimizi yenmek, mürşidi ilim olan genç bir nesil yetiştirmek! Bu kararlarımıza bugün dahî sadığız. Bundan dolayı da ... yarınki çağda ... halkımızın ... ve çocuklarımızın daha büyük ve daha bahtiyar bir Türkiye yaratacaklarına inanıyoruz."

Bu kez kahve fincanından değil, rakı kadehinden son yudumunu keyifle çekti Orhan, yüzünde *bahtiyar* bir gülümseme. Tutamıyordu kendini, salt mutluluktan yaşadığı, içi içine

sıgılmıyordu. Şu Burhan Bey ne hayırlı bir işe vesile olmuştu, bir bilseydi; ses tonunun deęiŐeceeęi kesindi de, acaba bu kez radyodan uzun uzun ne anlatırdı?

(Kararma)

Kulağını kıl basmış adamlar

İnsan bir şeyi çok istesin, hele o istek bir aşka ve tutkuya dönüşmeyegörsün, tehlike çanları çalıyor demektir. Böyle olduğunu yaşamından ve izlediği filmlerden gayet iyi biliyordu Orhan. O insanın önüne ya çokça zorluk çıkardı ve hatta zorluklar katlanarak büyürdü ya da hiç ummadığı bir şekilde önü açılır ve hiçbir zorluk çekmeksizin sonuca ulaşırdı. Orhan'a göre ikincisi, ancak filmlerde olurdu.

Şimdiye dek sorumluluğunu üstlendiği görevlerin gereği, her amaca olağan yollardan ulaşmaya çalışmış, makul sonuçlara varmıştı. Eldeki olanaklarla ölçülebilecek başarılar elde etmişti. Üstlerinden, yüksek makamlardan bir şey istediği zaman, sonucu sabırsızlıkla bekler, ancak, oluruna bırakmak zorunda kalırdı; gelen olumsuz yanıtıysa sorgulamayacağını bilirdi. Devlet adamlığında yazılı olmayan bir altın kural vardı... Talep ettiğiniz isteklerin olur olmazlığını, üstleriniz sizden daha iyi bilirdi. Zaten başka türlü de söz konusu olmazdı. Örneğin halk, ne istediğini yetkililerden daha iyi nasıl bilebilirdi ki!

Tedirgindi Orhan, açıkçası kendinden çekiniyordu. Çünkü bu kez *makul* olanı değil, daha fazlasını istiyordu; bir işi ilk kez kişiselleştirdiğini görebiliyordu. İlçedeki iki yetkiliyi ikna edip ilk aşamayı geçtiği anda anlamıştı bunu. Çünkü sabırsızdı! Ve aceleciliğinin önünde, asıl zorluk, dik bir yokuş, daha büyük bir makam, taş gibi valilik vardı.

Valiliği doldurmuş bu insanlar nerede yaşıyordu? Az öte-

lerinde, Eminönü Tahtakale Mahmutpaşa'da olan bitenden, halkın sıkıntılarından nasıl bu kadar habersiz olabiliyordu, anlayamıyordu. İşin ilginç, iki görmez, valilik ve gazetelerin birbirine bu denli yakın olmasıydı. Yaşamadıkları, istek duymadıkları herhangi bir şeye nasıl böylesine kayıtsız kalabiliyorlardı? Hayal güçleri nasıl da körelmişti! Ve asıl önemli, neden bu kadar tedirgindiler? *Hürriyet* ve *cumhuriyet* uğruna savaşmış, buna inanmış halkın özgürlüğünden, neden bu kadar korkuyorlardı? Kapalıları, boşverdimci, köşe kapmacı. Hadi bir bölümü eski kuşaktı, ya kendi kuşağı? Üniversitede idealist ve özgürlükçü olanlar, iktidar makam yetki köşe ellerine geçtiğinde nasıl hemen değişebiliyordu?

Bu kadar yorulduğunu, mantık ve iradesinin zorlandığını anımsamıyordu. Vilayet binasına gidiş gelişlerinde, koridorları arşınlarken, geçmiş yıllardaki bürokrasi çarkını resmen arar olmuştu. *Tek adam* vardı artık, aradaki adamcıkları aşarak o adama ulaşmak zorundaydı, alacağı her izin *savaş hâli* bahanesiyle karşısına çıkanın iki dudağı arasındaydı. Ne dudaktı onlar, aman yarabbi! Kımıldatana kadar göbeği çatlıyordu. Hadi kımıldadı diyelim, oradan çıkan olumlu tek sözcük duymak neredeyse olanaksızdı. Genelde anlaşılmaz sesler, inildemeler, bazı ünlemeler! Hadi, başka dudağa! Sözde okuma yazması olan, badem bıyıklı, kulağını kıl basmış, içi geçmiş tek tip bir sürü adamla cebelleşti, hepsini tek tek sabırla aştı, o tek adama kadar çıktı.

Bunca boğuşmanın sonunda varılan uzlaşma da, kâğıt üzerinde başka, uygulamada başkaydı. Toplu sünnet töreni için veriyorlardı izni! Bu sünnet törenlerinde yüksek sesle müzik çalmak, gölge oyunları oynatmak vesaire serbestti. Sinema da bir gölge oyunu değil miydi!

Orhan, "Fakat bizim ne yapacağımızı biliyorsunuz, şunu adlı adınca yazsak?" dediğinde, karşılığında "Orasını karıştırmayın, izni böyle verebiliriz, istiyor musunuz, istemiyor mu-

sunuz?" gibi *tehditkâr* sözler duyuyordu. Kitapta böyle bir uygulama için, hem sinema hem açık hava hem de bedava, yazılı bir madde tüzük yürürlük falan yoktu. Yardımcı oluyorlardı işte!

Sonunda, valinin imzaladığı kâğıt parçasıyla, biraz buruk çokça mutlu, yorgun argın Beykoz'a döndü. Valinin neye imza attığını bilmediğine adı gibi emindi.

Elinde izin kâğıdıyla ilk iş kaymakamlığa gittiğinde, duyduklarına inanamadı! Valilikten çıktığı anda arkasından kaymakam aranmış, yazılı olmayan asıl izin için bir şart koşulmuştu. Filmler, ilçe idaresinden oluşan bir heyet tarafından izlenip onaylanacak, sansürlenerek halka gösterilecekti!

Bu noktaya kadar geldiği süreci yaşamamış olsa, duraksamadan isyan eder, bu dayatmayı ona aktaran kaymakamdan başlayarak valilikteki bütün dudakları sıradan geçerdi! Görevinden olma pahasına yapardı bunu. Kendilerince önünü açıyorlardı, ama yine kendi elleriyle olmayan bir durum yaratıp buna Orhan'ı da alet ediyorlardı.

Olan bitene baştan sona şöyle bir baktığında Orhan görüyordu ki, olayların akışından, yaşananlardan kendince dersler çıkarmıştı. Tamam, bu süreçte belki de değişmişti! Ne olursa olsun, bunun sonunu getirmek, olacakları görmek istiyordu. Alkazar Sineması'nda yüreğine düşen o aşkın çağrısına uy-mak, o tutkuyu dinleyip isteğini yerine getirmek istiyordu. Bunun için ne gerekirse yapacaktı; hangarda kimsesiz kalmış filmler, aynı kaderi paylaşan Beykozlularla buluşacaktı!

Hemen ertesi gün, kaymakamla konuşarak sansür heyetinin fabrikadaki hangarda bir araya gelmesini sağladı. Ne olacak görecekerdi.

Başlarda çok gergindi fakat hiç beklemediği kadar iyi geçti toplantı. Kerli ferli koca adamlar kim olduklarını unutarak izliyordu filmleri. Bazen kendilerine geliyorlardı da, biri az önce zevkle izlediği şu sahneyi kaldırıverelim diyordu.

Kaldıran kim!

Sansürlenmek istenen birçok sahneyi tartışarak, dil dökerek kurtarıyordu Orhan, kurtaramadıkları da vardı, olmaz mı! Onları da not alıyordu yalandan; filmin gösterildiği gün teknik bir hata olacak, suç projeksiyon makinesinin başındaki savruk ve unutkan Avram'ın üstüne kalacaktı nasılsa.

"Bunlar bokunda boncuk bulur, ondan da korkar!" diye söylenmişti Avram. Belki de korkmakta haklıydı adamlar. Bir dergide gördüğü, uçayak üzerine oturtulmuş fotoğrafına bakarken, kameranın modern bir silaha da benzediğini düşünmüştü Orhan.

İlerleyen toplantılarda, fazla bir çaba göstermesine gerek kalmadan, sansür heyeti neredeyse hiç konuşmaz, projeksiyon makinesi durdurulmaz olmuştu. Filmler onları da güzelce etkisine almıştı. Kaymakam yaptığı benzetmeyi unutmuştu bile; filmler kaynağından çıkmış berrak bir su gibi yolunu buluyor, yatağına doğru kirlenmeden, usul usul ilerliyordu.

Beykoz çayırına açık hava sineması kurma çalışmaları da bu arada hummalı bir şekilde devam ediyordu. El yapımı afişler meydandaki asırlık çınara, fabrika haberinin yer aldığı solmuş gazete sayfasının hemen altına asılmıştı. Davullu çığırtaçlar Dereseki'den Göksu'ya kadar uzanmıştı. Evlerden kahvelerden parklardan üzerine oturulabilecek ayaklı ne varsa toplanmış, çayırın ortasına tek tek özenle dizilmişti. Bu oturma düzeninin en arkasına, uygun yükseklikte tahtadan bir kule çatıldı, üzerine projeksiyon makinesi kuruldu. Böyle bir kalabalığın rahatça film izleyeceği yeni bir perde, fabrikanın dikimhanesine gelen eski yeni çarşaf, kaput ve benzeri kumaşlarla dikilip hazırlandı; çayırdaki asırlık iki çınarın arasına dört tarafından gerilip güzelce bağlandı. Kaymakamlığın hoparlörleri de yerlerinden sökülerek getirilmiş, çayırın dört bir yanında yeni yerlerini almıştı.

Hazırlıkların tamamlandığı günün gecesi, deliksiz bir uyku çekti Orhan. Sabah umutla açtı gözlerini. Çocukluğunun sıcacık, güvenli gecelerinden beri hiç böyle derin uyuduğunu, böylesine güzel rüyalar gördüğünü anımsamıyordu.

(Kararma)

Çarşamba halk günü

Büyük buluşmanın gerçekleşeceği çarşamba günü Beykoz halkı henüz hava kararmadan, küçük kalabalıklar hâlinde yavaş yavaş çayırı doldurmaya başlamıştı bile. Hanımlar en güzel giysilerini giymiş, beylerin çoğu saçlarını tarayıp tıraş olmuştu. Evler barakalar dükkânlar boşalmıştı, pencereler karanlıktı. Kara yüzlü kara kollu balıkçılardan başhekim Dünder Bey'e, Madam Eleni'den meyhaneci Şadi'ye, çocuğu yanına oturtup olan biteni merakla soran Kör Hüsam'a kadar herkes oradaydı. Görülmeye değerdı Ortaçeşme'deki koca Beykoz çayırı, sonsuz aşkın bir görünüp bir gözden yittiği güzel mesire yeri, gelmiş geçmiş bütün padişahların meşhur av bahçesi.

Orhan'ın hayalini kurduğu an işte bu andı. Hasım hısımların, kenarda köşede rastlaşılan, sahil boyunca yürürken aşına olunan herkes kendine oturacak bir yer arıyor, filmi izlemeye hazırlanıyordu. Birkaç berduş kıyıda yalınca, iskele babalarına sarılı, uyuklamakta; bir de Yûşa'daki kulübesinde suspus oturan hoca.

İnsanların farklı yönlerden gelip ortada buluşmasını, karışıp kaynaşmasını, sıralara dizilerek beklemesini projeksiyon kulesinden hayranlıkla izliyordu Orhan. Şu anda yaşananları ancak bir filmde görebileceğini düşünüyordu. Böyle olağanüstü bir manzarayı başka nerede görebilirdi ki insan! Evet, ayrımında olamasalar da kendi filmini yaşıyordu Beykozlular. Bu filmin yönetmeni gibi duyumsadı kendini bir an. Böyle bir şey olsa gerek, diye düşündü... Yönetmenler kimse-

nin sormadığı bir soru soruyor, sorularının peşinden gidiyordu. Yol boyunca çevresine bakıyor, işte böyle, gördüklerinin ardına saklanıyordu. Sonunu bilseler de, nasıl sona ereceğini kestiremedikleri eşsiz bir serüvendi yaşadıkları. Hayatlarının içine kim bilir kaç hayat sığdırıyorlardı.

Avram'ın dürtmesiyle sıyrıldı düşüncelerinden, utandı duygusundan. Açık hava sineması dolup çayıra taşmış, insanlar artık sabırsızlanmaya başlamıştı.

Bir çabuk ceketini giydi, kravatını düzeltti, kuleden aşağı indi. Kalabalığın arasından yürüyerek perdenin önüne kadar geldi. Heyecanlıydı. Sandalyenin üzerine çıkacak, kısa bir konuşma yapacaktı.

Sandalyeye çıkınca perdeye gözünü dikmiş bütün yüzler aynı anda ona döndü. Bir an şaşaladı, ne söyleyeceğini unutmuş gibi birkaç saniye yutkunup boğazını temizledikten sonra, konuşmasına başladı. Gerekli yerlere de bir çabuk teşekkür ettikten sonra, sandalyeden indi. Bütün yüzler yine perdeye döndü.

Çıt çıkarmadan bekleyen, perdeye kilitlenip kalmış yüzlere kısa bir an baktı Orhan. Yeniden sandalyeye çıktı, herkes tekrar ona baktı.

“Geldiğiniz için hepinize teşekkür ederim” diyebilirdi.

Gözleri dolmuş, sesi titremişti. Orhan sandalyeden inerken, çayırı inleyen büyük bir alkış koptu!

Film başladı...

Projeksiyon makinesinden çıkarak boşlukta uzayan dumanlı ve esrarengiz mavi ışık, perdeye vurmadan, onca yolu aşmadan önce, çevresindeki her şeyi, her yeri dolaşıyordu sanki. Perdeyle kule arasında sıralanmış oturan insanların her birine tek tek uğruyor, onlara dokunuyor, ellerini yüzlerini saçlarını okşuyor, çektikleri acıları mutsuzluklarını yoksulluklarını sıyrıp alarak, bütün dertlerini yüklenip ilerleyerek ve yol bo-

yunca hepsini birbirine karıştırıp arıtarak perdeye yansıtıyordu. Işığın içinden ışıklar uzuyordu, Boğaz'ın girdaplı akıntıları gibi oluk oluk akıyordu, bir an sönüyor tekrar parlıyordu. Bir dahaki gidişinde çayırı çevreleyen yüzyıllık ulu çınarlara, yumuşacık bir hah gibi altlarına serilmiş yemyeşil çimenlere de uğramayı unutmuyor, kıyıda köşede kalmış bütün dilekleri, umutları, hayalleri de süpürüp önüne katıyor, perdeye taşıyordu. Gökteki yıldızları, yeni ayı da aydınlatıyordu bu mavi ışık, onlara rengini veriyordu. Bu maviliğin ortasında, göğe saçılmış yıldızlarla yere serpilmiş insanlar arasında, kanatlarını iki yana açmış sessizce süzülen onlarca martı vardı. Sırtladıkları mavi ışıkla havada asılı kalmışlardı. Çayırı dolduran onca insandan biri perdeden gözünü ayırabilseydi, ayırıp kafasını kaldırabilseydi, Orhan'ın seyre daldığı bu büyüleyici sahneyi görebilecekti.

Anlatıcı: Efendim, hazır herkes filme kaptırıp gitmişken araya tarihî bir not düşelim. Yazar toy malum, bilmez, atlamayalım: İkinci büyük savaş patladığında, Beykoz'un Paşabahçeli işçileri, devletin araç ve yol götürmediği fabrikaya yakın otursunlar, hem de üretim aksamasın diye orman içine bir gecede ev bark yapmışlar ve "gecekondu" sözünü nasıl Türkçeye kazandırmışlarsa; Beykoz halkı da meşhur "çarşamba halk günü" geleneğini böylece yaratmıştır, kayda geçile. Bugün hâlâ "çarşamba halk günü" biliniyorsa ve yaşıatılıyorsa, ne mutlu bize.

Beykozlular, hayatlarında önemli bir dönüm noktası olacak, kuşaktan kuşağa anlatılacak o unutulmaz gecede, üst üste iki film izledi. İki film bitti, üçüncüsünü istedi. İzlediği filmlere doyamadan, homurdanarak, nazlı nazlı yerlerinden kalktı, Orhan Bey'lerine ve ekibine teşekkür edip evlerine dağıldı.

Orhan için, film izlemeye gelen benzer benzemez insan-

ları seyretmek kadar, filmnden çıkmış evlerine dağılan insanları seyretmek de bir o kadar çekici ve güzeldi. Şimdi perdeye sırtlarını dönmüş el ele kol kola sarılarak konuşarak tartışarak susarak, olan biteni içinden sürdürerek yürüyordu insanlar. Böylesine esrarengiz kaç kalabalık vardı ki. Aynı amaç için bir araya gelen, bambaşka duygularla dağılan.

Ceketini omzuna atıp keyifle kalktı Orhan. Çayır neredeyse boşalmıştı. Eve doğru yönelmişken, uzak bir köşede Enise'yi gördü. Giden birkaç kişiye yüzünü dönmüştü, herkes evine dağılırken o ters yönde durmuş bekliyordu, bakışlarını kaçırmadan Orhan'a bakıyordu.

İyi akşamlar, diyerek yanından geçip gideceğini tasarlamışken, "Niye ağlıyorsunuz?" diye soruverdi Orhan, karşı karşıya kaldığı bu güzel, bu baştan aşağı Hayal olan genç kadına.

"Son film çok güzeldi, içlendim," dedi Enise.

Yol boyunca sağlı sollu sıralanan, titreyerek üzerlerine eğilen salkımsöğütlerin altında yürümeye başladılar. Ne izledikleri filmlerden konuşabildiler, ne de bugünkü kalabalıktan.

"Affedin beni, bu böyle baktığım siz değilsiniz," diyebilirdi Orhan.

"Gördüğünüzümdür belki."

"Ne gördüğümü nereden bileceksiniz ki..."

Gecenin bu saatinde, görünmez bir el, fabrikaya sürükledi onları. Kapıya kadar sustular, başka bir şey konuşmadılar. Konuşmadıkça, son söyledikleri sözler çoğaldı, sadelikleri derinlik kazandı, anlamları arttı.

Fabrikaya vardıklarında, rıhtımda, çardağın altında bir süre oturdular. Boğaz'ın nadir görülen uygun dalgaları gibiydiler. Derinlerden gelen, hemen görünmeyen, içli uysal dalgalar. Sahile usul usul çarpan dalgalar, aralıklarla vurup sıklaşan dalgalar. İnsanı heyecanlandıran, içini kıpır kıpır eden, sonra birden kesiliveren, zayıflayan, susan dalgalar. Beklenen, bir kez daha gelsin istenen. Bir dahaki medcezire kadar.

İkisi de susacaktı. Biri konuşsa, dünya tekrar dönmeye başlayacaktı. Bir şey olacaktı, bir şeyler. Olacak neyse, ikisi neden olmayacaktı. O şey, onlara doğru gelecek ve geceyi tamamlayacaktı.

Ne kadar zaman geçtiğini bilmeden rıhtımda böyle susarak oturdular. Sonrasında kendilerini hangarda, filmlerin arasında dolaşırken buldular.

Orhan, çevirmeli derme çatma projeksiyon makinesinde Hayal Hanım'ın filmini gösterdi Enise'ye, özür diler gibi.

Hayal Hanım perdede görünür görünmez Enise hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Perdeye uzayan solgun ışığın altında filmi izleyerek ağlayan Enise değil, Hayal Hanım'dı sanki... Orhan'ın parça parça toplayıp bir araya getirdiği filmdeki genç kadın, odanın ortasında oturmuş, aradan hiç zaman geçmemiş, hiç hastalanmamış, gözlerini bu hayata yummamıştı da, kendi için gözyaşı döküyordu.

Orhan kolunda derman kalmayana dek çevirdi. Enise gözyaşları bitene dek ağladı ağladı... Oturduğu yerden kalktı, koşup sarıldı Orhan'a...

"Beni de sevebilir misiniz, annemi sevdiğiniz gibi?"

(Kararma)

Vardı da, yoktu

Filmler mi hayata karışıyordu, hayat mı filmlere, kim bilebilir! Bir film kahramanı olmak mı, hayatın ortasında savrulup gitmek mi daha iyiydi, yaşamayan nasıl bilebilir?

Şu işe bakın ki, Hayal Hanım ve kocasının ölümünden sonra uzak bir akrabasının yanına evlatlık verilen, hayatın oradan oraya savurduğu biricik kızları talihsiz Enise, yıllar sonra burada, bu saklı köşede hem annesinin suretiyle karşılaşmış hem de talihini bulmuştu; Orhan'a âşık olmuştu. Rastlantıyla bulup yitirdiği hayal aşk, Orhan'ın gerçek aşkı olmuştu.

Orhan ile Enise, bir imkânsız aşkı, hayalden çıkıp gerçeğe dönüşen bir aşkı, tane tane yaşamaya başladılar günler geçtikçe. Enise hiç olmadık gülüşler yerleştirdi Orhan'ın yüzüne, görülmemiş bakışlar gözlerine. Şu kuytadaki hayat, Orhan'ın eriyor dediği, öyle de güzel oluyordu ki. Kırıyordu kabuğunu Orhan bu saatten sonra, olmaza olur diyordu.

Bu *mes'ut* gençler, birkaç hafta sonra nişan taktı, yaz bitmeden evlenmeye karar verdi. Şöyle bir şey tasarladılar: Çayırda, açık hava sinemasında birlikte film izleyecekler, herkesin huzurunda nikâh kıyacaklardı.

Orhan'ın keyfine diyecek yoktu. Hem hayat arkadaşını bulmuş hem de iki yalnızı buluşturmuştu, filmler ve Beykozlular kavuşmuştu.

Film buluşmaları, her hafta böyle düzenli olarak bir araya gelmeler, halkın yüzünü güldüren, hayatlarına heyecan katan bir tür panayır eğlencesi, bayram buluşmaları gibiydi.

Haberler burada paylaşıyor, hasretler gideriliyor, dedikodular ediliyor, iki lafın beli kırılıyordu. Nüfus da giderek artmıştı. Boğaz'm en çetrefilli akıntılarına göğüs gerip Yeniköy ve Sarıyer'den küreklere asılan, uzun ve zorlu sahil yolunu göze alıp Üsküdar ve Kadıköy'den taban tepen hısım akraba da buradaydı.

İzlediği filmler, yaşantılarını da değiştirmeye başlamıştı Beykoz halkının. Vitrinlerde kaba saba kadın çoraplarının yerini fileli, havalı kadın çorapları, korseler almıştı. Cary Grant ceketine, Marlene Dietrich mantosuna dönüşüyordu eski püsküler. Pardösüler ütülenmediğinde Humphrey Bogart'ınki gibi oluyordu, fötr şapkalar yana kaydırılıyordu. Sigara içişler bile değişiyor, ağızlıklara takılıyordu sarma sigaralar. Saçlarını Ingrid Bergman gibi yapıyordu hanımlar, bıyıklarını yanık fındıkla boyayıp Clark Gable şekli veriyordu erkekler. Halk Eğitimi Merkezi'nde Fred Astaire gibi dans etmeyi öğrenmek isteyenler vardı.

Hanımlar daha bir alımlı, daha bir nazlıydı sanki; okşanmadan, güzel sözler duymadan kocalarının koynuna girmiyordu. Çocuklar kâğıttan Kızılderili maskeleri kesiyor, tahta tabancalar uyduruyordu. Yer sofralarından masalara geçiliyordu. Acıklı yerli filmler için özel işlemeli mendiller çıkıyordu sandıklardan.

Rüzgâr Gibi Geçti'yi bir kez izlemek yetmemiş, filmin ardından öyle çok konuşulmuştu ki, uyanık bir esnafın bulup Beykoz'a getirttiği Türkçe tercüme bir koli kitap, kapış kapış satılmış, elden ele dolaşmıştı.

Orhan'ın Almanya'dan gelen son film yığınları arasında bulduğunda sevinçten ne yapacağını bilemediği, ikinci bobini eksik de olsa seyrettikleri Charlie Chaplin'in *Büyük Diktatör* filminde savaşa gülebiliyor, Hitler faşizmine okkalı bir tokat yolluyordu Beykoz halkı. *Gazap Üzümleri*'nde yoksulluklarının kaynağına yakından bakıyordu.

Az da olsa İstanbul'dan gelen filmlerdeyse, ünlerini bildikleri fakat şimdiye dek hiç seyredemedikleri Ferdi Tayfur, Bedia Muvahhit, Naşit Özcan, Semiha Berksoy, Ahmet Fehim, Feriha Tevfik, Talat Artemel, Neyyire Neyir, Hazım Körmükçü ve elbette bir acayip komik, Dümbüllü giriyordu hayatlarına ve daha kimler, neler neler...

Çoğunu sessiz bobinlerin oluşturduğu topluca izlenen filmlere, iskele görevlisi Ertuğrul Bey de eşlik etmeye başlamıştı kemarıyla. Şima Hanım (Suna Pekuysal) Yalıköy'deki yalisından zor bela çıkardıkları piyanosunu hiç çekinmeden Orhan'a emanet etmişti. Her çarşamba perde kenarına iliştiği yaşlı piyanosuyla ayak uydurmaya çalışıyordu Ertuğrul Bey'e.

Ertuğrul Bey öyle benimsemişti ki yaptığı işi, filmlerin konusunu bilmeden, önünde bir nota bile olmadan harikalar yaratıyordu. Film aralarında, bobin değiştirilirken, şerit koptuğunda ya da ufak tefek projeksiyon makinesi yangınlarında keman çalmayı kesmiyor, oynayan filmin anladığı kadarıyla konusuna göre doğaçlamalar yapıyordu. İzleyiciler, film kaldığı yerden devam ediyormuş gibi yerlerinden kalkamıyor, büyülenmiş gibi boş perdeye bakarak bekliyor, Ertuğrul Bey'i dinliyor, çişe, su içmeye bile gidemiyordu.

Bir keresinde, Muhsin Ertuğrul'un 1921 tarihli, Almanya'da çektiği ve ne gariptir ki Almanların eritilsin diye Türkiye'ye gönderdiği *Kara Lale Bayramı* adlı filminin final sahnesinde, halk tarafından linç edilen iki kardeşi kemarıyla öyle bir konuşturmuştu ki, Beykoz halkının sanki filmde çok onun için patlayan alkışları karşı yakanın Yeniköy'ünden bile duyulmuştu. "Kemanî Ertuğrul Bey" o gece muhteşemdi, ef-sane oldu.

Anlatıcı: Kafasına göre takılıyor, girmeyeyim araya diyorum ama kusura bakmayın şimdi bunu da atlar bu! Orhan Beyefendi'nin bulup çıkardığı filmler arasında, Türkiyeli bir sinemacının ilk çektiği

film unvanına sahip olan, kopyası bulunamayan, hatta varlığı bile affedersiniz cahilce tartışılan Fuat Uzkınay'ın Ayestefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı filmi vardı ki, Beykoz halkı 150 metrelik bu filmin her santimetre karesini tek tek gözleriyle görmüştür; bendeniz de oradaydım, şahidim. Biçare Orhan Bey, elinden geldiğince bu ve bunun gibi birkaç Türk filmini kayırdı; elbette Beykozlular izledikten sonra, yangından kaçırır gibi Mimar Sinan Üniversitesi'nin pek değerli hocalarına emanet etti. Merak edenler, üniversitenin tozlu arşivlerinden bu kayıtlara ulaşabilir, gözleri yerse.

Yerli filmlere ayrı bir ilgisi vardı seyircilerin. Ancak, fazlaca da bir şey bulamıyordu Orhan gelen bobinler arasında.

Bunların içinde unutulmaz olanı, *Bir Millet Uyanıyor* filmiydi. Başrollerde Ferdi Tayfur ve Atıf Kaptan. Bir sürü ecnebi film görmüş, hafiften sinema müptelası olmuş ve artık filmler üzerine belli bir görgü edinmiş Beykozlular, Muhsin Ertuğrul'un bu filmiyle gurur duydu. Nâzım Hikmet'in 1937'de yazıp yönettiği *Güneşe Doğru* için de farklı yorumlarda bulundu. Kimisi anlamadığını söyledi, kimisi de konusunu çok ilginç bulup hiç ama hiç beğenmediğini.

Yalnızca günlük yaşamları değil, düşünce yapıları da değişiyor gibiydi. Avrupa filmlerinin arasından gözle görülür bir şekilde sıyrılan Amerikan sineması, kimi filmleriyle içten bir ilişki kurup özellikle özgürlük ve eşitlik üzerine derin düşüncelere, demli sohbetlere dalmalarına neden oluyordu. Kimi Amerikan filmleriyse, bunların sayısı ilginç bir şekilde gittikçe artıyordu, onları günlük dertlerinden uzaklaştırıyor, aşkı gözyaşıydı ayrılıktı kavuşmaydı derken herkesi yumuşacık yapıyordu. Genellikle iyilerin yanında yer alıyor, nadiren de kötüyü seviyorlardı. Ve her zaman iyiler kazanıyordu.

Uzaklardan, örneğin İstanbul'un göbeğinden birileri buralara kadar gelip de Beykozluların bu hâlini görse şaşırır, elbette şu soru aklına gelebilirdi: Filmlerde kötüler mutlaka

varken, bu uzak kasabanın yaşadığı hikâyede hiç mi kötü yoktu?

Yoktu.

Vardı da, yoktu.

Koca dünya kötülüklerle çevriliyken, insanoğlu da kötülükle sulandırılıp iyi kalması için dünyaya gönderilmişken, elbette Beykoz'da da kötülük olacaktı.

Vardı.

Yoktu da, vardı.

Uzaklardan buralara kadar gelen bu kişi her kimse, eğer Beykozluların izlediği filmleri sırasıyla tek tek izleme fırsatı yakalasaydı, onlarla oturup perdeye karşı çekirdek çitleseydi, filmler bitince üzerine konuşup tartışabilseydi, bir süre burada misafir kalsaydı, birlikte gülüp ağlasaydı, evlerine sofralarına konuk olsaydı; işte o zaman, her insanın içinde gömülü olan kötülük denen şeyin, hapsediği bir odada nasıl yalnız başına yaşadığını, oradan çıkamadığını kendi gözleriyle görebilirdi. Filmlerdeki *yalan gerçekleri* ve *gerçek yalanları* görüp hayattaki karşılıklarıyla nasıl baş edebildiklerini. İyiliğin ve kötülüğün insanoğlunun içine doğuştan gömülen, aklına kakışlanan birer yalan ve gerçek olduğunu nasıl anladıklarını, varlığını niye kabullendiklerini, niçin dizginlediklerini.

Elbette kötülük vardı Beykoz'da, biliyorlardı. Bunu, izledikleri filmlerin ya da dışarıdan birilerinin gelip de söylemesine ihtiyaçları yoktu. Kötülük, her Beykozlunun küçük yaşta dinlediği, iyi bellediği ve ömrü boyunca asla unutmadığı gizli bir söylencede, şuracıkta, fabrikanın az ilerisindeki Kabakoz açıklarında yaşardı. Yoros Kalesi kalıntılarının oralarında. Karadeniz'den Boğaz'a giriş yapan gemicilerin uzaktan gördüğü anda ölüp ölüp dirildiği, yanma yöresine asla yanaşmadığı dönemeçte. Nice usta kaptana ve tayfasına mezar olmuş o cehennemde. Yıl içinde Boğaz'da birkaç kez görülen, hayatı durduran, gemiler batıran, fakat orada allahın her günü dur-

maksızın her an kaynayan, daha mîlat diye bir şey yokken balıkçıların adını Orkoz koyduğu bu ölümcül akıntının tam göbeğinde. Boğaz'ın yüz on kulaç sanılan derinliğinin, beş bin kulaca ulaştığı yerde. İki bin yedi yüz yıl önce batmış, battığı gibi bozulmadan duran devasa bir yelkenlinin güvertesinde. Yelkenlinin yüklenip buralara kadar taşıdığı ahşap bir sarayın içinde. Sarayın en küçük odasında hapsolmuş, dünyalar güzeli bir prensesin yüreğinde!

Kötülük, işte tam orada durur, yosun tutmadan çürümekten ölmeden yaşar, fakat gömülü olduğu yerden su yüzüne çıkamazdı. Ta ki, buralardan olmayan, uzaklardan gelmiş, asıl kötülüğün gerçekte ne olduğunu bile bilmeyen kara cahil bir oğlan, bulunduğu derinliklere dalıp da onu oradan çıkarana kadar!

(Kararma)

Kötülük

Kötülüğü önce iyiler mi görebilirdi? Hayır, iyiler onu görmezden gelirdi, ya gözlerini kaçırır ya da başını öne eğip yanından hızla geçirdi. Oysa, barakasından çıkıp çay bahçesine yürüdüğü o gün, görür görmez tanımış, duruksamadan önünde dikilmiş, gözlerini gözlerinin içine dikmişti; buralarda kötülüğün yüzüne korkmadan bakabilecek bir kişi varsa, o da Hamlacı Ahmet'ti.

Geride bıraktığı hayat, her insanın yaşayamayacağı ve yaşamak istemeyeceği her şeye bulaştırmıştı onu çünkü. İçinde her şey olan bir adamdı Hamlacı. İçinde her şey olan ve hiçbir şey kalmayan. Artık hiçbir şeyden korkmayan. Günü geldiğinde her ânını birlikte geçirdiği, koynuna girdiği, kendini unuttuğu, onlarsız yapamadığı, ana baba gibi bellediği, onu besleyip büyüten her şeyi, saklandıkları odalarda bulup tek tek boğan. Gücü yetmeyip yenişemediği birini, kötülüktü o, aç susuz hücrelerine hapseden. Can çekişirken bulup kıyamadığı birini, merhametti o, besleyip sağaltmaya çalışan.

Reha, ilk kez gördüğü, kuzeyden esen bu iriyarı öfkeli adama şöyle bir baktı ve sağa doğru yöneldi, Hamlacı da sağa. Reha sola, Hamlacı da sola. Kısırdı duvarda Hamlacı, kılına bile dokunmadan sıkıstırdı gözleriyle, ezip büktü, yolundan döndürdü Reha'yı; yanma kattı, Dalyan çay bahçesine soktu. Kuytuda bir masaya çöküp sessizce konuşmaya başladılar.

Bir süre sonra kalktı Reha masadan, ardına dönüp bakmadan meydana doğru yürüdü. Reha gözden yitene dek olduğu yerden izledi Hamlacı.

Akşama kadar Orhan'ı bekledi kuytu masasında, çay üstüne çay içti, öfkeyle nargile fokurdattı. Orhan fabrika çıkışı çay bahçesine uğradığında, kapıdan girer girmez, anlaşımlar gibi, gelip Hamlacı'nın masasına oturdu, gözleri ıslı ıslıldı. Konuşmaya başladı Hamlacı, sessiz isteksiz. Konuşurken yüzüne bakmıyordu Orhan'ın, sandalyesini geride tutuyordu; kirli giysilerinden, kokusundan, yetersiz sözcüklerinden değil, anlatmak zorunda kalmaktan utanıyordu. Hamlacı konuştuğu Orhan'ın gözlerinin ışıltısı söndü. Bir süre sonra ikisi de sustu, Orhan sormaz Hamlacı anlatmaz oldu. Konuşmadan biraz daha otururlar, birer çay daha içip bulutların ardındaki ay ışığına baktılar.

Çay bahçesinden çıkarlarken, Hamlacı'nın elini sıkıp omzuna dostça vurdu Orhan, Hamlacı ne yapacağını bilemedi. Biri Lerna'nın evine, diğeri fabrikaya, farklı yönlerle doğru ayrıldılar.

Fabrikanın yönetim binasında ışık vardı, Aysun odasındaydı. Sessizce kendi odasına geçti Orhan, bir bardak su doldurdu, bir de sigara sardı. Pencerenin önünde dikildi, Boğaz'ı seyretti.

*Ruhumun kederinden gözlerim yaşla doldu.
İnliyorum derinden, bana bilmem ne oldu.*

Aysun'un odasındaki açık radyodan kendi odasına kadar gelen bu şarkı, Seyyan Hanım'ın titrek sesiyle pek hüznü söylediği, bir zamanlar çokça dinlediği ve sevdiği tangoydu. Bitene kadar bekledi pencere önünde.

*Kimsezi karanlıklar derdime şifa verin.
Kalbimdeki yaralar daha çok daha derin.*

Aysun'un kapısının önüne geldi, kısa bir süre daha bekledikten sonra kapıyı tıklattı.

Orhan odadan içeri girdiğinde anladı Aysun, korktuğu an gelmişti. Hemen, Ankara'ya yazdığı mektubu gösterdi; fabrikaya film taşıyan gemi ve kamyonların giderek azalmasından söz açtı, olmadı; Orhan'ın bakışları karşısında sustu kaldı.

Orhan'ın ne soracağını biliyordu. Ne cevap verecekti? Gerçeği anlatmalı mıydı? Nasıl anlatacaktı! İçini nasıl dökcekti! İçini dökse, acısı geçecek miydi? Fakat hiçbir acı dile gelmeden geçmiyordu ki! O acıyla başka türlü hesaplaşılmıyordu ki! Yaşanmıştı bir kere, onunla yaşamının bedeli de içini döküp kurtulmaktı. Orhan Bey'e içini dökse, kurtulur muydu? Boğaz'm kıyılarında sürüklenip savrulan çakıl taşları, başından geçenleri anlatamayan, içini boşaltamayan acılı kadınları değil miydi bu ülkenin? Sırrını paylaşacağı insan, ömrü boyunca bunu kendinde saklayacak, bir gün bu sır onu boğarsa, ancak ve ancak bir bardak suya fısıldayacak, gerçek bir dost, sırdaş olmalıydı. Böyle biri kaç kere çıkıyordu ki karşısına insanın? Bir baba dost kardeş gibi değil, bir ermiş gibi onu dinleyecek, anlamaya çalışacak, yargılamayacak, değer yargılarından arınarak kucaklayacak o kişi, Orhan Bey değil de, kimdi?

Döktü içini Aysun, adeta çağıldadı.

Aysun gözyaşları içinde konuşurken, radyoda çalan hüznü müziğin sesi yavaş yavaş yükseldi. Aysun'un anlattıkları, Orhan'ın içtiği sigaranın dumanında belli belirsiz görünmeye başladı. Bu görüntüler odaya doldukça, odadaki diğer şeyler, eşya tavan zemin duvarlar bir bir silindi, Orhan da eriyerek gözden kayboldu, Aysun kaldı ortada yalnız. Hafif bir rüzgâr esti, saçlarını savurdu. Güneş vurdu yüzüne, güzelleşti, gençleşti, yanakları al al oldu. Ufukta ona doğru gelmekte olan bir atlı gördü, elini alnına siper etti, baktı. Tozu dumana katan doru at, yakınına geldiğinde hız kesti, birkaç kez çevresinde döndü. Atın üzerinde yağız bir delikanlı vardı, gülümseyerek Aysun'a bakıyordu. Yavaşladı, yavaşladı her

şey, durdu. Delikanlıdan bakışlarını zorlukla kaçırabildi Aysun, utanarak yere baktı, gülümsedi, yürümek, yoluna devam etmek istedi, yapamadı.

İşte her şey, o gün başlamıştı. Birbirlerini gördükleri, zamanın durduğu, durup onlara baktığı ve yeniden başka türlü akmaya başladığı o güzel bahar sabahı.

Sık sık köy yollarında karşılaşmışlar, uçsuz bucaksız bozkırlarda gizli gizli buluşmuşlar, başı dumanlı dağların sarp yamaçlarında sarılıp uyumuşlardı.

Aysun'un böylesine âşık olduğu, her şeyiyle teslim olduğu, ona bir gül goncası gibi davranan bu sevdalı oğlan, peşinden İstanbul'a Beykoz'lara kadar gelen, onu tartaklayan, hayatı zehir eden kötü adam mıydı? İkisi aynı insan olabilir miydi! Ne olmuştu da bu duruma gelmişlerdi?

Hayır, yanlış anlamıştı Orhan Bey; ikisi aynı kişi değildi, ikisi birbirinin tam zıddı, birbirine hiç benzemeyen iki insandı. Kardeştiler ama!

Aysun'un gönlünü kaptırdığı yağız oğlan, Orhan Bey'in Beykoz'da gördüğü Reha değildi. Reha, Aysun'un deliler gibi âşık olduğu Memed'in ağabeyiydi. Memed (Yılmaz Güney), aşiret reisinin en küçük oğluydu, tekne kazıntısı, ailenin gözdesi, neşe kaynağı. Tutkulu, korkusuz, dik kafalı, bir deli oğlan.

Bu kara coğrafyaya aykırı renklerde, dışarıdan gelmiş bir kız, beşik kertmesiyle başı bağlanmış ve yakın zamanda evlenecek Memed'le olamazdı; yan yana yürümek ne demek, yüzüne bile bakamazdı Memed o kızın.

Fakat gönül ferman dinlememiş, sevdalanmışlardı. Her şeye karşın gizli gizli buluşmuşlar, bir olmuşlardı.

Öyle irak bir yerdi ki burası, dünya altüst olsa yaprak kılmıdamazdı. Dünyayı ayağa kaldıracak bir şey burada olduğundaysa, yöre halkı yazgı deyip geçerdi. Gönlü Aysun'da olmasına karşın, istemediği bir kızla evleneceği o yaz sonu, aşiretler arası bir hesaplaşmaya kurban gitmişti Memed. Yazgı!

Aysun, toprağa verilişini bile görememişti Memed'in. Çok ağlamıştı, kahrolmuştu, hastalanmıştı. Çalıştığı Halkevi'ne günlerce gidememiş, yataktan çıkamamıştı. Bir türlü atlata-
madığı uzun hastalığının nedenini, sağlık ocağında öğren-
mişti Aysun. Gebe kalmıştı, Memed'den bir çocuğu olacaktı!
Ne yapacağını bilememişti. Kasaba karabasan gibi üzerine
çökmüştü. Hemen istifa etmiş, apar topar memleketine dön-
müştü.

Memleketine geldiğinde ölüm döşeğinde bulmuştu ana-
cığını, kısa süre sonra onu da kaybetmişti. Beykoz'daki tey-
zesinden başka kimi kimsesi kalmamıştı artık, İstanbul'a, on-
ların yanına gidecekti. Eniştesi aynı günlerde, Orhan Bey'in
de bildiği gibi, Beykoz Kundura Fabrikası'nda çalışması için
ricada bulunmuş ve olumlu bir cevap almıştı. Memleketinden
ayrılıp Beykoz'a gitmeye hazırlandığında, Memed'in ağabeyi
Reha gelip bulmuştu Aysun'u. Sağlık ocağındaki hemşire, sı-
kıştınca, kızın hamile olduğunu Reha'ya söylemişti!

"Artık benim malımsındır!"

Töreye göre çocuk aşiretindir.

"İmam nikâhı kıyılacaktır."

Aysun kasabaya geri dönecektir.

"Dünyalığım olacaksınız."

İnkâr etmişti Aysun, hamile olmadığını söylemişti
Reha'ya, belayı savuşturmuştu. Kurtulduğunu sanmıştı. Oysa
o kadar kolay değildi kurtulmak. Aysun Beykoz'a kaçıp geldi-
ğinde, Reha da peşinden buralara kadar gelmiş, bulmuştu onu.
Aysun'un gebe olmadığını anlayana dek Reha İstanbul'dan
gitmeyecekti, Aysun'u alıp emredildiği gibi geri götürecekti.

Bu arada iki kez düşürmeye çalışmıştı karnındaki ço-
cuğu. Birinde elbise askısıyla, Doğu'daki yaşlı kadınlardan
duyup öğrendiği ilkel yöntemle. İkincisi Beykoz'da, edindiği
ağır ilaçlarla. İkisinde de becerememişti. Onca kanama geçir-
miş, çocuğa bir şey olmamıştı. Bu çocuğun yaşamak istediğini

düşünmeye başlamıştı. Artık onu doğurmak istiyordu, aşkından geriye bir o kalmıştı. Bu ülkede, hatta dünya üzerinde, çocuğunu babasız doğuracağı büyüteceği bir yer var mıydı, bilmiyor sanmıyordu ama, Beykoz'daki insanları tanıdığından umutlanmıştı. Umutlanmasına karşın, ne teyzesine ne de eniştesine söyleyebilmişti durumunu. Çocuğunu dünyaya getirmek, kucağına almak, bu güzel sakin kıyıda büyütmek istiyordu. Zaten artık çok geçti, geri dönülmez bir yoldaydı. Ancak kendi canına kıyarsa, ikisi birden ölecek, kurtulacaklardı. Çocuğun ne suçu vardı ki bunda? Fakat o kasabaya ölse de gitmez, Reha'nın karısı olmazdı!

Şimdi söyler miydi acaba, ne yapacaktı? Her şeyi sükûnetle sabırla anlayışla karşılayan, bir çaresini bulan Orhan Bey, ne diyecekti bu duruma? Kızı gibi sevecek miydi yine Aysun'u, ha? Ne yapacaktı şimdi Orhan Bey? Ne yapılabilirdi ki değer yargıları ve töre karşısında!

Sessizce ve hayretle dinlediği köşeden, Aysun'un yanma gitti Orhan, çıkardı onu karanlığın içinden. Tekrar odaya döndü Aysun, pencere tavan zemin yerli yerine oturdu. Sandalyesinden kalktı, sımsıkı sarıldı Orhan'a, içi katılarak ağlamaya başladı.

"Bir hâl çaresi bulacağız Aysuncuğum," dedi Orhan, derin bir nefes alarak. Başka da ne diyeceğini bilemiyordu.

Radyodaki müzik yayını bitmiş, İstiklal Marşı okunmaya başlamıştı.

(Kararma)

Karanlık ve ışık

Hani bazı uyuklama anları vardır, insan uzandığı yerden kalkamaz, uyuyamaz ama uykudadır da. Ancak gözlerini bir süre açabilir, o da dayanabildiği kadar. Sonra, kapanır gözler tekrar. Arada bir sürü görüntüler, anlar, olaylar... Hangi arada görür bütün bunları bir insan, gözleri açıkken mi, kapalıyken mi, bilemiyordu Orhan.

Belki ikisinin arasında oluyordu; karıştırdığı bir kitapta okumuştı, sonra şeritlere dikkatle baktığında anlamıştı; aslında bir filmin ancak yarısını görebiliyordu izleyenler. Doğru, mutlaka siyah bir kare vardı, görüntü olan her karenin arasında; insan gözü algılasın diye böyle yapılıyordu. Bir siyah, bir resim. Bir karanlık, bir ışık. Doğruydum doğru, belli ki Orhan da yaşadıklarının ancak yarısını görebiliyordu. Belki de her şey, ikisinin arasında oluyordu, yani karanlıkla ışığın birleştiği o kısacık anda.

Çok mu hastaydı, ateşi çok mu yükselmişti de, tansiyonu mu düşmüştü ya da, belki yorgundu çok, uzanakaldığı kanepeden kalkamıyordu. Şu an dakikalar geçiyor muydu? Filmlerdeki zaman mıydı geçip gidiyorsa, yoksa kolundaki kurmalı saatin zamanı mı? Açamıyordu gözlerini, kapayamıyordu gözlerini. Bir siyah, bir resim. Bir ışık, bir karanlık...

Karanlık

Bunlar kendi ayakları, evet! Ayaklarını yukarıdan görüyor. Ayakları, önünde, gidiyor. Telaşla, hızlı hızlı. Teki var, öteki yok. Bir var, bir yok. Ayaklarının peşinde Orhan. Sağına yükleniyor, bir basamak iniyor. Kaldırımını geçiyor, karanlığa giriyor, ayaklar yok! Duvar bitiyor, ışık geliyor, ortaya çıkıyor tekrar ayaklar. Peşlerinden gitmeye devam ediyor, çakıl taşlarını geçiyor ayaklar, ahşap dar iskeleye çıkıyor. Dalgalar, tuz, midye kabukları, barakanın kapısı. Duruyorlar. İki ayağı da önünde. Barakanın kapısı açılıyor, bir çift ayak daha çıkıyor çıplak, ayaklar burun buruna. Kafasını kaldırıyor heyecanla, karşısında Hamlacı'nın meraklı, soran bakışları. Kendi sesini duyuyor Orhan... "Ahmet, sizden bir ricam olacak."

Işık

Hamlacı, Lerna ve Aysun, Beykoz Korusu'nda yürüyor. Gölgeleeri düşüyor. Üç gölge düşüyor, ikisi kalkıyor. Bir gölge düşüyor, ikisi kalkıyor. Uzuyor kısalıyor. Ağaçlardan sekiyor bazen, çalılara takılıyor. Sonunda birleşiyor, gölgeler konuşuyor.

"Kardeşimiz bildik sizi."

"Resmî nikâh yaparız."

"Benim evde rahatça yaşarız."

"Kendi çocuğumuz gibi severiz onu."

"Kılınıza zarar gelmez."

Kapalı hindibalar, şafak vaktini bekliyor. Yabanıl sarmaşıklar yüzyıllık çınarlara dolanıyor. Güneş alçalıyor. Gölgeleer çekiliyor.

Karanlık

Ay yükseliyor sırtlarından. Evin taşlığında oturmuş Boğaz'a tepeden bakıyorlar. Ustabaşı, karısı ve Orhan. Çocuk ve Aysun yok, kıyıda. Öyle anlaştılar, yürüyüş yapıyorlar. Orhan anlatıyor, başlarda sıkıntılı, sonlarda umutlu ve coşkulu. Ustabaşı peş peşe sigara sarıp içiyor, yüzü dalgalanıyor, karısı sessiz sessiz ağlıyor.

Işık

Orhan'ın anlatacakları bitmiş, ay yürümüş gitmiş, yüzlerine inmiş, batmaya hazırlanıyor. Ustabaşı minnetle elini öpmeye yelteniyor Orhan'ın, Orhan mahcup, izin vermiyor. Karı koca rahatlamış şaşkın umutlu buruk karışık. Aysun ve çocuk yokuşun başında görünüyor. Gülümsüyorlar uzaktan.

Karanlık

Gecenin karanlığında, Boğaz'ın ortasında kara bir sandal. İçinde kara iki adam. Bir uçta Hamlacı Ahmet, bir uçta Reha. Kuşağında altıpatlar var birinin, cebinde pistol var diğerinin. Hamlacı kararlı konuşuyor, boynunu ileri uzatmış gürlüyor, göğsüne vuruyor eliyle aralarda, gözleri büyüyor. Reha parmağını tetikten çekiyor, elini cebinden çıkarıyor, boynunu büküyor, başıyla onaylıyor. Gecenin karanlığında, Boğaz'ın ortasında kara bir sandal. İçinde kara iki adam. Bir kürekte Hamlacı Ahmet, diğer kürekte Reha.

Işık

Lerna'nın çilingir sofrası. Hamlacı sofranın başına çöküyor, o kadar iri ki, oturduğu sandalye küçülüyor. Masa da küçülüyor, uzandığı meze de, küllük de; yüzündeki gülümseme büyüdüğü büyüyor. Yakası ilk kez açık Orhan'ın. Kravatı ceketinin yan cebinde, ceket sandalyede. Dudağında bir Rum türküsü. Yanakları al al. Öpüp duruyor Hamlacı'yı. Kızarıyor Hamlacı. Çekiyorlar birer tek daha. Lerna ve Enise ayakta göbek atıyor.

"Aman Katerina mou, kuzum Katerina mou..."

Karanlık

Gelen giden meraklı heyecanlı hevesli mutlu hep soru hep soru. "En yakın zamanda inşallah, belki önümüzdeki aya," diyor Orhan.

Işık

Gelen giden somurtan üzülen şaşkın kırgın hep soru hep soru. "Gelmez oldu filmler, stoklar tükeniyor, hangar boşalıyor, Ankara'dan bir yanıt alamıyoruz, valilik de bir şey söylemiyor, kimse bir şey söylemiyor, ne yapacağımı bilmiyorum!" diyor Orhan.

Karanlık

Yakın gözlüğünden bakıyor. Titremez eli titriyor, sarı kâğıdı okuyor, bazı hecelerde gözlüğünün altından dudağının ucunu

görüyor... Gerekli olan tutkal ve diğer yapıştırıcı malzemeler uzun uğraşlar sonucunda temin edilmiş, gemiye yüklenerek hareket etmiş, birkaç haftaya fabrikada olacakmış. Eritme işlemine son verilecekmiş. Kazan sökülecekmiş, gelen gemiye yüklenerek iade edilecekmiş. Mühür ve imza! Sümerbank. Hürriyet ve hakkın yılmaz müdafii kalınız.

Işık

“Şu nimetin sonunu, ekmegin en güzel parçasına saklıyoruz. Bir güzel sıyırıp bütün yemeğin tadını son bir kez alıyoruz. Demem o ki, son yudum hatırlanır, bütünü de unutturmaz. İşte öyle bir film arıyoruz.”

Karanlık

Sesler... Uzak, yankılanan. Biss deyip derin nefes alanlar, inleyip yükünü yere bırakanlar. Süpürge, ıslak paspas, demir ökçe, tık tık kabara, toparlanma, itme, sürtme, mırıltılar, el ve pantolon silkeleme, gıcırdayan kapı, kapanan kapı, hangar... Hangar kapısı!

Işık

“Orhan Bey?”

“Orhan Bey!”

“Hangara bakmak ister misiniz? diye soruyor ustabaşı.”

Bomboş. Tertemiz. Her şey gitmiş. Bitmiş. Sanki hiç yaşanmamış. Kalan üç beş bobinin üzerinde oturuyor çocuk, koca hangarın ortasında küçücük.

“Niye ağlıyorsun?”

Avram gitmiş!

“Gelir yine.”

Oyun bitmiş!

“Ama bak ne güzel şeyler gördük, yaşadık.”

Filmler tükenmiş!

“Ömrümüzce unutmayacağız.”

Bir daha olmayacakmış!

“Son bir film izleyeceğiz ya.”

Hani, neredeymiş?

“Arıyoruz işte.”

Söz müymüş?

“Kurtuluş’a, Pera’ya da haber saldık.”

Söz müymüş???

“Bunlar ne?”

Oynadıklarıymış.

“Bakabilir miyim?”

Çok ağlayınca, babası Orhan Bey’e sor, izin al demiş.

“Bunları sen mi yapıştırdın uç uca?”

Sırası öyle değilmiş.

“Sırası mı var bu bobinlerin?”

Varmış.

“Fakat sen... İnanılmaz! Kocaman bir film yapmışsın çocuk?”

Sırası birden altıya doğru gidiyormuş, öyle değilmiş, işte şöyle.

Karanlık

Kaymakam Önder Bey, pek üzgün. Sabah vupuruyla yola çıkıyor. Hamallar eşyasını yüklüyor. Uğurlayan bir avuç insan. Hellalleşiyor Orhan’la. İskelede kuyruksuz kediler.

Işık

Sandalyenin üzerinde Orhan. Korniş. Sıra atlamayın. Korniş. Düşmeyin. Korniş. Kahve yapayım size. Korniş. Getirdiği eski bir sandık Enise'nin, bir de kendisi, o kadar. Genişliyor ev. Ferahlıyor. İçeride aydınlanıyor Orhan'ın. Korniş. Korniş. Korniş.

Karanlık

"Yeni kaymakam bey sizi çağırıyormuş," diyor Aysun.

"Buyursun, bize, fabrikaya gelsin," diyor Orhan.

"Makamına bekliyormuş. 'Fevkalade mühim!' diyorlar."

"Çok önemli demek istiyor."

Aysun ve Orhan gülüşüyor.

Işık

Meydandaki asırlık çınara, kendi elleriyle yazıp çiziktirdiği bir afiş asıyor Orhan, dört tarafından çiviliyor. Çocuğu omzuna alıyor. Çocuk elindeki ipi çivilerin arasından verevine geçiriyor, uçmasın diye afişi örümcek ağı gibi iple örüyor. Geri çekilip gururla bakıyorlar.

KIYMETLİ BEYKOZLULARA ÇAĞRIDIR

Açıkhava Sinemasındaki Son Buluşmada

Enise ve Orhan ~ Aysun ve Ahmet

Nikâh Merasimlerine Beklemektedir

AKABİNDE

SON FİLM GÖSTERİSİ OLACAKTIR

Toplanan meraklılar.

Karanlık

Eski kaymakam gitmiş, yenisi gelmiş ama mühürler aynı. Bu mühürler ne gelenler ne gidenler görmüş; masanın baş köşesinde duruşları tam da öyle. Yeni kaymakam (Hüseyin Peyda) makamına yerleşmiş, bir değişiklik yok. Koltuk düzeni de bozulmamış. Bir tek çiçekler çıkarılmış, alerjisi mi var? Belden gergin, yay gibi koltukta, içi de gergin belli ki. Mırıldanarak evrak imzalıyor. Kaymakamın hemen arkasında, sırtını duvara dayamış, ayakta dikiliyor Orhan; kapıdan içeri giren kendisine bakıyor. Bugün pek şık. Üstündekiler bildiği, hep aynı giysiler, fakat bugün bir başka, parlıyor. Kapıyı kapatıp karşısına oturuyor kaymakamın. Hayırlı olsun, hoş beş. Pek konuşkan değil kaymakam. Kahveler. Konuya geliyor. Kanun çiğneniyor! Kendi değil, kanun böyle söylüyor, valilikten alınan izin sünnet törenleri için. Öyle verdiler, biliyorlar, mevzuat gereği dediler. Konuşmuş, öyle bir şey yok, bilgileri yok, vali neyi imzaladıysa o. Son bir film kaldı zaten. Olmaz. Fakat bir sürü film izlendi, son film mi? Suç suçtur, biri bini olur mu! İzleyemeyecekler mi yani son filmi? Hayır, selefi neden sürüldü sanıyor! Anlamları aynı, mantıksız, sığ, bir sürü mühürlü söz! Kalkıyor Orhan, yapacak bir şey yok, bu adamla konuşulmaz! İş alaya alıyor. *Fevkalade enteresan* bir film oysa. Kesinlikle hayır! Tam kapıdan çıkacakken, kaymakamın hemen arkasındaki duvarda asılı boy aynasında kendisiyle göz göze geliyor. Nikâha gelin bari? Mühim işlerim var beyefendi!

Işık

Pangaltı'da, daracık dükkânının ortasında, bir elinde tornavida diğer elinde paramparça bir radyo, öylece kalmış, ayakta dikiliyor Avram.

Karanlık

Daha önce Orhan ve çocuğun meydandaki asırlık çınara as-
tığı, güneşten hafifçe solmuş afişin üzerine bir homurtu sesi
düşüyor. Ses kiminse küfür ediyor, sıkı sövüyor; bir yandan
saydırıyor diğer yandan nasırlı elleriyle afişin üzerine başka
bir afiş çiviliyor.

FİLM GÖSTERİSİ YAPILMAYACAKTIR KAYMAKAMLIKÇA YASAKLANMIŞTIR

“Kusura bakma Orhan Bey, görev icabı!” diyor ses.

Orhan sesin geldiği yöne dönüp bakıyor, Şerafettin Efen-
di (Ahmet Kostarika) bu, kaymakamlıktan. Çok güzel türkü
söyler, gül ağacından baston yapar, iyi domino oynar. Söylene
söylene gidiyor. Toplanan meraklılar.

Karanlık

Çılgınlık duydu, uzaklardan. Gecenin karanlığından rıhtımın
taşlarına düşüyor. Bir erkek sesi ardından, çılgınlara karışan.
Ses, derin bir kuyunun dibinden gelir gibi, boğuk boğuk, fab-
rikanın bacasından yükseliyor, Beykoz'da yankılanıyor.

Kimdi, kendi sesi mi, Hamlacı mı, bir başkası mı?

“Her son...” diyor ses, kesiliyor. Barut kokusu.

“Her son gibi...” diye devam ediyor ses. Kan kokusu.

Işık

Pencerede uçuşan tül...

Karanlık

Enise...

Işık

... gülümsüyor. "Daha iyi misiniz?" diyor, pencereyi kapatıp. "Esmeye başladı da, tutulmayın."

"İçim geçmiş," diyor Orhan, uzanakaldığı kanepede doğrulurken. Enise'ye bakıyor, odadan çıkışını, mutfığa doğru yürüyüşünü izliyor. Gözlerini bir daha kapatmayacak.

(Kararma)

Son film

Günlerden çarşambaydı işte! Fakat ortalarda insan yoktu. Sabahtan beri böyleydi bu. Beykozlular gölgelerde, kıyı kahvelerinde, evlerin hayatlarında, arka bahçelerinde amaçsızca oturuyor, kimsenin ağzını bıçak açmıyordu.

Beykoz çayırındaki büyük perde, çınarların arasında hâlâ gerili duruyordu. Biraz gevşediğinden olacak, omuzları çökmüş gibi mahzun görünüyordu. Projeksiyon kulesine dokunulmamıştı, taşınması fabrikanın sorumluluğundaydı. Onun dışındaki her şey, kaymakamlığın emriyle kolluk güçleri tarafından sökülüp götürülmüştü.

Boştu çayır; seyircisiz açık hava sineması terk edilmiş, bakımsız bir bahçeyi andırıyordu. Çimenlerin üzerinde sandalyelerin koltukların taburelerin ayak izleri duruyordu hâlâ. Birkaç ot boynunu kaldırmaya çalışıyor, başka da bir hareket yok. Sabahtan beri yolunu değiştirip açıktan alanlar, bu *hazin* manzaraya bakamıyor, gözlerini kaçırıyordu. Üzgündü insanlar, kırgındı. Ve sessiz.

Bu sessiz kalış, kabulleniş, öyle ağrına gidiyordu ki Orhan'ın, evlenecekleri bu özel günde Enise'ye belli etmemeye çalışıyordu. Dayanamamış, bu arada kaymakamla birkaç kez daha konuşmuş, ilçe komutanı Refik Bey'den de bir girişimde bulunmasını rica etmişti ama hiçbir sonuç alamamıştı. Bugüne dek alıştıkları, herkesi mutlu eden buluşmalar, sinema ziyafetleri sona eriyor diye mi üzülsün, son bir buluşmayı gerçekleştiremediklerine mi, bilemiyordu. Elbette izledikleri

filmler yanlarına kâr kalmıştı, ancak son buluşmayı da hak ediyorlardı doğrusu. Üstelik izleyecekleri son film de öyle böyle değildi. Çok düşünmüştü Orhan, uygun bir çıkış yolu bulamamıştı. Ne olursa olsun, kanunlara karşı da gelemezdi.

Keşke kalıcı bir çözüm bulsalar da, Beykoz'da bir sinema açsalar. Kuşkusuz, hayaldi bu. Sinema, İstanbul'da bile ancak belli bir kesimin eğlencesi olabiliyordu. Uzaklık ve yoksulluk göz önüne alındığındaysa bu hayalin gerçekleşmesi olanaksız görünüyordu. Savaş bittiğinde, ülke toparlandığında, yine Pera'daki gibi belli bir zümreye mi hizmet edecekti sinema? Bu konuyla ilgili birkaç mektup kaleme almıştı, hem valiliğe hem de Ankara'ya görüş bildirmişti, Sümerbank'tan da yardım istemişti. Gerekli katkı ve destek sağlanırsa, uzun uzun açık hava sineması kavramından söz etmişti, ya da en azından gezici sinemalarla ücretsiz film gösterileri yapılsa, ülkenin katedeceği mesafe yıllarla ölçülemezdi. Gönderdiği mektuplara umutla cevap bekliyordu.

Fabrikanın rıhtımında, çardağın altında oturmuş, bütün bunları Avram, ustabaşı ve Hamlacı'yla paylaşırken gözü bahçenin girişindeydi. Akşam olmak üzereydi. Nikâhı, Enise'nin önerisiydi bu, kendi aralarında yapmaya karar vermişlerdi. Fabrikanın bahçesinde, Aysun'un fikriydi bu, mütevazı bir masa kurup eş dost toplanacaklardı. Gelirlerdi birazdan. Aslında şimdiye dek gelmiş olmaları gerekirdi ama... Çocuk da ortalarda yoktu, Hüsam'a bir koşu bakmaya gitmiş, hâlâ dönmemişti.

Hanımlar içeride gelinlerle ilgileniyordu. Enise ve Aysun, sandıktan çıkan, kim bilir kaç nikâh görmekten rengi solmuş emanet gelinlikler içinde yine de ıslıl ıslıldı. Hamlacı ve Orhan eski ceketleriyle idare etmişti. Yalnız, Avram'ın ceket yakalarına ilâştirdiği sarı renkli iki gonca gül, her şeyi değiştirmişti.

Bahçenin girişinde nihayet biri göründü. Gelen nikâh memuru Suat Bey'di. Kalktı Orhan karşılamaya. Telaşlıydı fakat

adamcağız, koşarak gelmiş gibi. Suat Bey (Turgut Boralı) kanter içinde, soluk soluğa Orhan'ın önünde durdu. Uzatılan bir bardak suyu ara vermeden içti.

"Çayıra gelmeniz lazım!" dedi yutkunarak, "Bunu mutlaka görün Orhan Bey!"

İçeriye haber verdiler, cümbür cemaat kamyonu doluştular. Çayıra inen tepeliğe vardıklarında kalakaldılar. Gördüklerine inanamadılar.

Beykoz çayırı insan doluydu. Beykozlular her yönden akın akın geliyor, çayıra dalga dalga yayılıyordu. Elllerinde omuzlarında oturacakları sandalyeler koltuklar, açık hava sinemasında yerlerini alıyor, eskisi gibi perdenin önünde sıralanıyor, film oynayacakmış gibi beklediği. Bütün duyurulara, yasağa karşı, sessiz sakın bir araya gelip açık hava sinemasını dolduruyordu Beykoz halkı.

Kamyonun kasasına çıkmış, durdukları tepeden çayırdaki manzarayı şaşkınlıkla izliyordu Orhan. Kendi kendine istemsizce gülümsüyordu. Lerna'nın Hamlacı'ya sarıldığını, Enise'nin gözlerinin dolduğunu gördü; Avram'dan şimdiye dek hiç bilmediği bir sevinç küfrü duydu. Çocuk, aşağıda, perdeye karşı sıralanmış insanların en önünde, koluna Hüsam'ı takmış, zavallı adamı peşinden sürüklüyor, bir sağa bir sola sevinçle koşturuyordu.

Kolluk güçlerinin Yalıköy'den kalabalığa doğru yaklaştığını gördü Orhan, hemen gazlayıp çayıra indiler.

İlçe komutanı Refik Bey oldukça kaygılıydı. Çok kalabalıktı çayır, emrindeki bir avuç adamla onları nasıl dağıtacak, bir taşkınlık olsa nasıl dizginleyecekti, bilemiyordu. Yeni kaymakam, bu olağanüstü gelişme üzerine önemli işlerini bir kenara bırakmış, atlayıp çayıra gelmişti. Yine yay gibi gergindi, gördüğü manzara karşısında sıkıntılı terler döküyordu. Beykoz çayırı kısa sürede hıncahınç, sessiz ama bir küçük kıvılcımla parlamaya hazır muazzam bir kalabalıkla dolmuştu.

Orhan kaymakamla konuşup bir çözüm yolu önerdi. Zaten, bu sessiz karşı koyuşu, kararlı kalabalığı karşısına almayı kaymakamın gözü yememişti. Bir anlaşmaya vardılar Orhan'la.

Anlaşma şöyleydi... Sahneye çıkıp bir konuşma yapacaktı Orhan. Artık tutkalımız var, fabrikaya film bobinleri gelmeyecek, ne mutlu ki artık filmler erimeyecek, fakat ne yazık ki birazdan göreceğimiz film fabrikamız hangarından çıkan son filmidir. Bu anlamlı gün nedeniyle de filmi izlememize izin verilmiştir. Bu göreceğimiz, çok özel bir filmidir...

Kaymakam da Orhan'ın ardından hemen kalkıp müjdeyi verecekti. Tez vakitte Beykoz'a sinema salonu yaptıracaktı ve bundan böyle inşallah filmsiz kalmayacaklardı.

Anlatıcı (kamyonun kasasından sarkmış, parmaklarının arasına taktığı mühürleri kaymakamın kafasına doğru sallarken): *Külliyen yalan! Eşşo...*

Kaymakamın söylediği doğru değildi ama verdiği bu sözle, olaylar kendi sınırlarını aşmayacak, bir avuç halkı bastıramadın, idare edemedin diye validen azar işitmeyecekti. Hem belli mi olurdu, Beykoz'da bir sinema salonu açabilirdi de. İdare'nin desteğiyle bulduğu, kendi istediği gibi, kontrolü altında, ülke menfaatleri doğrultusunda, örf ve âdetlere ters düşmeyecek, halkın seveceği, vatandaş ve hükümeti de rahatsız etmeyecek filmleri seçer oynatırdı sinemasında. Etkiler, yönlendirirdi kalabalıkları, bu haddini bilmez Orhan'ın yaptığı gibi.

Kaymakamın konuşması bittiğinde, Orhan'ı coşkuyla alkışlayan seyirciler arasından tek kişilik bir alkış sesi duyuldu, o kadar. Herkes, tam ortalarında oturmuş alkışlayan kim diye dönüp baktı. Kışın hamamın bacasında, yazın sandal gölgesinde uyuyan, meydan delisi İbraam'dı bu. İbraam (Mete İnse-

lel) gördüğü ilgiden çok memnun oldu, bu kez çılgınca alkışladı. Çayırda bir kakhaha koptu. Kalabalık ânında kaymakama döndü baktı ama kaymakam çoktan basıp gitmişti.

İlkel kameralarla çekilmiş, çok eski filmler gibiydi şimdi Beykoz çayırında olanlar. Çabuk çabuk, kısa, kesik kesik, hızlı hızlı nikâhlar kıyıldı, dans dans edildi, halaylar çek çekildi, konuşmalar yapıldı halk yat yatıştı eğlence bi t bi t t i . . .

Sıra son filmi izlemeye geldi...

Avram'ın fabrikadan çarçabuk getirip kurduğu projeksiyon makinesi dumanlar çıkararak çalışmaya başladığında, izleyenler şimdiye dek görmeye hiç alışık olmadıkları bir filmle karşılaştı. Perdeye vuran film, Orhan'ın az önce sahnede yaptığı konuşma sırasında sözünü ettiği gibi, gerçekten de bambaşka, eşi benzeri görülmemiş ve bir daha da asla görülemeyecek, çocuğun fabrika hangarında oylanmak için aylarca uğraşarak bağladığı filmdi. Daha ilk karelerinde seyirciyi etkilemiş, avcuna almıştı; büyük bir hayranlıkla izliyordu herkes.

Evet, şimdiye dek izledikleri hiçbir filme benzemiyordu bu film. Ancak, gördükleri bütün filmlere benzeyen parçalardan oluşmuştu. Olağanüstü bir şeydi. Beykozlular izledikleri bu filmde bir araya gelen binlerce, hatta milyonlarca şerit parçasının çoğunun hangi filmlere, hangi yönetmenlere ait olduğunu, konusunu başını sonunu bilmiyordu ama zevkle, soluksuz, büyülenmişçesine izliyordu. Kimi sesli kimi sessiz parçalar, siyah sepya bambaşka tonlar, ilişkisiz mekânlar, başka filmlerde oynamış fakat şimdi karşı karşıya gelmiş oyuncular, birbirinden kopuk konular öyle güzel bir araya getirilmişti ki. Ertuğrul Bey de, kemanını kaptığı gibi eşlik etmeye başlamıştı, döktürüyordu.

Çocuğun geceler boyu düşlerine giren, bir kâbus gibi üzerine çöken kıpraşık resimler, hareketli fotoğraflar, yer-

li yabancı yüzlerce binlerce film bir arada, son kez selamlar gibiydi Beykozluları. Bugüne kadar gelmiş geçmiş bütün yönetmenler, oyuncular, mekânlar, insanoğlunun bildiği bilmediği bütün duygular kesik kesik peş peşe karışık fakat su gibi akarak, bir bütünlük içinde, çok güzel bir şekilde perdede belirliyordu; hayatın ışığı izleyenlerin yüzlerine vuruyordu. Fuat Uzkınay'dan Orson Welles'e, Sedat Simavi'den Griffith'e, Charles Chaplin'den Victor Sjöström'e sayısız yönetmen... *Leblebici Horhor'dan Kazablanka'ya, Pençe'den Rüzgâr Gibi Geçti'ye, İstanbul'da İstirap'tan Doktor Caligari'nin Muayenehanesi'ne* sayısız film... Semiha Berksoy'dan Victor André'ye, Behzat Butak'tan Jean Gabin'e, Cahide Sonku'dan Maureen O'Hara'ya sayısız oyuncu. Farklı coğrafyalardan, ülkelerden, din, dil ve ırktan yüzlerce, binlerce insan. Bakış açısı, düşünce. Hem perdede hem de perdeye bakan yüzlerde. Sinema tarihine adını yazdıran, sinema sanatına emek verenlerin yarattığı filmler, çocuğun ellerinde yeniden hayat bulmuştu. Herkesin filmi çocuğun filmiydi, çocuğun filmi herkesin. Beykozlular her an biteceğini bildikleri, bitmesin istedikleri filmi, oturdukları yerden öne doğru eğilmiş seyreliyor, gözlerini kırpmadan perdeye bakıyordu. Bu böyle iki saate yakın sürdü; projeksiyon makinesinin ışığından geçen, birbirine kenetlenmiş şeritler hızla aktı, yol aldı ve film hiç beklenmedik bir şekilde sona erdi...

(Kararma)

Anlatıcı (projeksiyon makinesinden çıkan mavi ışığın aydınlattığı seyircileri, görüntülerin ters yansıdığı taraftan, perdenin arkasından izlerken): *Güzel bir akşamdı vallahi. Tam bize göre, mutlu bir sonu da hak ediyor. Fakat inanınız ki, bir mutluluk değilmiş son, kendimden biliyorum; kim gözlerini şu güzel hayata mutlulukla yumuyor? Oysa tekrar tekrar izlenen güzel bir filmin herhangi bir yerinde uykuya dalmak dahi, ahh kıymetini bilin, siz fanilere en büyük teselli oluyor. Hadi, son jenerik yazıları çıksın da, şu işi bitirelim. Devamını da getirmeyelim. Şahsen her seferinde içim fena oluyor. Sürçü lisan ettikse affola efendim, hepsi de şu cahil cesaretli yazar yüzündendir.*

Filmin sonu

Bu benzersiz, bir daha yaşanamayacak, açıkçası yaşamak da istemedikleri geceyi, mutlu nikâh törenini, çocuğun son filmi ve sonrasında olanları Beykozlular nasıl unutabilirdi ki! Elbette, asla unutmadılar. Fakat aralarında fazla da konuşmadılar. Olanları anlatmaları gerektiğindeyse, çocuğun filminin bittiği âna kadar anlattılar, buraya kadar. Bundan sonrasını, yalnızca Beykoz'a yeni gelip yerleşenlere, ancak onlardan biri olabilenlere aktardı Beykozlu yaşlı balıkçılar. Çayırdaki son gecenin tanıkları, yıllar geçtikçe ister istemez azaldı. Kuşaktan kuşağa anlatılan hikâyeyse, kesile biçile eklene çoğala bugünlere kadar geldi.

Anlatıcı (Bir sandalın içinde, fabrikanın rıhtımından kürek çekerek uzaklaşırken): *Madem öyle, kaldınız... Buyurun, devam edin siz. Bana da uğurlar olsun. Nasılsa filmin sonunu biliyorum.*

Evlerine dağılırken, herkes aynı şeyi düşünüyordu... Çocuğun onlara ettiği oyunu. Film baştan sona çok etkileyiciydi, söyleyecek söz bulamıyorlardı, ancak özellikle filmin sonunda yaptığı hınzırlığı da unutamıyorlardı.

Filmin sonu büyük bir sürprizdi, fakat aynı zamanda bildikleri bir sondu. Şaşırdıkları da buydu. Çocuğun böyle bir sonla ne yapmaya çalıştığını o anda kavramışlardı. Nasıl akıl ettiyse kerata, bacaksız hangi arada yaptıysa artık, şimdiye dek çayırdaki izleyip gördükleri bütün filmlerin başlangıç sah-

nelerini kesip bir kenarda saklamıştı eşek sıpası piçkurusu şirinlik muskası bızdık. İzledikleri ve eritmeye gönderdikleri filmlerden tırtıkladığı bu başlangıç sahnelerini de, bağladığı filmin sonunda kullanmak üzere saklamıştı. Çocuğun filmi-
nin sonu, yüzlerce film nasıl başlıyorsa öyle bitiyordu.

Her sonun bir başlangıç olabileceğini mi söylüyordu? Her şeyin başladığı gibi bittiğini mi? Son diye bir şey olmadığını mı? Merakla sonu, hep sonları beklediğimizi fakat sonlardan korktuğumuzu mu? Bunu mu anırtıyordu? Yoksa başka bir şey mi demek istemişti? Yol boyu aralarında tartışıp durdular, bir sonuca varamadılar.

Film bittiğinde çocuğu uzun uzun alkışlamışlar, yetmedi hoppala yapmışlar, yanak muncık çimdik sevmişler de sevmişlerdi. Bu durum çocuğun çok hoşuna gitti, utandı da. Herkes ona, yalnızca ona bakıyor, gönülden alkışlıyordu. İyi bir şey yaptığını söylüyordu, çok güzel bir şey yaptığını. Bir başına oynadığı oyun, bilmeden tasarlamadan kaygısızca içinden geldiği gibi uç uca eklediği anlar, beklemediği bir karşılık görüyordu. Bir adam gelmişti hatta yanına, Beykoz'a yeni taşınmış, adı Ömer miydi Lütfi miydi neydi, henüz yirmili yaşlarda sinema âşığı genç bir adam, gözleri misket misket parlak. Çocuğu kucaklamış, iki yanağından öpmüştü. Biraz laflamışlardı. Çocuk, kendisinin olmayan şeylerden bir şey yaptığını söylemişti adama. Herkes beğense de, o şeyin kendine ait olduğunu düşünmüyordu. Mutluydu ama. Boşluktan artık, bitmişti, başlarda çok üzüldüğü bu duruma, filmlerin tükenmesine, artık seviniyordu. Çünkü, o genç adam, bir sır vermişti ona... Başkalarının gösterdiklerinin dışında, yalnızca kendi kurup tasarladığı resimler görebilirdi artık, anlar hikâyeler çerçeveler gölgeler renkler ışıklar. Şimdiye dek gördüklerine hiç benzemeyen, gözden kaçmış, ilk kez onun göreceği, görenlerin şaşkına döneceği, kendine ait filmler.

Bu filmi kotarıırken, şeritleri tek tek toplayıp bağlarken,

annesinin kâbuslu gecelerde mırıldandığı ezgiler, sözsüz ninniler yanındaydı. Babasının suskunluğa döktüğü sevgisi. Orhan Bey'in coşkulu konuşmaları. Aysun ablasının çizgili yüzü, gizemli ışığı. Hamlacı'nın gökyüzü, deniz ve toprak kokusu. Avram'ın tıslamaları. Hüsam'ın ezberden okuyup çoğu zaman uydurduğu meselleri. Beykoz'un dik yokuşları, çıkmazları, tuz kokulu rüzgârları. Hep yanındaydı onlar.

Kamyona kadar Hüsam elini hiç bırakmadı çocuğun. Bir gece için çok şey *gördüğünü* söyledi, mutluluklar diledi, çay bahçesinin yolunu tuttu.

Kamyona doluşup tekrar fabrikaya döndüklerinde Orhan'a sımsıkı sarıldı çocuk, gözleri doldu herkesin. Rıhtımda, çardağın altına kurulmuş onları bekleyen mütevazı sofraya yayıldılar.

Orhan, Avram ve Hamlacı ufak ufak demlenmeye devam etti. Denizden ne çıktıysa bu gece sofradaydı. Bir süre sonra konuşmadıklarını, sessiz sessiz oturduklarını ayımsamadılar. Sırf bu gece için Poyrazköy'den kalkıp gelen bir esinti yüzlerine vuruyordu. Düşüncelere dalmışlardı.

Ustabaşı ve karısı, gece boyunca gözlerini çocuklarından alamamıştı. Çocuk bütün bunları becerirken, sonunda herkesin övgüsünü alırken, kendilerine hiç pay çıkarmadılar. Koşulsuz sevdikleri çocuklarına, koşulsuz inanmışlardı yalnızca. Uyuyakalmış oğullarını kucaklayıp içeri taşıdılar.

Aysun, böyle insanlar arasındayken, bebeğinin geleceği için artık endişelenmiyordu. Burada, bu saklı koyda büyürken sevgi ve saygı göreceğinden, göstermeyi öğreneceğinden, iyi bir insan olacağından emindi. Onun akıllı ya da çok yetenekli olmasını değil, bir yere ait olmasını ve bir gün buradan başka yerlere, başka yerlere ait insanlara ulaşmasını diledi, uzak ya da yakın o insanlara dokunmasını.

Lerna, Hamlacı'nın nasıl adam gibi bir adam olduğunu şimdiye dek için için bilmişti. Bir kez bile güzel söz söyleye-

memiş, bir incelik gösterememiş, Lerna'yı kendince sevmiş bu adamın kadını olmak ona gurur veriyordu. Bundan sonra da içindeki kötülüklerin tümünü öldürmüş, mükemmel bir adam olamayacağını biliyordu. Fakat Aysun ve bebeği için yaptıklarından sonra, Hamlacı artık kendini saklayamazdı.

Hamlacı, yıllardır ona olanaksız gibi görünen, dillendirmek bir yana, aklıma bir kez olsun getirmediği şeyi düşünüyordu... Hayatın güzel olduğunu. Oysa ne kadar kolay ve basitmiş diye geçirdi içinden, bunu söylemek. İçindeki o güzel şeye, Lerna'ya, sevdiği kadına baktı. Demek insan böyle böyle yosun tutuyordu.

Ne düşünsündü Avram! Şu anki durumlarına uygun, komşusu Nafia Hanım'dan duyup bellediği okkalı bir söz vardı ama, bolluğuna alışık olmadığı içkiyi fazla kaçırdığından, bulamayacaktı şu sözü!

Orhan, Boğaz'ın lacivert sularına bakarak, gramofondan gelen müziği dinliyordu. Tatlı bir yorgunluk çökmüştü üzerine. İlk kez, yolu ve sonu öğretilen işler dışında bir işe kalkışmış, içinden geldiği gibi hareket etmişti. Buranın yüce gönüllü insanlarından karşılık görmüş ve anlamlı bir sona ulaşmıştı. Her insanın küçük büyük, tam ya da yarım yamalak, mutlaka yaşamak isteyeceği bir duygu olmalıydı bu. Dünya, içinden çıkılmaz bir savaşa kapılmışken, geride kanlı yıllar bırakıp hızla dönerken, liderler büyük zaferler peşinde koşarken, o küçücük Orhan, Enise'nin karşısında, aşkının yanı başında, tam da istediği yerdeydi şu an.

Enise ise, kadere inanırdı, yazılana. O kadar.

Bir de fabrika vardı, düşüncelere dalmış; içindeki insanlardan bağımsız, rıhtımı makineleri binalarıyla. Bir fabrikanın düşünmesi, görmesi, söylemesi olası mı? Beykoz Kundura Fabrikası'ysa bu, olasıydı. Bacasından bakıyor olsa gerekti çevresine, Boğaz'ın üç yakasını seçebildiği, adı konmamış rüzgârlara eriştiği, her şeyi çepeçevre görebildiği, tuğla tuğla örül-

müş, ince zarif bacasından. Beykoz'un sırtlarında birer ikişer kararan pencerelere, vapursuz iskeleye, sessizliğe gömülmüş dalyana, ay ışığında parlayan Boğaziçi'ne baktı. Döndü, işçilerin olduğu gibi bıraktığı çalışma tezgâhlarında, boş avlularda, deri yığınlarında gezindi gözleri; dalgaların usul usul vurduğu rıhtımda, rıhtımdaki çardakta oturan mutlu insanların. Rıhtımın diğer köşesinde bir karaltı seçti. Karaltı kıpırdandı, gördü, hareket ediyordu. Dizlerini büküp çömelmişti, rıhtım sıçanı gibi hızlı hızlı yürüyor, birkaç adım sonra ansızın duruyordu. Biraz bekleyip tekrar hareketleniyor, çardağa doğru sinsice yaklaşıyordu. Yaklaştı... Yaklaştı... Birden doğruldu, uzadı. Masaya doğru birkaç adım attı. Durdu. Kolunu uzattı. Doğrudan nişan aldı.

Reha namlu Aysun!

Aysun'un karanlığa doğru kayan korku dolu bakışlarını gören Orhan, ayağa kalkıp ardına döndü. Mermi kulağının dibinden vınlayarak geçti.

Reha tetik mermi Aysun!

Hamlacı bir eliyle sandalyesinden güç alıp diğer eliyle belindeki silaha uzandı, horozu başparmağıyla kaldırırken kendini öne doğru attı. Masanın üzerine düşmeden önce, havadayken tetiği çekti Hamlacı. Reha da ikinci kez ateş etti.

Reha tetik mermi Hamlacı tetik mermi Reha!

Hamlacı, karanlığın içinden ona doğru gelmekte olan kan kırmızısı alevi gördüğü anda, acı içinde masanın üzerine düşmüş, masayla birlikte yere yuvarlanmıştı. Reha'nın öne doğru attığı adımsa yarıda kalmış, sırt üstü yere yığılmıştı.

Avram yerinden fırladı, Aysun'un üzerine kapanan Enise'nin yanına koştu. Aysun'a bir şey olmamıştı. İkisi de iyiydi.

Silah seslerine gelen ustabaşı ve karısı, durumu görünce oracığa çöküp kaldı. Diğerleri de.

Lerna gamoto Enise allahım Avram siktir Aysun hayır hayır hayır!

Hamlacı, tek atışla Reha'yı alnından vurmuştu ama, Reha'nın silahından çıkan mermilerden ilki Hamlacı'nın omzuna, diğeri tam göğsüne saplanmıştı. O ikinci mermi, Hamlacı'nın göğsüne saplanmadan önce, Orhan'ın kalbini delip geçmişti.

Derin bir nefes aldı Reha, aldığı son nefesi vermeden az önce, bir an, çok kısa bir an, sıradağların karlı doruklarında öbeklenen bembeyaz bulutlar gördü.

Dizlerine dayandığı Lerna'sının elini bırakmayan Hamlacı, gülümsemeye çalışıyor, yapamıyordu. Bedeninden sızan kan, ağır ağır gecenin karanlığına karışıyordu. Yüzünün rengi hızla soldu, beyaza döndü.

Her filme kendince bir son biçen, filmi izlerken çoğu zaman yakıştırdığı sonu ve hatta bir sonun varlığını unutan Orhan, şimdi gözlerinin önünde olana, şu anda son diye yaşadığına inanamıyordu, inanmak istemiyordu. Direnmek, değiştirmek, başka türlü sürdürmek istiyordu. Bunca zaman yaşadıktan sonra, şimdi anlıyordu ki, çok farklı değil, belli başlı sonlar bekliyordu her insanı.

Aynı filmlerdeki gibi, diye düşündü Orhan, gözlerini Enise'ye kaparken.

Olmak da iyi değilmiş, diye düşündü Enise.

Yok olmak da, Hamlacı.

İkisinin arası hayatmış, Lerna.

Tükenirken yok olmamak, Avram.

Yok olurken tükenmemek, Aysun.

Başladığı gibi bitmiyormuş, çocuk.

"Tüh!" diyebilirdi, son gücü, son nefesiyle Hamlacı. Özür diler gibi, acıyla Orhan'ın cansız bedenine baktı.

"Her şey yarım kaldı..."

Sesi fabrikanın bacasından yükseldi, Beykoz'da yankılandı, dalyanın yorgun ağlarına takıldı kaldı.

Başlıca rollerde
Sahneye giriş sırasıyla

<i>Anlatıcı</i>	Sadri Alışık
<i>Kör Hüsam</i>	Nüvit Özdoğru
<i>Çocuk</i>	Küçük Ali
<i>Kapakçı</i>	Hüseyin Baradan
<i>Bekçi</i>	Salih Tozan
<i>Fırıncının oğlu</i>	Gürdal Tosun
<i>Fırıncı</i>	Necdet Tosun
<i>Hamlacı Ahmet</i>	Hayati Hamzaoglu
<i>Lerna</i>	Neriman Köksal
<i>Anne</i>	Aliye Rona
<i>Baba</i>	Kadir Savun
<i>Otobüs şoförü</i>	Danyel Topatan
<i>Siyah paltolu adam</i>	Yıldırım Önal
<i>Yûşa Hoca</i>	Reha Yurdakul
<i>Madam Eleni</i>	Mualla Sürer
<i>Aysun</i>	Fatoş Sezer
<i>Başhekim yardımcısı</i>	Zeki Sezer
<i>Reha</i>	Tugay Toksöz
<i>Rukiye Hala</i>	Adile Naşit
<i>Fabrika müdürü Orhan</i>	Muzaffer Tema

<i>Başhekim Dünder Bey</i>	Hulusi Kentmen
<i>Eczacı Enbiya Bey</i>	Ekrem Dümer
<i>İdare'den gelen adam</i>	Baki Tamer
<i>Kemanî Ertuğrul</i>	Suphi Kaner
<i>Alkazar biletçisi</i>	Cevat Kurtuluş
<i>Makinist Kirkor</i>	Vahi Öz
<i>Bobin taşıyan motorlu</i>	Feridun Karakaya
<i>Makinist Topal Ali</i>	İhsan Yüce
<i>Avram</i>	Altan Erbulak
<i>Hayal Hanım</i>	Cahide Sonku
<i>Yüzbaşı Hans</i>	Önder Somer
<i>Zangoç</i>	Lefteri Stamadyadis
<i>Müezzin</i>	Sami Savni Özer
<i>Enise</i>	Gülistan Güzey
<i>Kaymakam</i>	Kenan Pars
<i>Meyhaneci Şadi</i>	Nubar Terziyan
<i>İlçe komutanı Refik</i>	Yıldırım Gencer
<i>Vali dış ses</i>	Agâh Hun
<i>Müftü</i>	Renan Fosforoğlu
<i>Yeni vali</i>	Atıf Kaptan
<i>Yeni kaymakam</i>	Hüseyin Peyda
<i>Şima Hanım</i>	Suna Pekuysal
<i>Memed</i>	Yılmaz Güney
<i>Şerîfettin Efendi</i>	Ahmet Kostarika
<i>Nikâh memuru</i>	Turgut Boralı
<i>İbraam</i>	Mete İnselel
<i>Ömer Lütfi</i>	Ömer Lütfi Akad

Balıkçılar

Ahmet Tarık Tekçe

Asım Nipton, Erol Taş, Faik Coşkun

Macit Flordun, Osman Alyanak, Sami Hazinses

Savaş Dinçel, Tevhid Bilge, Turgut Özatay

Yavuzer Çetinkaya

Dalyan çay bahçesinde oturanlar

Ali Şen, Ayfer Feray, Ayhan Işık

Bedia Muvahhit, Bülent Oran, Diclehan Baban

Erol Günaydın, Eşref Kolçak, Feridun Çölgeçen

Figen Han, Güzin Özipek, Mücap Ofluoğlu, Mürüvvet Sim

Müşfik Kenter, Orhan Günşiray, Remzi Jöntürk

Semih Serezli, Şaziye Moral

Kıyıdaki berduşlar

Alp Zeki Heper, Arşavir Alyanak

Atıf Yılmaz, Bilge Olgaç, Ertem Eğilmez

Ertem Göreç, Faruk Kenç, Halit Refiğ, Hulki Saner

Kriton İlyadis, Lale Oraloğlu, Memduh Ün, Metin Erksan

Ömer Kavur, Osman F. Seden, Seyfi Teoman, Süha Arın

Süreyya Duru, Yılmaz Duru, Zeki Ökten

Dansöz La Şayı

Ve

Gelmiş geçmiş bütün Beykozlılar

Uşşak Saz Semaisi

Tatyos Efendi

Sahibinin Sesi Plak Şirketi, 1934

~

Hasret

Güfte ve beste: Şefik Gürmeriç
Söyleyen: Seyyan Oskay
Columbia Plak Şirketi, 1918

~

Aman Katerina Mou

Güfte ve beste: Panayotis Tundas
Söyleyen: Stelios Kazantzidis
Polydor Plak Şirketi, 1931

~

Şevkefza Gazel

Tanburi Cemil Bey - Hafız Yaşar
Golden Horn Plak Şirketi, 1800'lü yıllar

~

Ömriüm Seni Sevmekle Nihayet Bulacaktır
Güfte: Fitnat Sağlık
Beste: Yesâri Asım Arsoy
Söyleyen: Müzeyyen Senar
Odeon Plak Şirketi

Anlatıcı (teknik ekip, oyuncular ve Beykozlılarla Dalyan
çay bahçesinde yorgunluk kahvesini yudumlarken): *Yaa, işte
böyle... Şimdi anlamışsınızdır belki, Beykozlılar neden gülümserken
bile puslu ve efkârlı bakar, Boğaz'ın sularına neden başka türlü
dalar, denize sırtını dönmeden oturan İstanbullu bir tek niçin onlar.*

(Uzun kararırma)

Her Aşk Gibi Yarım, Doğan Yarıcı'nın ince ince işlediği dilinden, gözlerine perde inenlerin gönül gözüyle gördüklerinde, hayallerde, umutlarda, korkularda Boğaz'ın kör kuytularına eğilen, sırtını unutulmaz eski filmlere dayayan bir roman.

Güneş alçalıp gölgeler çekildiğinde gölgelerin birleşerek konuştuğu bir semte, Beykoz'a bir güzelleme.

"Niye şaşırıyordun ki buna? Neden şimdi yadırgıyordun? Ömrü böyle geçmemiş miydi? Kendini bildi bileli korkular aynı. Aynı şeyleri dinleyerek büyümüş, yaşamış, hep durmuştu. Daha önce böyle bir şeye ağlayıp ağlamadığını düşündü. İlkinde de ağlamış mıydı, dünyanın gördüğü ilk savaşta? Bazı ilkleri neden anımsamıyordun insan? İkinci yüzünden mi? Gökyüzünü gördüğü ilk günü örneğin? Bulutların kayışını. Güneşin batışını ilk ne zaman izlediğini? Kendi başına ilk çorbayı içtiği sabahı. Elinin kesildiği ilk öğleden sonrayı. İlk ağlayışını. Önce sağ, çok geçmeden sol gözünün yavaş yavaş perdelenişini, kapanışını, karanlığa gömülüşünü."

Her son, belki de bir başlangıç. Her şey başladığı gibi bitiyor. Belki de son diye bir şey yok. Sadece korkularımız var.

Kapak resmi: Engin Öztekin

